

Učební text ke zvláštní části
úřednické zkoušky k oboru
služby č. 14

Sociální služby, sociální práce a sociálně-právní ochrana dětí, rodinná politika

Ministerstvo práce a sociálních věcí
březen 2025

OBSAH

ÚVOD	2
1. CHUDOBA, SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ Chyba! Záložka není definována.	
2. CÍLE SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ, DOKUMENTY A HLAVNÍ AKTÉŘI	8
3. NÁSTROJE SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ, OBLASTI PODPORY	12
4. RODINNÁ POLITIKA ČR	16
5. SYSTÉM SLUŽEB PÉČE O DÍTĚ, DĚTSKÁ SKUPINA, BARCELONSKÉ CÍLE	23
6. SYSTÉM SOCIÁLNÍ PRÁCE V ČR	26
7. KVALIFIKAČNÍ PODMÍNKY A DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ, POVINNOSTI ÚŘADŮ PODLE ZÁKONA O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH A ZÁKONA O POMOCI V HMOTNÉ NOUZI	29
8. MLČENLIVOST PODLE ZÁKONA O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH A PODLE ZÁKONA O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ.....	34
9. STANDARDIZOVANÝ ZÁZNAM SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA, ZÁZNAM O VYHODNOCENÍ SITUACE DÍTĚTE A RODINY INDIVIDUÁLNÍ PLÁN OCHRANY DÍTĚTE...	37
10. SOCIÁLNÍ KURATELA A JEJÍ VÝKON	41
11. DRUHY A FORMY SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	51
12. REGISTRACE A FINANCOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	55
13. SÍŤ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB.....	60
14. KVALITA SOCIÁLNÍCH SLUŽEB.....	64
15. ÚMLUVA O PRÁVECH OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM.....	67
16. ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE	73
17. SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ.....	77
18. SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA: KONTROLA.....	82
19. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE A HROMADNÉ PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ NEZLETILÝCH	84
20. ÚSTAVNÍ VÝCHOVA.....	90
Seznam zkratek	95
Seznam odborné literatury ke zvláštní části úřednické zkoušky pro obor státní služby č. 14 Sociální služby, sociální práce a sociálně-právní ochrana dětí, rodinná politika:.....	96

ÚVOD

Učební text má pomoci státním zaměstnancům k vykonání zkoušky ze zvláštní části úřednické zkoušky k oboru státní služby č. 14 Sociální služby, sociální práce a sociálně-právní ochrana dětí, rodinná politika.

Publikace obsahuje texty ke dvaceti okruhům v rozsahu, který je postačující k úspěšnému vykonání zvláštní části úřednické zkoušky. Okruhy jsou pojaty tak, aby v řadě případů umožňovaly průřezový vhled do agendy sociálních služeb a rodinné politiky. Jde o souhrn stěžejních informací k jednotlivým zkušebním okruhům, který však nenahrazuje studium příslušných právních předpisů nebo dokumentů.

1. CHUDOBA, SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

1. uveďte definice chudoby a sociálního vyloučení; vyjmenujte základní ukazatele chudoby a sociálního vyloučení
2. uveďte hlavní příčiny a aspekty oblasti sociálního vyloučení
3. stručně popište problém sociálního vyloučení v ČR včetně jeho územní dimenze

1. 1. Uveďte definice chudoby a sociálního vyloučení; vyjmenujte základní ukazatele chudoby a sociálního vyloučení

Chudoba je stav nedostatku, v němž jednotlivci, domácnosti nebo skupiny osob nemají dostatek materiálních, sociálních a kulturních zdrojů, což jim brání vést život odpovídající minimálnímu standardu uznávanému v dané zemi.

Hranicí chudoby se rozumí nejnižší výše příjmu, který je v dané zemi považován za dostatečný. Chudoba je proto pojmem relativním a její chápání se tak v čase i území výrazně liší¹. Práh chudoby se obvykle stanovuje podle celkové ceny všech nezbytných prostředků na pokrytí základních životních potřeb, které průměrná dospělá osoba spotřebuje za jeden rok.

Ucelený obraz o míře sociálního vyloučení poskytují např. **tyto ukazatele:**

→ dostupnost a stabilita bydlení

tedy přístup k adekvátnímu bydlení za přijatelných nákladů. Část lidí vydává na pokrytí nákladů spojených s bydlením nepřiměřeně vysokou část svého příjmu a hrozí jim ztráta domova. S náklady na bydlení souvisí energetická chudoba charakterizovaná nedostatečným přístupem k energetickým službám.

→ zaměstnanost

tedy míra ekonomické aktivity obyvatel a jejich dlouhodobá nezaměstnanost. Ukazatel sleduje nejen počet nezaměstnaných osob, ale také kvalitu pracovních podmínek a stabilitu zaměstnání, což ovlivňuje jejich ekonomickou situaci a životní jistoty.

→ zadluženost domácností

včetně počtu osob v exekučním řízení, ukazuje na neschopnost splácet dluhy a vyrovnávat se s finančními závazky, což může vést k dlouhodobému sociálnímu vyloučení.

→ úroveň vzdělání

hraje klíčovou roli v určování dlouhodobých možností uplatnění na trhu práce. Ve vztahu k ohrožení chudobou je relevantní nejen dosažené vzdělání, ale také počet žáků a studentů, kteří vzdělávání ukončují. Tato skutečnost může významně předznamenat budoucí sociální problémy a omezené životní příležitosti.

→ dostupnost základních služeb

jako jsou zdravotní péče, vzdělávací zařízení, dopravní spojení nebo možnosti volnočasových aktivit. Nejedná se jenom o dostupnost ve smyslu územní vzdálenosti, ale i dostupnost finanční. Omezování přístupu k těmto službám negativně ovlivňuje kvalitu života a zvyšuje riziko marginalizace určitých skupin obyvatelstva.

Na úrovni Evropské unie se míra chudoby poměřuje těmito ukazateli:

- ohrožení příjmovou chudobou,
- míra materiální a sociální deprivace,
- velmi nízká pracovní intenzita
- souhrnný ukazatel rizika chudoby nebo sociálního vyloučení (AROPE).

¹ Oproti tomu absolutní chudoba či extrémní chudoba, definovaná prostředky na nezbytnou spotřebu jedince, by měla být stejná, když pro každého platí stejné standardy nezbytných potřeb. Určování hranice absolutní či extrémní chudoby je proto univerzální a nezohledňuje konkrétní místo měření. Na začátku roku 2020 žilo v extrémní chudobě tak, jak ji definuje Světová banka (příjem méně než 1.90 \$/den) více než 600 milionů lidí.

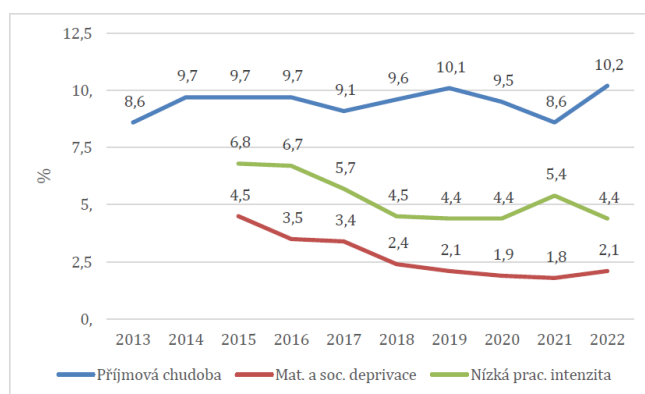
Datovým zdrojem k těmto ukazatelům je **mezinárodní šetření Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)**, které v ČR provádí Český statistický úřad (dále jen „ČSÚ“) od roku 2005 pod názvem „**Příjmy a životní podmínky**“.

Cíle EU 2030 pro oblast chudoby a sociálního vyloučení v Akčním plánu Evropského pilíře sociálních práv (European Commission, 2021) definují **tyto indikátory**:

- **příjmová chudoba** jako podíl osob žijících v domácnostech, které svými příjmy nedosáhnou na 60 % mediánu čistého ekvivalizovaného disponibilního příjmu (medián je střední hodnota, tzn. 50 % příjmů je vyšší a 50 % příjmů nižší),
- **materiální a sociální deprivace** jako podíl osob žijících v domácnostech, které si z finančních důvodů nemohou dovolit 7 z 13 dotazníkem sledovaných položek,
- **velmi nízká pracovní intenzita** jako podíl osob ve věku 0–64 let žijících v domácnostech, kde zapojení osob v produktivním věku (vyjma studentů a osob v předčasném důchodu) do pracovního procesu je pod hranicí 20 % možného pracovního potenciálu.

Souhrnný indikátor rizika chudoby nebo sociálního vyloučení je potom podíl osob, které spadají alespoň do jedné ze tří zmíněných skupin.

Graf č. 1: Příjmová chudoba, materiální a sociální deprivace, velmi nízká pracovní intenzita, ČR, časová řada

Zdroj: Strategie sociálního začleňování 2021–2030, str. 12

Jak vyplývá z grafu č. 1, podíl populace v materiální a sociální deprivaci klesl z 4,5 % v roce 2015 na 2,1 % v roce 2022, (v přepočtu 211 000 osob). Ukazatel velmi nízké pracovní intenzity v datech z EU-SILC stagnoval mezi 4 a 5 %, v roce 2022 identifikoval 359 000 osob.

Příjmová chudoba, materiální a sociální deprivace a velmi nízká pracovní intenzita se z velké části překrývají – 69 % materiálně a sociálně deprimovaných bylo v příjmové chudobě, 63 % osob s velmi nízkou intenzitou práce bylo v příjmové chudobě, 48 % materiálně a sociálně deprivovaných mělo velmi nízkou pracovní intenzitu.²

Výběrové šetření romské populace v roce 2022 zjišťovalo podíl Romů žijících v materiální a sociální deprivaci. Zatímco v obecné populaci žilo v materiální a sociální deprivaci kolem 2 % lidí, v romské populaci nabýval indikátor hodnoty 40 %. Dle šetření Roma Survey 2021³ 77 % Romů v ČR žilo pod hranicí příjmové chudoby.

² Strategie sociálního začleňování 2021–2030, str. 12.

³ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-roma-survey-2021-main-results2_en.pdf

1. 2. Uved'te hlavní příčiny a aspekty oblasti sociálního vyloučení

Sociální vyloučení je komplexní jev, který postihuje jednotlivce nebo skupiny, kteří nemohou plně participovat na různých oblastech společenského života. Mezi hlavní příčiny a aspekty sociálního vyloučení patří řada sociálních, ekonomických, politických a kulturních faktorů, které se vzájemně ovlivňují a zhoršují postavení těchto osob ve společnosti.

Ohrožení chudobou či sociálním vyloučením podmiňuje **řada faktorů**, zejména:

Dlouhodobá nezaměstnanost

nebo málo placená nebo nekvalifikovaná práce, která člověku nepřináší uspokojení a nepřináší finanční stabilitu (finanční rezervu).

Nízká úroveň vzdělání

a omezené pracovní zkušenosti snižují šanci na získání dobře placeného zaměstnání a dosažení ekonomické soběstačnosti.

Předlužení a život v dluzích,

které jednotlivec není a nebude schopen splácet, vedou často k exekucím a dalšímu prohloubení sociálního vyloučení.

Ztráta bydlení nebo jeho nevyhovující podmínky

například život na ubytovně nebo na ulici.

Zdravotní stav a dostupnost péče,

kdy lidé s chronickými nemocemi, duševními problémy nebo zdravotním postižením mají omezený přístup k pracovnímu trhu, sociálním a zdravotním službám i běžnému životu. Nedostupnost komplexní zdravotní péče ohrožuje nejen zdravotní stav jedince, ale zároveň omezuje přístup ke vzdělání a zaměstnání a zvyšuje životní náklady.

Život ve vyloučené nebo velmi znevýhodněné komunitě

která má zhoršený přístup k veřejným službám jako je doprava, škola, úřady, a ke zdrojům zábavy, např. v oblasti kultury a sportu.

Diskriminace a předsudky

na základě etnického původu, pohlaví, věku, zdravotního postižení nebo jiných faktorů. Individuální i institucionální diskriminace ztěžuje přístup ke vzdělání, zaměstnání, bydlení a dalším službám.

Věk, pohlaví, velikost a typ rodiny,

kde jsou chudobou a sociálním vyloučením za určitých okolností ohroženější ženy, rodiny s vyšším počtem dětí, osamělí rodiče a senioři. Lidé bez podpory rodiny nebo s omezenými sociálními kontakty čelí těžším podmínkám pro zapojení do společnosti. Nedostatek pozitivních sociálních vztahů nebo podpory může vést k izolaci a zhoršení psychického stavu.

Důsledkem omezeného přístupu ke vzdělání, zdravotní péči a pracovním příležitostem je **reprodukce chudoby**, tedy její přenos mezi generacemi.

Sociální vyloučení je výsledkem kombinace ekonomických, kulturních, politických a sociálních faktorů. Pro jeho řešení je nezbytný koordinovaný přístup zaměřený na podporu integrace ohrožených skupin a zajištění rovného přístupu ke vzdělání, zdravotní péči, zaměstnání a dalším životním faktorům.

1. 3. Stručně popište problém sociálního vyloučení v ČR včetně jeho územní dimenze

Problém sociálního vyloučení v České republice je komplexní a víceúrovňový jev, který má ekonomické, sociální i kulturní dimenze. Sociální vyloučení se projevuje v obtížném přístupu k základním lidským právům a potřebám, jako jsou bydlení, vzdělání, zdravotní péče, pracovní příležitosti a účast na veřejném životě.

Důvodem sociálního vyloučení je zejména neschopnost pokrýt základní životní náklady vlivem

- růstu cen energií,
- inflace,
- nedostatku dostupného bydlení a snižující se hodnoty reálné mzdy.

Zvláště zranitelné jsou zejména

- rodiny s dětmi,
- samoživitelé,
- senioři
- a lidé žijící v oblastech s vysokou mírou nezaměstnanosti.

Míra sociálního vyloučení se měří pomocí několika ukazatelů, jako jsou

- bydlení,
- zaměstnanost,
- úroveň vzdělání,
- příjem domácností,
- zadluženost
- a dostupnost základních služeb (viz kap. 1.1),

z nichž některé na lokální úrovni analyzuje **Index sociálního vyloučení**.

Nejvyšší míru ohrožení příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením vykazují dle EU-SILC⁴ kraje s nejvyšší nezaměstnaností – Ústecký a Moravskoslezský.

Základní charakteristikou sociálního vyloučení je souběh faktorů, které výrazně omezují možnosti k přístupu na otevřený trh práce, přístupu k veřejným službám, včetně sociálních služeb či vzdělávání, kontaktu se sociálním okolím, řešení osobních krize (zadlužení, nemoc apod.) a politické participaci či omezují schopnosti a dovednosti těchto možností využívat (vlivem snížených sociokulturních kompetencí např. jazykovou bariérou, nezkušeností či neznalostí vlastních práv a povinností).

Jako sociálně vyloučenou lokalitu (SVL) označujeme prostor (dům, ulici, čtvrť), kde se koncentrují lidé, u nichž lze identifikovat znaky spojené se sociálním vyloučením.

Hlavními charakteristikami vyloučených lokalit jsou zejména:

Chudoba a materiální deprivace

Sociálně vyloučení občané žijí v obtížné životní situaci dlouhodobě nebo trvale. To vede ke ztrátě profesních i životních ambicí, chudobě a její reprodukci na další generace.

Nízká vybavenost veřejnými službami

Většina sociálně vyloučených lokalit leží v okrajových částech měst a obcí. Často v nich nejsou ani základní služby potřebné k zajištění přijatelné životní úrovně.

Nízká úroveň ekonomické aktivity

Ke vzniku sociálně vyloučených lokalit přispěly v mnoha případech obce nebo města tím, že své „problémové“ občany sestěhovaly na území se starou, nevyhovující zástavbou. Tato území mají většinou dožívající, špatně udržovanou infrastrukturu. Pro podnikatelské aktivity v nich

⁴ [Životní podmínky domácností \(EU-SILC\) | Statistika](#)

nejsou příznivé podmínky. Jejich osídlování sociálně vyloučeným, nejen romským obyvatelstvem, zájem o investice do těchto částí obcí nebo do areálů dále snižuje.

Vysoká a dlouhodobá nezaměstnanost

Syndrom dlouhodobé nezaměstnanosti se projevuje rezignací na hledání pracovního místa, zpasivněním, až apatií a vytvářením alternativních životních strategií, pomocí kterých si dlouhodobě nezaměstnaní zajišťují obživu. Jedná se v první řadě o vznik faktické závislosti na sociálních dávkách, o zadlužování, práci na černo a jiné neformální ekonomické aktivity.

Nízká úroveň vzdělání

ČR patří mezi státy s největšími vzdělávacími nerovnostmi. Ty se projevují výraznou závislostí výsledků vzdělávání na sociálním statusu rodičů, značnými rozdíly mezi výsledky žáků z různých škol a regionů a nízkou mezigenerační mobilitou ve vzdělávání.

Narůstající regionální disparity v regionálním školství lze dokladovat na jednotlivých indikátorech vzdělávací soustavy (např. oborová struktura, charakteristika pedagogických pracovníků, míra předčasných odchodů ze vzdělávání) i samotných výsledcích vzdělávání žáků. Jedním z důvodů horších výsledků některých regionů a škol a prohlubujících se nerovností je také nedostatek kvalifikovaných a kvalitních pedagogů.

Významné ekonomické a sociální potíže

Mnoha lidem žijícím v územích SVL chybí osobní zkušenost s dlouhodobým legálním zaměstnáním. Pro život v podmínkách sociálního vyloučení je typická tzv. velkorodinná solidarita, která pro sociálně vyloučené znamená na jedné straně vysokou garanci pomoci, na straně druhé povinnosti k ní. To oslabuje motivaci k osobnímu individuálnímu vzestupu, protože o jeho benefity je třeba se buď rozdělit s ostatními, nebo komunitu opustit.

Vazba na rodinnou solidaritu a neúčast v dlouhodobých sociálních redistribučních systémech (např. v nemocenském a důchodovém pojištění) bez oficiálního pracovního poměru, ohrožuje budoucnost obyvatel sociálně vyloučených lokalit těžko řešitelnou chudobou. Diskriminace v bydlení a v zaměstnání vytlačuje sociálně slabé na okraj společnosti a zároveň jim znemožňuje, aby se z tohoto systému vymanili.

Nevyhovující životní, hygienické a zdravotní prostředí

Sociálně vyloučené lokality jsou zpravidla v zastaralém bytovém fondu, zdevastovaných bytech bez adekvátního vybavení, bez úpravy veřejných ploch apod. Dochází k častému stěhování a sestěhování (přelidnění bytů) osob z různých rodinných svazků. Tato mobilita obyvatel vede mj. k nadměrné produkci domovního odpadu, který není dostatečným způsobem likvidován. Běžným jevem je finanční či energetická ne hospodárnost z důvodu nevhodného vytápění či nadměrný odběr vody. Výsledkem je neudržované, deprivované území.

Významný počet Romů

Ve všech deprivovaných územích žije vysoký podíl Romů a lidí, kteří jsou za Romy považováni. Dle výzkumu Životní podmínky obyvatel sociálně vyloučených lokalit Odboru (Agentury) pro sociální začleňování MMR (Sál, 2021) tvořili sebeidentifikovaní Romové 34 % obyvatel vyloučených lokalit, dalších 16 % Romů uvedlo romskou identitu v kombinaci se slovenskou nebo českou národností.

2. CÍLE SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ, DOKUMENTY A HLAVNÍ AKTÉŘI

1. uveďte příklady strategických dokumentů Evropské unie v oblasti sociálního začleňování, shrňte jejich obsah
 2. vyjmenujte klíčové strategické dokumenty vlády, které se věnují sociálnímu začleňování
 3. shrňte obsah těchto dokumentů, témata, která řeší, gesční příslušnost jejich řešení
-

2. 1. Uveďte příklady strategických dokumentů EU v oblasti sociálního začleňování, shrňte jejich obsah

Strategické dokumenty Evropské unie v oblasti sociálního začleňování se zaměřují na zajištění rovnosti, boje proti chudobě a vyloučení, podporu inkluze a sociální soudržnosti.

Zde jsou některé klíčové dokumenty a jejich shrnutí:

- Evropský pilíř sociálních práv (dále jen „EPSP“);
- Akční plán pro Evropský pilíř sociálních práv;
- Doporučení Rady, kterým se zavádí evropská Záruka pro děti;
- Doporučení Rady o předškolním vzdělávání a péči: Barcelonské cíle pro rok 2030;
- Strategie EU pro práva dítěte;
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob;
- Doporučení Rady o přístupu k cenově dostupné vysoce kvalitní dlouhodobé péči;
- Doporučení Rady o přiměřeném minimálním příjmu zajišťujícím aktivní začlenění

EPSP je iniciativa EU zaměřená na podporu sociálních práv a zlepšení životních podmínek občanů. Obsahuje 20 klíčových zásad rozdělených do tří hlavních kapitol a to, Rovné příležitosti a přístup na trh práce (podpora vzdělání, odborné přípravy, rovných příležitostí a spravedlivých pracovních podmínek), Spravedlivé pracovní podmínky (práva na spravedlivou odměnu, zdravé pracovní prostředí, vyváženost mezi pracovním a soukromým životem a sociální dialog) a Sociální ochrana a začlenění (záruka přístupu k základním službám, zdravotní péči, důstojnému bydlení, sociálním dávkám a podpoře v nezaměstnanosti). EPSP slouží jako rámec pro členské státy EU při posilování sociálních systémů.

Akční plán pro Evropský pilíř sociálních práv stanovuje konkrétní kroky k realizaci zásad EPSP do roku 2030. Zaměřuje se na posílení sociálních práv, podporu inkluze a zlepšení životních podmínek v EU. Mezi jeho klíčové cíle patří zvýšení míry zaměstnanosti na 78 %, snížení počtu osob ohrožených předčasným ukončením vzdělání a zlepšení přístupu k digitálním dovednostem. Dalším cílem je snížení počtu lidí ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením o 15 milionů. Plán zdůrazňuje potřebu zapojení členských států, sociálních partnerů a občanské společnosti. Navrhuje konkrétní iniciativy, jako je zlepšení pracovních podmínek, posílení rovnosti a podpora investic do vzdělávání, zdravotní péče a sociálních služeb. Důležitou roli hraje také při obnově EU po pandemii COVID-19.

Doporučení Rady, kterým se zavádí evropská Záruka pro děti⁵ je iniciativa EU zaměřená na boj proti dětské chudobě a sociálnímu vyloučení. Jejím cílem je zajistit, aby všechny děti v EU měly přístup k základním službám a měly stejné příležitosti pro svůj rozvoj. Prioritně se zaměřuje na děti z nejzranitelnějších skupin, jako jsou děti, jimiž se rozumí osoby mladší 18 let, ohrožené chudobou, děti se zdravotním postižením, děti z přistěhovaleckých rodin nebo děti bez domova. Klíčovými opatřeními jsou zajištění přístupu k bezplatnému kvalitnímu vzdělávání, zdravotní péči, výživě a bydlení. Záruka pro děti také klade důraz na prevenci

5 Záruka pro děti byla schválena na zasedání Rady ministrů práce a sociálních věcí dne 14. června 2021.

diskriminace a podporu sociální inkluze. Členské státy EU mají za úkol vypracovat národní akční plány, které přizpůsobí implementaci této iniciativy svým podmínkám. Tento program představuje významný krok k dosažení spravedlivější společnosti a rovného přístupu k příležitostem pro všechny děti v Evropě.

V doporučení Rady, které se zaměřuje na předškolní vzdělávání a péči, jsou členské státy vybízeny, aby zvýšily účast na těchto službách. To navazuje na původní Barcelonské cíle, které stanovila Evropská rada v roce 2002. Doporučuje se, aby se alespoň 45 % dětí mladších tří let účastnilo předškolního vzdělávání a péče, přičemž zvláštní cíle se vztahují na členské státy, které dosud nedosáhly cílů z roku 2002. Dalším cílem je, aby se předškolního vzdělávání a péče účastnilo alespoň 96 % dětí ve věku od 3 let do věku zahájení povinné školní docházky. Doporučení se rovněž zabývá kvalitativními aspekty, jako je poměr počtu pracovníků k počtu dětí, velikost skupin a územní rozložení pečovatelských zařízení. Co se týče cenové dostupnosti a přístupnosti, členské státy jsou vyzývány, aby omezily přímé výdaje rodičů a nabídly řešení pro rodiče s atypickou pracovní dobou, která by jim umožnila lépe sladit pracovní, rodinný a soukromý život.

Strategie EU pro práva dítěte je dokument, který se zaměřuje na ochranu a podporu práv dětí v rámci EU. Tato strategie byla vypracována pro děti a společně s dětmi. Při přípravě této strategie byly zohledněny názory a návrhy více než 10 000 dětí. Cílem strategie je zajistit, aby každé dítě mělo přístup k základním právům, jako je právo na ochranu před násilím, na vzdělání, na zdravotní péči a na rovné příležitosti. Strategie klade důraz na zajištění rovnosti pohlaví, boj proti dětské chudobě a podporu dětí v krizových situacích, jako jsou migrace nebo konflikty. EU v rámci této strategie podporuje členské státy při zajišťování odpovídajících právních rámců a zajištění dostatečných prostředků pro implementaci opatření na ochranu práv dětí. Důraz je kladen na prevenci, včasnou intervenci a participaci dětí v rozhodovacích procesech, které se jich týkají.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob má za cíl zlepšit podmínky pro rovnováhu mezi pracovním a soukromým životem, zejména pro rodiče a pečující osoby. Dokument stanovuje minimální standardy pro podporu flexibility v pracovních podmínkách, včetně práva na rodičovskou dovolenou, dovolenou pro pečující osoby a flexibilní pracovní dobu. Směrnice podporuje rovnost pohlaví, zajišťuje ochranu pracovníků před diskriminací a usiluje o posílení dostupnosti pečovatelských služeb. Cílem je usnadnit zaměstnancům skloubení pracovních a rodinných povinností, což přispěje k lepší inkluzi na trhu práce.

Doporučení Rady o přístupu k cenově dostupné vysoce kvalitní dlouhodobé péči vybízí členské státy k rozvoji udržitelných a inkluzivních systémů péče, které budou dostupné všem, bez ohledu na jejich finanční situaci. Doporučení zdůrazňuje potřebu investic do infrastruktury, zlepšení pracovních podmínek v sektoru péče a podpory pro neformální pečovatele. Součástí je i podpora rovného přístupu k péči a zajištění toho, aby byla péče poskytována s důrazem na důstojnost, respekt a potřeby jednotlivce. Dokument je klíčovým nástrojem pro posílení sociální ochrany a rovnosti v oblasti péče v celé EU.

Doporučení Rady o přiměřeném minimálním příjmu zajišťujícím aktivní začlenění se zaměřuje na podporu osob, které čelí sociálnímu vyloučení a chudobě. Dokument vyzývá členské státy, aby zajistily dostupnost přiměřeného minimálního příjmu, který by pokryl základní životní potřeby a umožnil lidem zapojit se do společnosti a pracovního trhu. Zdůrazňuje potřebu propojení finanční podpory s přístupem k individualizovaným službám a aktivním politikám zaměstnanosti, které podporují dlouhodobou soběstačnost. Doporučení také apeluje na zajištění transparentních a spravedlivých pravidel při poskytování minimálního příjmu a na pravidelné přezkoumávání jeho přiměřenosti v reakci na měnící se socioekonomické podmínky.

2. 2. Vyjmenujte klíčové strategické dokumenty vlády, které se věnují sociálnímu začleňování

Strategickými materiály zastřešujícími oblast sociálního začleňování na národní úrovni jsou:

- Strategie sociálního začleňování 2021–2030 (dále jen „SSZ“)
- Akční plán pro období 2024–2026

Oba materiály jsou v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“).

Příklady dalších strategických v gesci ostatních resortů, které vychází ze SSZ:

- Národní strategie prevence a snižování škod spojených se závislostním chováním 2019–2027
- Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2022–2027
- Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů (Strategie romské integrace) 2021–2030
- Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v ČR na léta 2021–2030

2. 3. Shrňte obsah těchto dokumentů, témata, která řeší, gesční příslušnost a jejich řešení

Strategie sociálního začleňování 2021–2030 je národní rámcový dokument pro boj s chudobou a sociálním vyloučením schválený vládou ČR usnesením č. 55 dne 20. ledna 2020. Hlavním nástrojem začleňování osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených je z pohledu SSZ sociální práce. Vedle opatření zaměřených na rozvoj sociální práce a sociálních služeb se další opatření SSZ zaměřují na zlepšení přístupu znevýhodněných osob k zaměstnání, bydlení, vzdělání a zdravotní péči. Zahrnuto je i téma podpory rodin a ohrožených dětí, řešení problematiky zadlužování, materiálního nedostatku, bezpečnosti a závislostí, ale i posilování sociální soudržnosti, mainstreaming sociálního začleňování a podpora rovných příležitostí a sociálního začleňování na místní úrovni.

Dále SSZ stanovuje prioritní témata sociálního začleňování a jeho financování ze zdrojů ČR i EU, naplňuje tzv. základní podmínku (Enabling condition) pro čerpání finančních prostředků z fondů EU v programovém období 2021–2027. Tato podmínka vychází z ústavních principů a mezinárodních závazků ČR a vymezuje obsahový rámec Strategie z hlediska dosahovaných cílů a základních principů, jako je ochrana lidských práv, práv menšin a rovnost žen a mužů.

Strategie rovněž přispívá k naplňování Evropského pilíře sociálních práv, který definuje hlavní cíle EU v boji s chudobou a sociálním vyloučením do roku 2030. V rámci plnění Evropského pilíře sociálních práv se ČR do roku 2030 zavázala ke snížení počtu osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením o 120 tisíc a snížení počtu dětí (ve věku 0–17 let) ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením o 50 tisíc.

V roce 2021 byla Strategie rozšířena o vybraná témata z oblasti řešení problematiky bezdomovectví z důvodu končící platnosti „Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví do roku 2020“. Rozšířená Strategie byla schválena vládou ČR usnesením č. 1169 dne 13. prosince 2021. Kromě témat na tuto problematiku zaměřených materiál nově obsahuje i definici bezdomovectví dle evropské typologie ETHOS.

V roce 2023 byla Strategie aktualizována v souvislosti s přípravou akčního plánu pro období let 2024–2026. Na tvorbě a aktualizaci Strategie se aktivně účastní členové Komise pro sociální začleňování, která je stálým poradním, iniciativním a koordinačním orgánem ministra práce a sociálních věcí v oblasti sociální politiky se zaměřením na boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Usnesení vlády ČR ze dne 20. ledna 2020 č. 55 ukládá ministroví práce a sociálních věcí ve spolupráci s dalšími resorty a Komisí pro sociální začleňování vypracovat tzv. akční plány Strategie, dané pro období tří let, ve kterých jsou cíle Strategie konkretizovány na jednotlivá opatření a indikátory plnění. Vyhodnocení plnění těchto opatření se ve formě zpráv o plnění opatření za uplynulé období zpracovává vždy po skončení platnosti

jednotlivých akčních plánů Strategie a následně je o něm do konce září následujícího roku informována vláda ČR.

Tyto dokumenty společně vytvářejí rámec pro politiku sociálního začleňování v ČR a poskytují konkrétní nástroje k naplnění jejích strategických cílů.

3. NÁSTROJE SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ, OBLASTI PODPORY

1. uveďte roli jednotlivých aktérů v oblasti sociálního začleňování
 2. jmenujte klíčové nástroje sociálního začleňování a uveďte, které právní předpisy je upravují
-

3. 1. Uveďte roli jednotlivých aktérů v oblasti sociálního začleňování

Účelem a předmětem sociálního začleňování je boj s chudobou a zabraňování sociálnímu vyloučení, které má velmi komplexní podobu a projevuje se problémy v mnoha dimenzích, jejichž řešení vyžaduje kontinuální a integrovaný přístup.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen „ZSS“) definuje sociální začleňování jako **proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.**

V oblasti sociálního začleňování se angažují aktéři, kteří mají specifické role a odpovědnosti. Níže jsou uvedeny hlavní skupiny a jejich úloha v oblasti sociálního začleňování:

Státní správa

MPSV je ústředním orgánem státní správy mimo jiné i v oblasti péče o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc. Součástí této péče jsou opatření v oblasti sociálního začleňování. Rolí MPSV je zejména koordinace politiky sociálního začleňování prostřednictvím koordinace plnění národních i mezinárodních strategických materiálů. MPSV vytváří koncepční a strategické dokumenty a monitoruje naplňování těchto materiálů; dále se podílí na realizaci programů/projektů v oblasti sociálního začleňování a v oblasti sociálního bydlení financovaných ze státního rozpočtu nebo fondů EU; spolupůsobí při tvorbě a realizaci dalších koncepcí a strategií souvisejících s oblastí sociálního začleňování ve spolupráci s dalšími resorty a Úřadem vlády ČR; zpracovává zásadní komplexní stanoviska k těmto koncepcím a strategiím z hlediska sociálního začleňování a sociálního bydlení, včetně zahraničních programů s celostátním nebo regionálním významem za resort MPSV; zpracovává věcné záměry nebo podklady právních předpisů v oblasti sociálního začleňování a sociálního bydlení; spolupracuje s nestátními neziskovými organizacemi (dále jen „NNO“), sociálními partnery, knihovnami a s akademickými a odbornými pracovišti a zajišťuje koordinaci a institucionální stránku této spolupráce v oblasti sociálního začleňování a sociálního bydlení.

Stěžejním strategickým materiálem MPSV v oblasti sociálního začleňování je **Strategie sociálního začleňování** (blíže o strategii viz otázka 2). Na její přípravě se podílela Komise pro sociální začleňování, která je stálým poradním a koordinačním orgánem ministra práce a sociálních věcí v oblasti sociální politiky se zaměřením na boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Komise má za úkol také monitorovat a analyzovat naplňování cílů.

Dalším významným aktérem v oblasti sociálního začleňování na lokální úrovni je **Ministerstvo pro místní rozvoj**, konkrétně Agentura⁶, která byla založena jako expertní nástroj vlády ČR pro řešení sociálního vyloučení. Zabezpečuje komplexní koordinaci přístupu orgánů veřejné správy k řešení problému sociálního vyloučení na úrovni ústředních orgánů státní správy,

6 Založení Agentury pro sociální začleňování – Usnesení vlády č. 85 ze dne 23. ledna 2008.

přístupu orgánů veřejné správy k otázce sociálního začleňování obyvatel sociálně vyloučených lokalit na místní úrovni a spolupráci mezi orgány veřejné správy a dalšími institucemi na místní úrovni v oblasti sociálního začleňování obyvatel sociálně vyloučených lokalit a integrace sociálně vyloučených Romů.

Samosprávy

Kraje, včetně krajských úřadů hrají významnou roli při prosazování politik sociálního začleňování na svém území, jako jsou například sociální služby, vzdělávání, zdravotnictví, zaměstnanost, veřejná bezpečnost. Zásadní je přitom koordinace a sladění politik v jednotlivých oblastech.

ZSS vymezuje působnost krajů při zajišťování sociálních služeb následovně: zjišťovat potřeby poskytování sociálních služeb zpracovávat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na svém území; zajišťovat dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na svém území; spolupracovat s obcemi a poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a osobou; a také zpracovávat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s obcemi.

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb je schvalován vždy na období 3 let, jeho obsahem je souhrn a výsledky podkladových analýz a dat o potřebách obyvatel i možnostech jejich uspokojování cestou sítě služeb, včetně ekonomického vyhodnocení.

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb by měl být ze strany kraje pravidelně vyhodnocován. Kraj je také odpovědný za zajištění dostupnosti poskytování sociálních služeb na svém území a určuje síť sociálních služeb na svém území.

Dalším důležitým aktérem jsou **obce, včetně obecních úřadů s rozšířenou působností**. ZSS ukládá obcím velmi podobné úkoly jako krajům, např. zjišťování potřeb poskytování sociálních služeb osobám na svém území, spolupráci s dalšími obcemi, kraji a poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci osobám či spolupráci při přípravě střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje. Obecní úřady obcí s rozšířenou působností jsou pak povinny zajistit výkon sociální práce, na svém území koordinovat poskytování sociálních služeb a realizovat činnosti sociální práce vedoucí k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob; přitom spolupracovat s krajskou pobočkou Úřadu práce (dále jen „ÚP ČR“) a krajským úřadem (viz otázky 9, 10 a 13).

Poskytovatelé sociálních služeb

Poskytovatelé sociálních služeb hrají zásadní roli v oblasti sociálního začleňování, protože pracují přímo s lidmi, kteří potřebují pomoc. Na rozdíl od úřadů jsou v přímé práci v terénu, kde se problémy odehrávají, a díky tomu mají velmi dobrou znalost specifických potřeb těch, kteří tyto služby využívají. Jejich podpora může mít mnoho podob. ZSS rozděluje sociální služby na sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Forma poskytování může být buď pobytová, ambulantní či terénní (blíže viz otázka 11).

Školy a vzdělávací instituce

Školy a vzdělávací instituce by měly hrát klíčovou roli v sociálním začleňování tím, že umožňují dětem z různých prostředí získat kvalitní vzdělání. Na základě dat je zřejmé, že obyvatelé SVL mají stále výrazně nižší úroveň vzdělání, než je v ČR obvyklé. Nedostatek podpory i vysoká míra mezigenerační reprodukce vzdělání vedla k tomu, že nízké vzdělání obyvatel sociálně vyloučených či vyloučením ohrožených představuje stále významný problém. Školy by tak měly klást zvláštní důraz na práci s dětmi z marginalizovaných skupin, které mohou čelit různým překážkám – ať už kvůli špatným sociálním podmínkám, kulturním rozdílům, nebo zdravotním omezením. Školy by měly vytvářet inkluzivní prostředí, kde mají všechny děti stejnou šanci na rozvoj bez ohledu na jejich původ či situaci. Měly by umožňovat nejen klasické vzdělávací aktivity, ale také pomocné programy, jako je doučování, přítomnost asistentů

pedagoga nebo individuální přístup k žákům, kteří potřebují speciální péči. Významnou součástí jejich činnosti by měla být také prevence předčasného ukončování školní docházky – snaží se děti motivovat k tomu, aby školu dokončily a získaly potřebné vzdělání pro lepší budoucnost. Tím přispívají k začleňování těchto mladých lidí do společnosti a snižování jejich rizika sociálního vyloučení.

Firmy a zaměstnavatelé

Firmy a zaměstnavatelé mohou sehrát významnou roli v podpoře sociálního začleňování tím, že aktivně nabízejí pracovní příležitosti lidem, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením, např. lidem se zdravotním postižením, dlouhodobě nezaměstnaným, rodičům po rodičovské dovolené nebo osoby z různých kulturních či etnických menšin. Zaměstnáním těchto lidí firmy nejen pomáhají snižovat jejich sociální vyloučení, ale také přispívají k jejich ekonomické stabilitě a osobnímu rozvoji. Kromě přímého zaměstnávání se některé firmy zaměřují na podporu diverzity na pracovišti a vytvářejí prostředí, kde jsou rozdíly mezi zaměstnanci vnímány jako přínos. To zahrnuje například školení vedoucích pracovníků, aby byli schopni efektivně řídit rozmanité týmy.

3. 2. Jmenujte klíčové nástroje sociálního začleňování a uveďte, které právní předpisy je upravují

Základním nástrojem podpory sociálního začleňování je sociální práce, která podporuje sociální změnu, řešení problémů v mezilidských vztazích, reaguje na krizi i každodenní osobní či společenské problémy.

Sociální práci mohou provádět sociální pracovníci, předpoklady pro výkon sociálního pracovníka včetně jeho činností upravuje zákon o sociálních službách (blíže viz otázka 6 a 7). Sociální práce propojuje všechny další nástroje uvedené níže.

Další podrobný výčet nástrojů obsahuje SSZ, případně akční plány z ní vycházející.

Mezi některé nástroje dle SSZ nástroje, které proces sociálního začleňování podporují také patří např.:

Sociální služby

Zákon o sociálních službách definuje sociální služby jako činnost nebo soubor činností (definovaných ZSS) zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení (blíže viz otázka 11).

Vzdělávání a odborná příprava

Vzdělávací programy a kurzy pomáhají lidem získat kvalifikaci a zvýšit jejich šance na pracovním trhu. Tyto aktivity jsou často financovány prostřednictvím státních dotací nebo projektů EU. Školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb.) a zákon o zaměstnanosti (zákon č. 435/2004 Sb.).

Za účinný nástroj sociálního začleňování ve školách je považována podpůrná pedagogická pozice sociální pedagog, který se podílí na zvyšování školního úspěchu. Financování sociálního pedagoga probíhalo z operačního programu Jana Amose Komenského (OP JAK). Akční plán Strategie sociálního začleňování usiluje o stabilní ukotvení této pozice a jejího financování do zákona č. 562/2004 Sb., o pedagogických pracovnících.

Podpora zaměstnanosti

Úřady práce nabízejí poradenství, rekvalifikační kurzy a příspěvky zaměstnavatelům, kteří zaměstnají osoby znevýhodněné na trhu práce na základě zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Sociální podniky představují stěžejní nástroj na podporu osob ohrožených sociálních vyloučením. Jde o specifický typ firem, které nejen usilují o zisk, ale zároveň plní důležitou společenskou roli. Zaměřují se na vytváření pracovních příležitostí pro osoby, které mají z různých důvodů potíže najít si běžné zaměstnání. Mohou to být například lidé se zdravotním postižením, dlouhodobě nezaměstnaní nebo osoby po návratu z vězení. Tyto podniky kombinují ekonomickou činnost s výraznou sociální funkcí – kromě výroby zboží či poskytování služeb kladou důraz na integraci svých zaměstnanců zpět do společnosti. Poskytují jim nejen pracovní místo, ale také podporu v rozvoji pracovních dovedností a sebevědomí. Sociální podniky jsou důkazem toho, že ekonomická prosperita a pomoc potřebným se mohou vzájemně doplňovat a společně přispívat k soudržnější společnosti. Sociální podniky jsou upraveny zákonem č. 468/2024 Sb., o integračním sociálním podniku. Tento zákon mj. dává obcím nástroj na řešení místních problémů s nezaměstnaností znevýhodněných obyvatel a prostřednictvím toho řešení širokospektrálních sociálních problémů. Obce a kraje mohou zakládat integrační sociální podniky (dále jen „ISP“) a podílet se na jejich fungování. Návrh zákona si klade dále za cíl nejen pomoc jednotlivým skupinám osob se specifickými potřebami v jejich pracovním začlenění. Taková aktivita je pouze jakýmsi pomyslným základem struktury sociálního začlenění. Mezi nadstavbové činnosti patří např. sociální práce s vymezenými skupinami osob se specifickými potřebami, ale rovněž propojení těchto skupin zaměstnanců s odborníky na řešení specifických okruhů překážek. Sociální práce v integračním sociálním podniku je založená na individuálním plánování s jasně definovanými a měřitelnými cíli, jejichž plnění je pravidelně ve spolupráci sociálního pracovníka se zaměstnancem vyhodnocováno. Další informace o zákonu č. 468/2024 Sb., o integračním sociálním podniku viz kapitola 6.

Dávkové systémy

Osoby a domácnosti s nízkými příjmy jsou v ČR podporovány sociálními dávkami vyplácenými z pojistných a nepojistných systémů. Systém státní sociální podpory zlepšuje finanční situaci rodin s dětmi a napomáhá snižovat ekonomické riziko rodičovství.

Hlavním systémem explicitně zaměřeným na osoby chudé a ohrožené sociálním vyloučením je systém pomoci v hmotné nouzi, který poskytuje dávky a základní sociální poradenství v situacích, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni přijatelné pro společnost.

Dávka pomoci v hmotné nouzi, konkrétně dávka mimořádné okamžité pomoci, je nástrojem pro vstup do standardního bydlení, která může být využívána na pokrytí jistot (tedy kaucí vyžadovaných v rámci nájemních smluvních vztahů). Dávky pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Podpora bydlení

Obce a neziskové organizace zajišťují dostupné bydlení pro rodiny s nízkými příjmy nebo lidi bez domova na základě zákona o obcích (zákon č. 128/2000 Sb.) a pravidel pro přidělování sociálních bytů.

Prevence zadlužování a pomoc s problémem předlužení

Oddlužení je zásadním nástrojem v boji proti sociálnímu vyloučení. Novelou zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) účinnou od 1. 10. 2024 došlo ke zkrácení délky trvání oddlužení pro všechny fyzické osoby z 5 let na 3 roky.

Boj proti diskriminaci

Cílem je zajistit rovné příležitosti bez ohledu na pohlaví, věk, etnický původ nebo zdravotní stav. Upraveno Antidiskriminačním zákonem (zákon č. 198/2009 Sb.).

4. RODINNÁ POLITIKA ČR

1. uveďte minimálně dva strategické dokumenty vlády ČR v oblasti rodinné politiky a stárnutí a jeden dokument v oblasti rovnosti žen a mužů, stručně shrňte jejich obsah a priority
2. uveďte, kterými nástroji rodinnou politiku podporují stát, kraje a obce
3. jmenujte a popište alespoň dvě dávky určené pro rodiny s dětmi

-
4. 1. Uveďte minimálně dva strategické dokumenty vlády ČR v oblasti rodinné politiky a stárnutí a jeden dokument v oblasti rovnosti žen a mužů, stručně shrňte jejich obsah a priority

Strategické dokumenty z oblasti rodinné politiky:

- Národní zpráva o rodině (2004), Zpráva o rodině 2020, Zpráva o rodině 2023
- Národní koncepce rodinné politiky
- Národní koncepce o podpoře rodin s dětmi (součástí Prorodinného balíčku)
- Koncepce rodinné politiky (2017)
- Strategie rodinné politiky 2024–2030

Strategie rodinné politiky 2024–2030

V roce 2023 byla vládou ČR schválena aktualizovaná Koncepce rodinné politiky, která představuje klíčový strategický dokument pro rozvoj této oblasti. Strategie reaguje na aktuální potřeby společnosti a navazuje na předchozí dokumenty, přičemž reflektuje vývoj v oblasti rodinné politiky. Strategie rozpracovává požadavky Programového prohlášení vlády z roku 2022⁷ s cílem vytvořit podmínky pro stabilní a prosperující rodinný život.

Dokument se zároveň opírá o Strategický rámec Česká republika 2030 a reflektuje významné evropské strategie, jako jsou Strategie pro rovnost žen a mužů 2020–2025, Strategie EU pro práva dítěte, Evropská záruka pro děti a Evropská strategie v oblasti péče. Tímto způsobem je strategie propojena s širšími cíli České republiky i mezinárodním kontextem.

Nové přístupy, které strategie přináší, se zaměřují na podporu rodin v různých životních fázích a specifických situacích. **Zvláštní důraz je kladen na uznání rodin jako klíčového zdroje společenské prosperity a na posílení jejich role v sociálním a ekonomickém rozvoji.**

Strategie definuje **pět hlavních cílů**, které mají zajistit komplexní přístup k podpoře rodin:

- 1) podpora rodinných hodnot a společenského uznání rodiny, což zahrnuje zvýšení její prestiže a posílení institucionálního ukotvení rodinné politiky;
- 2) stabilita rodinných vztahů a prevence rizik, kde se klade důraz na vytvoření prostředí podporujícího stabilní rodinné vztahy a na prevenci rizikových jevů;
- 3) sladování rodinného a pracovního života, přičemž klíčovou roli hrají kvalitní a dostupné služby péče o děti a opatření usnadňující harmonizaci pracovních a rodinných povinností;
- 4) materiální a finanční stabilita rodin prostřednictvím vytvoření podmínek pro jejich ekonomickou jistotu a posílení materiálního zabezpečení;
- 5) podpora rodin ve všech životních fázích, což zahrnuje zvláštní péči o rodiny v různých obdobích života a pomoc těm, které se nacházejí ve specifických situacích.

Tato strategie tak představuje **komplexní rámec, jehož účelem je zlepšení kvality života rodin a posílení jejich role v české společnosti.**

⁷ [Programové prohlášení vlády | Vláda České republiky](#)

Strategické dokumenty z oblasti politiky stárnutí:

- Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012
- Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017
- Strategický rámec přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025
- Akční plán k naplnění Strategického rámce přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025 na období 2023–2025

Strategický rámec přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025

V roce 2021 schválila vláda ČR nový strategický dokument navazující na „Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017“. **Tento dokument je zaměřen na přípravu společnosti na demografické změny spojené se stárnutím populace a obsahuje socioekonomickou a demografickou analýzu, která posloužila jako základ pro formulaci klíčových opatření shrnutých v Desateru přípravy na stárnutí společnosti.**

Desatero zahrnuje spravedlivé důchody, zajištění dostupnějších a kvalitních sociálních a zdravotních služeb a podporu dostupného a bezbariérového bydlení pro seniory. Velký důraz je kladen na pomoc tzv. sendvičové generaci a neformálním rodinným pečujícím, kteří hrají klíčovou roli v péči o starší členy rodiny. Dalším důležitým bodem je příprava státu na stárnutí populace, podpora rodiny a mezilidských vztahů, stejně jako zvýšení bezpečnosti seniorů, boj proti násilí a nekalým praktikám, a posílení ochrany spotřebitele. Strategie rovněž podporuje celoživotní učení, aktivní stárnutí a účast seniorů na trhu práce. Klíčovou součástí je také vytváření bezbariérového veřejného prostoru, který by umožnil seniorům plnohodnotné zapojení do života společnosti. Posledním bodem Desatera je osvěta a medializace tématu stárnutí, které přispívají k lepšímu pochopení a přijetí této problematiky širokou veřejností.

Strategický rámec přípravy na stárnutí společnosti 2021–2025 představuje komplexní přístup k řešení výzev spojených se stárnutím společnosti a zdůrazňuje odpovědnost všech složek společnosti za podporu kvalitního a důstojného života seniorů.

Dokument se orientuje na potřeby všech jednotlivců, zahrnující seniory, seniorky i osoby v produktivním věku. Postavení mužů a žen se však liší. Ženy a muži čelí v oblasti stárnutí rozdílným výzvám, které odrážejí specifika jejich životních podmínek. Ženy mají v průměru nižší starobní důchody, což je činí zranitelnějšími vůči chudobě, a zároveň na ně často dopadá větší zátěž spojená s péčí o nemohoucí příbuzné. Na druhé straně muži se dožívají nižšího věku, což bývá často spojeno s odlišným životním stylem a zdravotními riziky, která je provázejí. Tyto rozdíly je třeba zohlednit při tvorbě politik zaměřených na podporu stárnoucí populace.

X

Materiál se proto zaměřuje na opatření, která usilují o snižování rozdílů mezi důchody mužů a žen, podporu neformálních pečujících a posílení zdravotní prevence. Tím přispívá k podpoře rovnosti žen a mužů a napomáhá vyrovnání jejich postavení v klíčových oblastech spojených se stárnutím společnosti.

Vláda ČR schválila v roce 2023 Akční plán k naplnění Strategického rámce přípravy na stárnutí společnosti na období 2023–2025⁸.

Akční plán se opírá o principy udržitelného rozvoje společnosti, mezigenerační soudržnost, klade důraz na spolupráci všech aktérů a aktivní přístup k životu a zapojování se do společnosti. Akční plán odráží současné trendy na trhu práce, včetně rychle se měnících požadavků na dovednosti, s cílem zlepšit přístup na trh práce, zvyšování kvalifikace, zajištění důstojné mzdy, poskytnutí přiměřené ochrany a péče, podporuje aktivní stárnutí a zdravý životní styl.

⁸ Akční plán k naplnění Strategického rámce přípravy na stárnutí společnosti na období 2023–2025 – schválení vládou ČR dne 29. listopadu 2023 Usnesením č. 920.

Příprava na stárnutí populace vyžaduje spolupráci odborníků z různých oblastí i zapojení více institucí. Je důležité najít co nejlepší řešení, které bude přínosné pro všechny zúčastněné. Vzhledem k demografickým změnám a budoucím potřebám společnosti je nezbytné, aby stát a soukromý sektor spolupracovaly na jejím rozvoji.

Globální cíle politiky přípravy na stárnutí jsou spolupráce státu se všemi aktéry jako základ odolné společnosti, aktivní osobní přístup ke stárnutí, důstojné stáří a kvalita života. Akční plán definoval 5 hlavních cílů oproti původně vytyčenému desateru ve Strategickém rámci.

Hlavními cíli akčního plánu jsou

- zajistit institucionální podporu přípravy na stárnutí
- podporovat aktivní a zdravé stárnutí, podporovat zaměstnanost a adaptabilitu na trh práce
- podporovat bezpečný život starších osob a podporovat důstojné zajištění ve stáří.

Strategické dokumenty z oblasti rovnosti žen a mužů:

Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030

V roce 2021 schválila vláda ČR strategii zaměřenou na snižování genderových nerovností prostřednictvím konkrétních opatření, čímž podporuje rovnost žen a mužů jako základní lidské právo a pilíř demokratické společnosti.

Strategie stanovuje základní principy a opatření pro prosazování rovnosti žen a mužů v ČR, přičemž reflektuje reálné potřeby institucionálního zabezpečení rovnosti a vymezuje rovnost žen a mužů jako celospolečenskou prioritu.

Hlavním cílem je nastavit pravidla a opatření veřejné správy, která pomohou zajistit, aby ženy a muži měli v ČR stejné příležitosti. Víze vychází z přesvědčení, že rovnost žen a mužů není jen ideálem, ale skutečností, která představuje hodnotu a přínos pro celou společnost.

Strategie zahrnuje osm klíčových oblastí:

- práci a péči,
- rozhodování,
- bezpečí,
- zdraví,
- poznání,
- společnost,
- vnější vztahy
- a instituce.

V rámci těchto oblastí definuje **26 konkrétních cílů**, které stanovují aktivity vlády na příští desetiletí a poskytují jasný směr pro dosažení genderové rovnosti v ČR. Jedná se o konkrétní opatření ke snížení genderových nerovností ve všech klíčových oblastech.

Aktualizovaná Strategie z roku 2024 reaguje na socioekonomické změny po roce 2021 – především na dopady ruské války proti Ukrajině, zvyšování cen zboží, služeb a energií či na rychlý rozvoj využívání umělé inteligence. Aktualizace také vede k většímu důrazu na plnění Strategie a zjednodušuje systém monitoringu.

4. 2. Uved'te, kterými nástroji rodinnou politiku podporují stát, kraje a obce

Na regionální úrovni působí v oblasti rodinné politiky široké spektrum aktérů z veřejného, občanského i soukromého sektoru. Komplexní a efektivní regionální rodinná politika vyžaduje úzkou spolupráci všech těchto subjektů, a to jak na místní, tak na centrální úrovni.

Klíčovými aktéry rodinné politiky jsou subjekty z veřejného, občanského a soukromého sektoru, které společně přispívají k formování a realizaci opatření zaměřených na podporu rodin. Veřejný sektor zahrnuje poslance, senátory, státní správu, samosprávu, výzkumné instituce, univerzity a orgány Evropské unie, které vytvářejí legislativní a institucionální rámec pro rodinnou politiku. Občanský sektor představují NNO, církve, rodiny a jednotlivci, kteří se podílejí na poskytování podpory a služeb pro rodiny. Soukromý sektor zahrnuje komerční firmy, soukromá školská zařízení, média a další subjekty, jež přispívají inovativními řešeními a zdroji k rozvoji rodinné politiky.

Kraje a obce hrají klíčovou roli v realizaci regionální rodinné politiky, neboť zajišťují koordinaci a podporu aktivit zaměřených na vytváření prostředí přívětivého pro rodiny na místní úrovni. Zaměstnavatelé mohou přispívat materiální podporou, například prostřednictvím benefitů pro zaměstnance, budováním dětských skupin, mateřských škol nebo pořádáním veřejných akcí. Dále se přihlašují ke společenské odpovědnosti firem a podporují rovnováhu mezi pracovním a rodinným životem, čímž pomáhají zlepšovat podmínky pro rodiny. NNO se zaměřují na poskytování služeb rodinám v krizových situacích, péči o seniory, vzdělávání a volnočasové aktivity pro děti a mládež. Také podporují samoživitelky, samoživitele a další specifické skupiny rodin, které potřebují zvláštní péči a pomoc. Církevní organizace se angažují v podpoře rodin, zejména těch sociálně ohrožených, a poskytují péči seniorům, zejména těm, kteří potřebují dlouhodobou podporu. Společné úsilí všech těchto aktérů je nezbytné pro vytváření prostředí, které bude přívětivé pro rodiny, a tím i pro úspěšný rozvoj regionální rodinné politiky. Jednou z vládních priorit v oblasti Rodinné politiky je podpora sladování rodinného a pracovního života, a to např. podporou budování dětských skupin. Probíhá také podpora flexibilních forem zaměstnávání, např. podporou práce z domova (home office) pro rodiče malých dětí.

MPSV poskytuje obcím a NNO finanční prostředky prostřednictvím pravidelně vyhlašovaných dotačních titulů. Celková výše těchto prostředků závisí na částce, která je pro daný rok vyčleněna ve státním rozpočtu v kapitole MPSV.

Obec přátelská rodině a seniorům⁹

V soutěži jsou oceňovány obce v pěti velikostních kategoriích za výjimečné projekty zaměřené na podporu rodin a seniorů. Finanční prostředky z programu jsou využívány k podpoře opatření zaměřených na aktivní rodinný a seniorský život. Mezi podporované aktivity patří například pořádání kulturních akcí, které umožňují setkávání a posilují komunitní život, vzdělávání veřejnosti prostřednictvím poradenství, seminářů a workshopů, organizace mezigeneračních aktivit, zřizování family/senior pointů, provozování senior taxi a rozvoj míst přátelských rodinám a seniorům.

Spoluvyhlašovatelé soutěže jsou MPSV ve spolupráci se Stálou komisí pro rodinu a rovné příležitosti Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Rodinným svazem ČR, Sítí pro rodinu, Svazem měst a obcí ČR, Sdružením místních samospráv ČR a Radou vlády pro seniory a stárnutí populace.

Soutěž zachovává dvě dotační oblasti podle zaměření na cílové skupiny, čímž zohledňuje specifické potřeby rodin i seniorů.

- I. Dotační oblast Obec přátelská rodině
- II. Dotační oblast Obec přátelská seniorům

Dotační titul Rodina¹⁰ je určen pro NNO, mezi které patří obecně prospěšné společnosti, registrované církve, spolky, ústavy a nadace.

⁹ Více informací zde: <https://www.mpsv.cz/obec-pratelaska-rodine-a-seniorum>

¹⁰ Více informací zde: <https://www.mpsv.cz/web/cz/dotace-na-podporu-rodiny-pro-nestatni-neziskove-organizace-v-dotacnim-rizeni-rodina>

Cílem programu je podpora služeb pro rodiny s preventivním a podpůrným charakterem, které poskytují komplexní pomoc rodině jako celku, včetně širší rodiny, dětí, prarodičů a náhradních rodin. Program se zaměřuje na posilování významu rodiny ve společnosti, zlepšování rodičovských kompetencí, zkvalitňování rodinných vztahů, podporu péče o děti, jejich výchovy a sladování pracovního a rodinného života. Současně má za cíl předcházet krizovým situacím v rodinách, řešit je, a to včetně problémů spojených s domácím násilím, týráním či zneužíváním dětí.

Podporované aktivity zahrnují preventivní a podpůrné činnosti zaměřené na rodiče, děti a rodiny, včetně poradenství, seminářů, workshopů, projektů mezigenerační spolupráce, sladování pracovního a rodinného života, coworkingových služeb a aktivit na podporu ohrožených rodin.

Mezi nejčastěji podporované aktivity patří vzdělávací a poradenské projekty, akce na podporu mezigenerační spolupráce, aktivity zaměřené na prevenci a řešení krizových situací v rodinách a iniciativy podporující rodiče při sladování pracovního a rodinného života.

Dotační titul Podpora veřejně účelných aktivit seniorských a proseniorských organizací s celostátní působností je určen pro NNO, včetně obecně prospěšných společností, registrovaných církví, spolků, ústavů a nadací.

Cílem programu je podpora veřejně účelných aktivit, přičemž se zaměřuje především na hájení zájmů a práv seniorů a na aktivity směřující k jejich společenskému uplatnění. Organizace musí mít působnost alespoň ve třech krajích ČR, přičemž aktivity musí být v těchto krajích prokazatelně realizovány.

Mezi nejčastěji podporované činnosti patří dobrovolnictví, mentoring, zajištění sportovních aktivit, činnosti zaměřené na zlepšení životního stylu a prevenci sociálních a zdravotních komplikací, podpora mezigenerační spolupráce, osvětová činnost, poradenství a podpora neformální péče.

Střešní organizace mohou prostřednictvím tohoto dotačního titulu podporovat rozvoj a zkvalitňování činností svých poboček a členských organizací, například organizováním seminářů, akcí pro členy, kulatých stolů nebo metodickým vedením regionálních poboček.

Kraje a obce hrají klíčovou roli v plánování a realizaci rodinné politiky, protože mají blíže k rodinám ve svém regionu a lépe rozumí jejich specifickým potřebám. Díky tomu jsou schopny efektivně reagovat na místní výzvy a úspěšně implementovat principy státní rodinné politiky.

Kraje mají při tvorbě a realizaci rodinné politiky na regionální úrovni pět základních úkolů. Měly by reprezentovat regiony při jednání s ústřední úrovní, aktivně vytvářet regionální rodinné politiky, koordinovat obce a další místní aktéry rodinné politiky, organizovat prorodinné aktivity a informovat obce o situaci rodin v regionu. Tím mají kraje klíčovou koordinační a iniciační roli při realizaci rodinné politiky na regionální úrovni, s cílem postupně dosáhnout větší samostatnosti v jejím vytváření a realizaci.

Obce mají čtyři hlavní úkoly, a to iniciovat prorodinné aktivity a podněcovat občany k jejich realizaci, realizovat samotné aktivity, propagovat je a informovat občany o dostupných možnostech na místní, regionální i celostátní úrovni. Pro úspěšnou realizaci rodinné politiky je klíčové vycházet z potřeb konkrétního regionu, zapojit všechny aktéry, vypracovat regionální koncepční materiál a zajistit systematickou propagaci prorodinných témat. Důležitá je také dostatečná informovanost všech zúčastněných, včetně široké veřejnosti.

4. 3. Jmenujte a popište alespoň dvě dávky určené pro rodiny s dětmi

Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek náleží rodiči, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině. Od 1. ledna 2024 je celková částka rodičovského příspěvku **350 000 Kč na jedno dítě**. Pokud se narodí dvojčata nebo víceročata, příspěvek je 525 000 Kč. Rodič si může sám zvolit, jak dlouho bude rodičovský příspěvek čerpat, **nejdéle však do 3 let věku dítěte**.

Výše měsíční částky závisí na jeho předchozím výdělku, konkrétně na denním vyměřovacím základu (DVZ), a může si ji v průběhu čerpání měnit. Pokud měl rodič nárok na peněžitou pomoc v mateřství, může pobírat až 70 % své předchozí mzdy. V případě, že nárok na mateřskou neměl, například jako studentka nebo Osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ) bez pojištění, může čerpat maximálně 13 000 Kč měsíčně. Volbu výše rodičovského příspěvku je možné měnit jednou za tři měsíce.

O příspěvek může žádat jeden z rodičů, který osobně pečuje o dítě. Příspěvek se vyplácí, dokud není celá částka vyčerpána, nebo do 3 let věku dítěte. **Rodiče se mohou v čerpání střídat, ale nemohou ho pobírat současně.** Rodič může pracovat, studovat nebo podnikat, musí však zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou. **Podmínkou nároku na rodičovský příspěvek je, že dítě mladší 2 let navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku maximálně 92 hodin měsíčně. U dětí starších 2 let není docházka do zařízení omezena.**

Příjmy rodiče nejsou u této dávky sledovány, což umožňuje rodiči během pobírání příspěvku zlepšit sociální situaci rodiny výdělečnou činností.

Žádost se podává elektronicky přes ePortál České správy sociálního zabezpečení (ČSSZ) nebo na ÚP ČR. K žádosti je třeba doložit rodný list dítěte a případně potvrzení o denním vyměřovacím základu (pokud si chce rodič nastavit vyšší měsíční částku).

Peněžitá pomoc v mateřství

Peněžitá pomoc v mateřství (dále jen „PPM“) je finanční dávka ze systému nemocenského pojištění. Poskytuje se v zásadě prvních šest měsíců péče o dítě, resp. o děti.

PPM vyplácí správa sociálního zabezpečení. Nástup na peněžitou pomoc v mateřství určuje pojištěnka v období od začátku 8. do začátku 6. týdne před očekávaným termínem porodu. Podpůrčí doba činí 28 týdnů, přičemž v případě narození dvou nebo více dětí současně se podpůrčí doba prodlužuje na 37 týdnů.

PPM činí 70 % denního vyměřovacího základu. Pro přiznání této dávky musí být v den nástupu na mateřskou splněna podmínka účasti na nemocenském pojištění nebo ochranné lhůty. Dále je nutné, aby účast na nemocenském pojištění trvala alespoň 270 dnů během posledních dvou let před nástupem. U osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) je navíc požadována účast na nemocenském pojištění jako OSVČ po dobu minimálně 180 kalendářních dnů v posledním roce před začátkem podpůrčí doby.

Zákon umožňuje střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě. Toto střídání probíhá na základě písemné dohody, přičemž oba mají nárok na výplatu PPM za podmínek stanovených zákonem o nemocenském pojištění. Střídání lze zahájit od 7. týdne po dni porodu a jeho četnost není omezena. U muže je však podmínkou péče o dítě po dobu

alespoň 7 po sobě jdoucích kalendářních dnů. Peněžitá pomoc v mateřství se vyplácí ode dne, který si pojišťovna určí jako nástup na tuto dávku, případně ode dne převzetí dítěte do péče.

Přídavek na dítě¹¹

Přídavek na dítě lze čerpat **od narození až do 18 let věku dítěte. V případě, že dítě pokračuje ve studiu, lze dávku pobírat až do 26 let.** Jedná se o dávku určenou nezaopatřenému dítěti – za nezletilé dítě podává žádost rodič, zatímco nezaopatřený zletilý ve věku 18 až 26 let si podává žádost sám. Nárok na přídavek na dítě vzniká, **když příjem rodiny nepřekročí 3,4násobek životního minima** rodiny. Životní minimum rodiny se stanoví jako součet částek životního minima všech členů rodiny. Výše přídavku se navyšuje o 500 Kč, pokud má některá ze společně posuzovaných osob příjem, který splňuje zákonem stanovené podmínky. Pro zvýšenou výměru se zohledňuje příjem ze zaměstnání (pokud dosahuje alespoň výše životního minima jednotlivce), příjem z podnikání, nemocenská, důchod, podpora v nezaměstnanosti, příspěvek na péči (dále jen „PnP“) o osobu do 18 let nebo rodičovský příspěvek, pokud je poskytován po vyčerpání peněžité pomoci v mateřství.

¹¹ Měsíční výše v roce 2025 přídavku na děti je: Děti do 6 let – 830 Kč (1 330 Kč) Děti 6–15 let – 970 Kč (1 470 Kč) Děti 15–26 let – 1 080 Kč (1 580 Kč). Příjmy se posuzují za předchozí kalendářní čtvrtletí.

5. SYSTÉM SLUŽEB PÉČE O DÍTĚ, DĚTSKÁ SKUPINA, BARCELONSKÉ CÍLE

1. popište systém služeb péče o dítě předškolního věku v České republice (dětská skupina, mateřská škola, zařízení zřizovaná za účelem zisku atd.)
 2. uveďte, kdo tyto služby zřizuje, kdo je financuje, kdo je kontroluje a které předpisy tyto oblasti upravují
 3. popište podrobněji službu péče o dítě v dětské skupině
 4. co jsou Barcelonské cíle a jak je ČR plní
-

5. 1. Popište systém služeb péče o dítě předškolního věku v České republice (dětská skupina, mateřská škola, zařízení zřizovaná za účelem zisku atd.)

V ČR existuje **několik způsobů** poskytování kolektivní péče o děti v předškolním věku:

- **vzdělávací zařízení** (mateřské školy veřejné, soukromé, lesní zapsané v rejstříku škol a školských zařízení) – gesce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“)
- **soukromá kolektivní zařízení** provozovaná na základě živnostenského oprávnění – gesce Ministerstva průmyslu a obchodu (dále jen „MPO“),
- **dětské skupiny** – gesce MPSV.

5. 2. Uveďte, kdo tyto služby zřizuje, kdo je financuje, kdo je kontroluje a které předpisy tyto oblasti upravují

Mateřské školy

Mateřská škola, jak ji definuje školský zákon¹², je druhem školy, která zajišťuje předškolní vzdělávání podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Toto vzdělávání podléhá kontrole České školní inspekce.

Mateřské školy jsou určeny **pro děti ve věku od 2 do zpravidla 6 let**. Obce a svazky obcí mají povinnost přijímat do svých mateřských škol děti od 3 let věku s trvalým pobytem v příslušném školském obvodu. Děti mladší 3 let nemají na přijetí do mateřské školy právní nárok. Od začátku školního roku, ve kterém dítě dosáhne 5 let, je předškolní vzdělávání povinné.

V mateřských školách zapsaných v rejstříku škol a školských zařízení vzdělávání zajišťují pedagogičtí pracovníci, jak upravuje zákon¹³. Ve třídách lesních mateřských škol, kde je více než 8 dětí, je navíc přítomen odborně kvalifikovaný nepedagogický pracovník.

Počet dětí ve třídách mateřských škol obvykle činí 15–24. Vzhledem k populačně silným ročníkům však mnoho mateřských škol využívá výjimku, která umožňuje zvýšit počet dětí ve třídě až na 28.

Soukromá kolektivní zařízení provozovaná na základě živnostenského oprávnění

Péče o děti v rámci živnostenského zákona¹⁴ rozlišuje péči o děti mladší tří let a starší tří let. Péče o děti mladší tří let je poskytována jako vázaná živnost pod názvem „Péče o dítě do tří let věku v denním režimu“. Pro tuto činnost je vyžadována odborná způsobilost podnikatele i pečující osoby a splnění hygienických požadavků na prostory a provoz dle vyhlášky

¹² Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů

¹³ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

¹⁴ Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů

č. 410/2005 Sb.¹⁵, pokud péče neprobíhá v domácnosti dítěte. Na poskytování péče o děti do tří let nejsou kladeny další konkrétní požadavky, například na maximální počet dětí na jednu pečující osobu, vedení evidence dětí, celkový počet dětí v zařízení, uzavření pojistné smlouvy odpovědnosti za škodu nebo vytvoření výchovného programu. Péče o děti starší tří let je poskytována v rámci volné živnosti. Pro tyto činnosti nejsou stanoveny žádné kvalifikační požadavky na podnikatele ani osoby zajišťující výkon činnosti.

V rámci provozování živností zaměřených na péči o děti jsou kontrolovány pouze obecné podmínky, odborná způsobilost u vázaných živností a dodržování hygienických předpisů. Kvalita poskytovaných služeb však není kontrolována.

Soukromá zařízení péče o děti zřízená na základě živnostenského oprávnění jsou financována výhradně ze soukromých zdrojů, tedy z plateb rodičů. Pro většinu rodičů je proto tento typ péče finančně nedostupný.

5. 3. Popište podrobněji službu péče o dítě v dětské skupině

Dle cílů vlády¹⁶ a doporučení Evropské komise jsou kvalitní a dostupné služby péče o děti klíčové pro ČR, která v této oblasti zaostává za evropskými zeměmi.

Od roku 2014 je v platnosti **zákon „o dětské skupině“¹⁷**, který stanovil základní parametry této služby na nekomerční bázi. Tento právní rámec umožňuje rodičům udržovat kontakt se zaměstnáním během péče o dítě, postupně se vracet na trh práce a lépe sladit profesní, rodinný a osobní život. Současně přispívá ke snížení rizika chudoby v případě delší absence rodiče na trhu práce.

Dětská skupina (dále jen „DS“) **poskytuje péči o předškolní děti ve věku od 6 měsíců do zahájení povinné školní docházky.** Dětem mladším jednoho roku může být poskytována péče pouze v malých skupinách o maximálně čtyřech dětech mladších čtyř let. Služba zahrnuje pravidelnou péči zaměřenou na potřeby dítěte, jeho výchovu, rozvoj schopností a sociálních návyků.

Službu péče o dítě v DS mohou poskytovat

- zaměstnavatelé rodičů,
- územní samosprávné celky a jejich organizace,
- neziskové a církevní organizace,
- vysoké školy,
- veřejné instituce
- a nově i jednotlivé pečující osoby, pokud kapacita skupiny nepřesahuje čtyři děti.

Pečující osoby musí splňovat požadavky na

- svéprávnost,
- bezúhonnost,
- odbornou způsobilost
- a zdravotní způsobilost,

přičemž je pro ně povinné každoroční další vzdělávání v rozsahu 8 hodin.

Počet pečujících osob v DS musí odpovídat zdravotnímu stavu dětí, jejich věku a době pobytu v zařízení. **Minimální poměr je jedna pečující osoba na šest dětí, dvě osoby na 7–12 dětí a tři osoby na 13–24 dětí.**

Poskytovatelé musí

¹⁵ Vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých

¹⁶ Programové prohlášení vlády z 1. 3. 2023 dostupné na https://vlada.gov.cz/cz/programove-prohlaseni-vlady-193547/#socialni_a_rodinna_politika

¹⁷ Zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů

- uzavřít s rodiči písemnou smlouvu,
- vést evidenci dětí,
- zpracovat vnitřní pravidla a plán výchovy a péče
- a uzavřít pojištění odpovědnosti za újmu.

Prostory DS musí splňovat hygienické a požární požadavky, stejně jako standardy kvality péče.

Evidenci poskytovatelů a oprávnění k provozu DS spravuje MPSV. Poskytovatelé, kteří splní zákonné podmínky, mají nárok na účelově vázaný příspěvek na provoz ze státního rozpočtu, odvozený od normativů stanovených MŠMT pro soukromé mateřské školy. Financování vzniku a rozvoje DS je podporováno také prostředky z evropských fondů, například z Operačního programu Zaměstnanost plus (OPZ+), Národního plánu obnovy (NPO) a Integrovaného regionálního operačního programu (IROP).

Podrobnosti o poskytování služby péče o děti v DS stanoví vyhláška¹⁸.

5. 4. Co jsou Barcelonské cíle a jak je ČR plní

V roce 2021 byla Evropskou komisí přijata Evropská strategie v oblasti péče. Strategie je doprovázena dvěma doporučeními Rady, a to k revizi Barcelonských cílů v oblasti předškolního vzdělávání a péče a o dlouhodobé péči.

Doporučení Rady ze dne 8. 12. 2022 o předškolním vzdělávání a péči

- Barcelonské cíle pro rok 2023 vybízejí členské státy, aby zvýšily účast na přístupném, cenově dostupném a vysoce kvalitním předškolním vzdělávání a péči.
- Doporučení reviduje původní Barcelonské cíle z roku 2002, kterých v průměru EU bylo sice dosaženo, ale stále existují velké rozdíly mezi jednotlivými členskými státy.
- Doporučuje se, aby předškolní vzdělávání a péči využívalo alespoň 45 % dětí do 3 let a 96 % dětí ve věku od 3 let do zahájení povinné školní docházky (původní cíle 2002 stanovily účast 33 % dětí do 3 let a 90 % dětí nad 3 roky). Důraz je kladen také na vysokou kvalitu těchto služeb, jejich místní, finanční i časovou dostupnost, na začleňování dětí se specifickými potřebami či na zajištění kvalitních pedagogů a pečujících osob.
- Doporučení Rady rozdílnou situaci jednotlivých členských států zohledňuje, a proto je cíl pro ČR ve skupině dětí do 3 let zvýšit účast alespoň o 90 % do roku 2030 (jelikož je aktuálně obecné doporučení 45 % nereálné). Stanovená hodnota je tedy okolo 12 %. ČR dlouhodobě patří mezi státy s nejnižší účastí dětí do 3 let na službách předškolního vzdělávání a péče. Dle dat lze uvést, že roce 2023 se v ČR jednalo o 4,4 % dětí do 3 let a o 81 % dětí od 3 let věku. ČR tedy zatím stanovené cíle dle dostupných dat nenaplnuje.
- Využívání předškolního vzdělávání a péče má pozitivní dopad na účast žen na trhu práce, stejně jako na kognitivní a sociální rozvoj dětí, což je důležité zejména pro děti ze znevýhodněného prostředí.

¹⁸ Vyhláška č. 350/2021 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů, pro DS nad 12 dětí platí Vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých

6. SYSTÉM SOCIÁLNÍ PRÁCE V ČR

1. popište právní úpravu sociální práce v ČR
2. uveďte vymezení oblastí, ve kterých působí sociální pracovníci
3. jmenujte zdroje a způsob financování (zejm. příspěvek na výkon sociální práce)

6. 1. Popište právní úpravu sociální práce v ČR

Sociální práci v České republice upravují zejména **tyto předpisy**:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (ZSS)

upravuje poskytování sociálních služeb a stanovuje podmínky pro výkon sociální práce. Kromě jiného stanovuje kvalifikační podmínky pro výkon povolání sociálního pracovníka a vymezuje výčet činností sociálního pracovníka, které jsou součástí jeho profesních povinností. Zákon také určuje povinnosti obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů, které mají na starosti zajištění sociálních služeb v regionu. Dále vymezuje oprávnění sociálních pracovníků k vstupu do obydlí a jejich povinnost vést tzv. Standardizovaný záznam o vykonané sociální práci, což zajišťuje transparentnost a kontrolu poskytovaných služeb.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

upravuje systém sociální podpory pro lidi, kteří se ocitli v hmotné nouzi a nejsou schopni zajistit základní životní potřeby vlastními silami. Zákon definuje dávky pomoci v hmotné nouzi, mezi které patří příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Stanovuje také podmínky pro přiznání dávek, povinnosti příjemců i postupy orgánů státní správy při jejich poskytování. Dále určuje povinnosti zaměstnanců orgánů pomoci v hmotné nouzi, včetně pověřených obecních úřadů, kteří mají na starosti posuzování a vyplácení těchto dávek. Sociálním pracovníkům zároveň dává oprávnění vstupovat do obydlí v odůvodněných případech a ukládá jim povinnost vést Standardizovaný záznam o vykonané sociální práci, aby byla zajištěna transparentnost a kontrola poskytované pomoci.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“)

stanovuje pravidla pro ochranu dětí, které se ocitly v ohrožení nebo nepříznivé sociální situaci. Upravuje působnost orgánů sociálně-právní ochrany, jako jsou orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“), obecní a krajské úřady a další instituce. Zákon definuje preventivní opatření, podmínky náhradní rodinné péče a zásahy státu v případech, kdy je ohrožen zdravý vývoj dítěte, jeho práva nebo bezpečnost. Cílem zákona je zajistit, aby děti vyrůstaly v bezpečném prostředí a měly přístup ke stabilní výchově a péči, ať už ve vlastní rodině, nebo v náhradní péči.

Zákon č. 468/2024 Sb., o integračním sociálním podniku

upravuje podmínky pro získání statusu integračního sociálního podniku (dále jen „ISP“) a jeho fungování. Cílem zákona je podpořit zaměstnávání osob se specifickými potřebami tím, že ISP musí zaměstnávat alespoň 30 % těchto osob a poskytovat jim individuální podporu, včetně diagnostiky bariér a plánů zaměstnání. MPSV je odpovědné za přiznávání statusu ISP a vedení jejich registru. Zákon dále stanoví, že integrační sociální podnik musí svým zaměstnancům, jejichž situace to vyžaduje a kteří jsou osobami se specifickými potřebami, zajistit podporu prostřednictvím sociálního pracovníka. Obsah této podpory vychází ze zákona o sociálních službách a zahrnuje například základní sociální poradenství nebo podporu při vytváření a zdokonalování pracovních návyků a dovedností, aby se zaměstnanci mohli lépe zapojit do pracovního procesu a dlouhodobě si udržet zaměstnání.

Dalšími předpisy, které ovlivňují výkon sociální práce nebo s ním úzce souvisejí, jsou například **zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky**, ve znění pozdějších předpisů, nebo

zákon č. 96/2004 Sb., o zdravotnických nelékařských povoláních, ve znění pozdějších předpisů.

6. 2. Uveďte vymezení oblastí, ve kterých působí sociální pracovníci

Sociální pracovníci působí v různých oblastech, přičemž jejich činnost se řídí zákonem o sociálních službách (ZSS) jako základním právním předpisem.

V jednotlivých oblastech pak platí specifické předpisy upravující jejich konkrétní úkoly.

V oblasti práce a sociálních věcí pracují například na krajských úřadech, obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, pověřených obecních úřadech, ÚP ČR, u poskytovatelů sociálních služeb nebo v integračních sociálních podnicích, kde pomáhají osobám se specifickými potřebami.

Ve zdravotnictví se sociální pracovníci uplatňují v nemocnicích, včetně těch poskytujících následnou péči, na klinikách, v rehabilitačních centrech a hospicových zařízeních, kde podporují pacienty a jejich rodiny při řešení sociálních a zdravotních problémů.

V oblasti školství působí ve školách a školských zařízeních, kde pomáhají dětem a studentům překonávat sociální překážky a zajišťují jim potřebnou podporu.

V resortu spravedlnosti pracují sociální pracovníci u soudů jako soudní sociální pracovníci nebo ve věznicích, kde pomáhají vězňům s přípravou na návrat do společnosti.

V rámci ministerstva vnitra (dále jen „MV“) působí v zařízeních pro zajištění cizinců a azylových zařízeních, kde poskytují podporu lidem v krizových situacích.

V oblasti obrany se věnují zprostředkování sociálních služeb pro válečné veterány, čímž přispívají k jejich sociálnímu začlenění a kvalitě života.

6. 3. Jmenujte zdroje a způsob financování (zejména příspěvek na výkon sociální práce)

Obce dostávají peníze od státu, aby mohly vykonávat určité úkoly, které jim stát přidělil.

Tyto finance pocházejí z několika zdrojů:

→ **Příspěvek na výkon státní správy**

= hlavní zdroj financování, který obce dostávají od státu na základě zákona o obcích¹⁹. Tyto peníze nejsou určené na konkrétní účel, ale obce je mohou využít na různé úkoly spojené s výkonem státní správy. Kromě toho obce získávají i peníze ze správních poplatků a pokut.

→ **Příspěvek na výkon sociální práce**

= doplňkový finanční příspěvek od státu, který slouží na podporu sociálních pracovníků. Jeho výše závisí na počtu sociálních pracovníků v obci a jejich potřebách.

→ **Obecní rozpočet**

= obce mají také vlastní příjmy, například z daní, poplatků a pokut.

Pokud jim peníze z výše uvedených příspěvků nestačí na zajištění sociální práce, použijí část svého rozpočtu, aby splnily svou zákonnou povinnost.

¹⁹ Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)

Příspěvek na výkon státní správy v přenesené působnosti²⁰ je hlavním zdrojem financování. Poskytuje se ze státního rozpočtu²¹ a není účelově vázaný. Věcně náleží do působnosti Ministerstva vnitra, které je koordinátorem státní správy v přenesené působnosti. Příspěvek je doplněn dalšími financemi, které obce inkasují za výkon agend v přenesené působnosti – jde o správní poplatky a příjmy z pokut.

²⁰ Příspěvek na výkon státní správy – Ministerstvo vnitra České republiky

²¹ na základě § 62 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů

7. KVALIFIKAČNÍ PODMÍNKY A DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ, POVINNOSTI ÚŘADŮ PODLE ZÁKONA O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH A ZÁKONA O POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

1. jmenujte kvalifikační podmínky pro výkon povolání sociálního pracovníka
 2. uveďte rozsah a formy dalšího vzdělávání sociálního pracovníka
 3. popište činnosti sociálního pracovníka obecního úřadu obce s rozšířenou působností, krajského úřadu a obce s pověřeným obecním úřadem
-

7. 1. Jmenujte kvalifikační podmínky pro výkon povolání sociálního pracovníka

Předpoklady pro výkon sociálního pracovníka upravuje **zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (ZSS)**.

Tato právní úprava se vztahuje na výkon povolání sociálního pracovníka, pokud vykonává činnost

- v sociálních službách;
- podle zvláštních právních předpisů při pomoci v hmotné nouzi,
- v sociálně-právní ochraně dětí,
- ve školách a školských zařízeních,
- u poskytovatelů zdravotních služeb,
- ve věznicích,
- v zařízeních pro zajištění cizinců,
- v azylových zařízeních.

Předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka podle ZSS je

- plná svéprávnost,
- bezúhonnost,
- zdravotní způsobilost
- odborná způsobilost.

V ZSS najdeme úpravu **odborné způsobilosti k výkonu povolání sociálního pracovníka**, již je:

- **vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na**
 - sociální práci a sociální pedagogiku,
 - sociální pedagogiku,
 - sociální a humanitární práci, sociální práci,
 - sociálně právní činnost,
 - charitní a sociální činnost,
- **vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na**
 - sociální práci,
 - sociální politiku,
 - sociální pedagogiku,
 - sociální péči,
 - sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku,akreditovaném podle zvláštního právního předpisu.

Odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka při poskytování sociálních služeb ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče má též sociální pracovník a zdravotně sociální pracovník, který získal způsobilost k výkonu zdravotnického povolání podle zvláštního právního předpisu²².

Specifické podmínky nabytí odborné způsobilosti pro zaměstnance, kteří vykonávali činnosti sociálního pracovníka před nabytím účinnosti ZSS, upravují přechodná ustanovení. Při uznávání odborné kvalifikace státních příslušníků členských států EU se postupuje podle zákona o uznávání odborné kvalifikace²³.

7. 2. Uveďte rozsah a formy dalšího vzdělávání sociálního pracovníka

Účelem dalšího vzdělávání sociálního pracovníka má být

→ rozvoj poznatků a dovedností z oboru, a to především s cílem průběžného doplňování a rozšiřování poznatků o metodách a přístupech k práci s klienty, včetně rozvoje specifických dovedností.

Stávající právní úprava v ZSS zaměstnavateli ukládá zabezpečit sociálnímu pracovníkovi další vzdělávání ve stanoveném rozsahu. Tím si sociální pracovník má obnovovat, upevňovat a doplňovat kvalifikaci.

Formy dalšího vzdělávání podle tohoto zákona zahrnují

→ specializační vzdělávání zajišťované vysokými školami a vyššími odbornými školami, které navazuje na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka,
→ účast v kurzech s akreditovaným programem MPSV,
→ odborné stáže,
→ účast na školicích akcích
→ účast na konferencích.

Zaměstnavatel je povinen zabezpečit sociálnímu pracovníkovi další vzdělávání **v rozsahu nejméně 48 hodin za dva kalendářní roky**. Rozsah vzdělávání se krátí, pokud pracovní poměr sociálního pracovníka u téhož zaměstnavatele netrvá celý kalendářní rok nebo v případě nepřítomnosti v práci v rozsahu delším než jeden kalendářní měsíc.

Povinnost zabezpečení dalšího vzdělávání se nevztahuje na zaměstnance ve zkušební době.

7. 3. Popište činnosti sociálního pracovníka obecního úřadu obce s rozšířenou působností, krajského úřadu a obce s pověřeným obecním úřadem

Působnost obecních úřadů v oblasti výkonu činností sociální práce vymezuje ZSS a zákon o pomoci v hmotné nouzi (ZHN). ZSS stanoví také působnost krajských úřadů a MPSV v těchto oblastech.

Státní správu vykonávají

→ **obecní úřady obcí s rozšířenou působností,**
→ **krajské úřady,**
→ **MPSV.**

²² Zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních)

²³ Zákon č. 18/2004 Sb., o uznávání odborné kvalifikace a jiné způsobilosti státních příslušníků členských států Evropské unie a o změně některých zákonů (zákon o uznávání odborné kvalifikace)

Výkon působnosti obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů je výkonem **přenesené působnosti**.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností

- zajišťuje osobě, které není poskytována sociální služba a která se nachází v situaci, kdy neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví, poskytnutí sociální služby nebo jiné formy pomoci v nezbytném rozsahu. Místní příslušnost se přitom řídí místem trvalého nebo hlášeného pobytu osoby;
- koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením, například z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy, výkonu trestu, nebo osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, či těm, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. V této souvislosti spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou ČR, Probační a mediační službou ČR, správními úřady a územními samosprávnými celky;
- na základě oznámení poskytovatele zdravotních služeb také zjišťuje, zda je nezbytné poskytnout osobě umístěné ve zdravotnickém zařízení služby sociální péče a zprostředkovává jejich poskytnutí. Pokud není možné služby sociální péče zajistit, neprodleně tuto skutečnost sděluje poskytovateli zdravotních služeb, v jehož zařízení je osoba umístěna;
- na území svého správního obvodu koordinuje poskytování sociálních služeb a realizuje činnosti sociální práce zaměřené na řešení nepříznivé sociální situace a sociální začleňování osob, přičemž spolupracuje s krajskou pobočkou ÚP a krajským úřadem.

Základním cílem činností sociálních pracovníků na obecních úřadech je zajištění, respektive podpora sociálního fungování klienta (jednotlivce, skupiny či komunity) v životě obce. Jejich role je udržet rovnováhu ve vztahu klient a jeho prostředí (obec). Intervence sociálního pracovníka při porušení této rovnováhy může směřovat jak směrem ke klientovi, tak i směrem ke změně života v obci²⁴.

Sociální pracovník na obecním úřadě poskytuje **odbornou podporu a pomoc včetně poradenství širokému spektru osob v nepříznivé sociální situaci a jejich blízkým**. Je nejbližší potřebným občanům a často může být jedním z prvních odborníků, kterého člověk sám či jeho rodina se svými problémy osloví.

Navenek však působí i jako úředník, a proto je nutné, aby vytvářel důvěryhodnou nabídku pro veřejnost, že je k dispozici pro pomoc při řešení rozmanitých situací klientů, připraven spolupracovat a komunikovat.

Pozice sociálních pracovníků – zaměstnanců úřadů bývá často komplikovaná v tom, že zájmy klienta a zájmy veřejné instituce (obecního úřadu) mohou stát proti sobě.

MPSV v Doporučeném postupu 1/2018 zdůrazňuje, **aby sociální pracovník obecního úřadu svoji činnost vykonával převážně v přirozeném prostředí klientů** a mezi doporučenými činnostmi jmenuje např.

- depistáž,
- sociální šetření,
- mapování potřeb,
- poradenství,
- koordinaci činností v rámci inter a multidisciplinární spolupráce,
- tvorbu koncepčních a metodických materiálů.

²⁴ [Doporučený postup krajským úřadům a úřadům obcí, MPSV, 1/2018.](#)

Sociální pracovníci jsou v souvislosti s výkonem činností sociální práce povinni vést tzv. **standardizovaný záznam sociálního pracovníka**, který je součástí **Jednotného informačního systému práce a sociálních věcí**.

Krajský úřad

- zajišťuje ve spolupráci s ostatními poskytovateli sociálních služeb a obecním úřadem obce s rozšířenou působností, příslušným podle místa hlášeného pobytu osob, poskytnutí sociálních služeb v případech, kdy poskytovatel sociálních služeb ukončil jejich poskytování z důvodu zrušení registrace, pozbytí její platnosti nebo z jiného důvodu. Tato činnost je zaměřena na lidi, kteří se nacházejí v bezprostředním ohrožení svých práv a zájmů a nejsou schopni sami si zajistit pokračující poskytování sociálních služeb;
- koordinuje poskytování sociálních služeb lidem, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, přičemž spolupracuje s obecními úřady obcí s rozšířenou působností.
- na území svého správního obvodu koordinuje poskytování sociálních služeb a realizuje a koordinuje činnosti sociální práce zaměřené na řešení nepříznivé sociální situace a sociální začleňování osob.

Do agendy sociálních pracovníků, zaměstnanců krajského úřadu nebo Magistrátu hlavního města Prahy (dále jen „MHMP“) spadá především koordinace a odborné a metodické vedení sociálních pracovníků, kteří vykonávají odpovídající činnosti sociální práce na obecních úřadech, a to v celém správním území, včetně veřejnosprávní kontroly.

Podle Doporučeného postupu MPSV 1/2018 se zároveň očekává, že sociální pracovníci krajských úřadů pravidelně vyhodnocují situaci ve svém území a na základě těchto poznatků a zkušeností předávají podněty ke změnám nástrojů řešení nepříznivé sociální situace jak na úrovni lokální, tak i regionální, a také upozorňují na systémové nedostatky sociální ochrany osob za účelem přijetí účinných opatření na úrovni národní.

Také sociální pracovníci, zaměstnanci krajských úřadů jsou zákonem oprávněni k výkonu činností sociální práce s (potencionálními) klienty. MPSV doporučuje, aby sociální pracovník krajského úřadu v takovém případě zajistil především základní anebo odborné sociální poradenství a nezbytné činnosti, a po domluvě se sociálním pracovníkem příslušného obecního úřadu mu případ přenechal k řešení.

Obdobnou roli pak zastává MPSV ve vztahu k jednotlivým krajským úřadům a MHMP, a k ÚP ČR. Navíc disponuje pravomocí zpracovávat strategické a koncepční materiály na národní úrovni, včetně legislativních návrhů.

Obce s pověřeným obecním úřadem

Sociální pracovník pověřeného obecního úřadu vykonává řadu činností podle zákona o pomoci v hmotné nouzi. Mezi hlavní činnosti patří:

- chránit práva a zájmy osob v hmotné nouzi, přitom respektovat jejich důstojnost, soukromí a důvěrnost sdělení a zachovávat mlčenlivost,
- informovat každou osobu o možných postupech řešení hmotné nouze a zapojovat ji do řešení její situace a vést ji k vlastní odpovědnosti,
- respektovat jedinečnost každé osoby bez ohledu na její původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, ekonomickou situaci, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, náboženské a politické přesvědčení, a to bez ohledu na skutečnost, jak se tato osoba podílí na životě společnosti,
- vyhledávat aktivně lidi, kteří jsou ohroženi hmotnou nouzí, nebo se již ve stavu hmotné nouze nacházejí,
- spolupracovat s obcí, v jejíž působnosti se bydliště osoby v hmotné nouzi nachází.

Dále mají povinnost:

- shromažďovat a analyzovat údaje o lidech v hmotné nouzi, potřebné pro posouzení jejich situace,
- dohodnout ve spolupráci s osobami v hmotné nouzi postup řešení jejich situace hmotné nouze,
- používat při řešení situace hmotné nouze osoby metody a postupy, které jsou vhodné pro tyto osoby,
- vést nezbytnou dokumentaci o metodách a postupech řešení situace hmotné nouze osob včetně zhodnocení při ukončení spolupráce s osobami v hmotné nouzi,
- spolupracovat s dalšími zaměstnanci orgánu pomoci v hmotné nouzi při řešení situace osob v hmotné nouzi a umožňovat kontrolu použitých metod a postupů,
- spolupracovat při řešení situace hmotné nouze osob s provozovateli sociálních služeb, s poradenskými zařízeními a organizacemi, které lidem v hmotné nouzi v obci pomáhají.

Tato pravidla platí pro sociální pracovníky pověřených obecních úřadů (a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností), újezdních úřadů při řešení situace osob v hmotné nouzi, a to bez ohledu na dobu, po kterou se tyto osoby ve stavu hmotné nouze nacházejí; přitom spolupracují s příslušnou krajskou pobočkou Úřadu práce. Tito sociální pracovníci vedou tzv. **standardizovaný záznam sociálního pracovníka**, který je součástí **Jednotného informačního systému práce a sociálních věcí**.

8. MLČENLIVOST PODLE ZÁKONA O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH A PODLE ZÁKONA O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ

1. uveďte okruh osob, kterým je povinnost mlčenlivosti uložena
2. uveďte rozsah a podmínky trvání mlčenlivosti
3. popište limity mlčenlivosti (možnosti prolomení)
4. uveďte podmínky předávání údajů

8. 1. Uveďte okruh osob, kterým je povinnost mlčenlivosti uložena

Mlčenlivost v oblasti sociální práce a sociálních služeb²⁵ obecně upravuje ZSS pro tento okruh osob:

- zaměstnanci obcí a krajů,
- zaměstnanci státu
- zaměstnanci poskytovatelů sociálních služeb.

Mlčenlivost v oblasti sociálně-právní ochrany dětí upravuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí (ZSPOD)²⁶ pro tento okruh osob:

- zaměstnanci v orgánech sociálně-právní ochrany,
- zaměstnanci kraje zařazení do krajského úřadu,
- zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu,
- zaměstnanci obce s rozšířenou působností zařazení do obecního úřadu,
- zaměstnanci zařízení sociálně-právní ochrany.

Třeba dodat, že při výkonu správních agend váže uvedené zmíněné osoby současně i mlčenlivost stanovená ve správním řádu²⁷.

ZSPOD ještě rozšiřuje okruh osob vázaných mlčenlivostí takto:

- pověřené osoby,
- jiné fyzické osoby.

8. 2. Uveďte rozsah a podmínky trvání mlčenlivosti

Rozsah mlčenlivosti v oblasti sociální práce a sociálních služeb upravuje ZSS:

- zaměstnanci obcí a krajů,
- zaměstnanci státu a
- zaměstnanci poskytovatelů sociálních služeb

jsou povinni zachovávat mlčenlivost o údajích týkajících se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek, které se při své činnosti dozvědí, není-li stanoveno jinak.

Toto ustanovení platí obdobně pro fyzické osoby, které

- jsou poskytovateli sociálních služeb
- jsou přizvány jako odborníci účastní inspekce anebo
- působí při poskytování sociálních služeb jako dobrovolníci.

Rozsah mlčenlivosti v oblasti sociálně-právní ochrany dětí stanovuje ZSPOD jako mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se při provádění sociálně-právní ochrany nebo v přímé souvislosti s tím seznámili, pokud se v tomto zákoně nestanoví jinak.

²⁵ Mlčenlivost §100, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

²⁶ §57 odst. 1 a 2, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

²⁷ §15 odst. 3, zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Stejné ustanovení stanovuje **tři zvláště zdůrazněné předměty mlčenlivosti**:

- o osobě, která upozornila orgán sociálně-právní ochrany na skutečnosti uvedené o místě pobytu rodiče, který se stal obětí domácího násilí v rodině s dítětem;
- o osobách, jímž bylo dítě svěřeno do péče před osvojením;
- jakož i o místě pobytu takového dítěte.

Zaměstnanci v orgánech sociálně-právní ochrany dětí jsou povinni zachovávat mlčenlivost v uvedeném rozsahu i po skončení pracovního vztahu.

Pověřené osoby a jiné fyzické osoby mají podle ZSPOD povinnost mlčenlivosti ve stejném rozsahu, je stanoveno, že obdobně jsou povinny zachovat mlčenlivost takové osoby, které se při spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany a pověřenými osobami seznámily s údaji, o nichž jsou zaměstnanci orgánů sociálně-právní ochrany dětí povinni zachovávat mlčenlivost.

8. 3. Popište limity mlčenlivosti (možnost prolomení)

V oblasti sociální práce a sociálních služeb platí, že povinnost zachovávat mlčenlivost trvá i po skončení pracovního vztahu.

Povinnosti zachovávat mlčenlivost mohou být osoby, jimž je uložena, zproštěny pouze tím, v jehož zájmu tuto povinnost mají, a to písemně s uvedením rozsahu a účelu.

Údaje týkající se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek na péči může výše stanovený okruh zaměstnanců sdělit jiným subjektům, jen stanoví-li tak ZSS nebo zvláštní zákon (jinak mohou tyto údaje sdělit jiným subjektům jen s písemným souhlasem osoby, které jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek).

I v oblasti sociálně-právní ochrany dětí platí, že povinnosti zachovávat mlčenlivost mohou být osoby, které tuto povinnost mají, zproštěni pouze tím, v jehož zájmu tuto povinnost mají, a to písemně s uvedením rozsahu a účelu.

Všechny ostatní důvody prolomení mlčenlivosti vyplývají ze zvláštních ustanovení zákona nebo z jiných zákonů, především povinností překazit nebo oznámit trestný čin podle trestního zákoníku.

8. 4. Uveďte podmínky předávání údajů

V oblasti sociální práce a sociálních služeb platí podle ZSS povinnost poskytovatele sociálních služeb sdělit na písemnou žádost bezplatně OSPOD údaje nezbytné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany týkající se osoby, které byla rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí uložena povinnost využít odbornou poradenskou pomoc podle ZSPOD.

Poskytovatel sociálních služeb je povinen vždy sdělit

- zda s osobou uzavřel smlouvu o poskytování sociální služby,
- dobu platnosti smlouvy,
- datum ukončení poskytování sociální služby,
- výpovědní důvod, pokud byla smlouva vypovězena,
- zhodnocení průběhu poskytování sociální služby.

Poskytovatel sociálních služeb, který sociální službu poskytuje rodinám s dětmi nebo dětem, je povinen, pokud nejde o případ uvedený výše nebo neposkytuje-li sociální službu anonymně, na písemnou žádost sdělit bezplatně OSPOD

- zda osobě uvedené v žádosti OSPOD poskytuje nebo poskytoval sociální službu,
- druh a formu poskytované sociální služby a dobu poskytování a
- zhodnocení průběhu poskytování sociální služby.

Tuto povinnost má však pouze v těch případech, kdy OSPOD v žádosti současně uvede, že situaci dítěte a jeho rodiny vyhodnotil podle ZSPOD tak, že se jedná o dítě, na něž se sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje.

V oblasti sociálně-právní ochrany dětí platí pro výklad ZSPOD a jeho použití v praxi výchozí pravidlo²⁸, podle něhož údaje obsažené ve spisové dokumentaci týkající se dítěte je obecní úřad obce s rozšířenou působností oprávněn využít pouze v zájmu dítěte při zajišťování sociálně-právní ochrany. Toto pravidlo pouze rozvíjí výchozí zásadu²⁹ sociálně-právní ochrany, uvedenou v úvodu ZSPOD, totiž, **že předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte**. Za dodržení této zásady je možné předávat údaje, a to jednak mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí navzájem: podle ZSPOD³⁰ platí, že OSPOD, komise a poradní sbory jsou povinny sdělovat si navzájem údaje z evidence a spisové dokumentace, které vedou, a to v rozsahu nezbytném pro potřeby těchto orgánů. OSPOD může, případně musí, předávat údaje i jiným orgánům nebo subjektům, pokud jsou splněny výše uvedené zásady.

Základním východiskem jsou pravidla upravující poskytování údajů OSPOD jiným orgánům veřejné moci, a to buď na žádost, nebo i bez ní, pokud je to nezbytné (tj. jejich oznamování). Povinnost sdělovat údaje, popř. zapůjčovat spisy vyplývá i z jiných zákonů, jako je např. ze zákona o státním zastupitelství, zákona o veřejném ochránci práv apod. Údaje mohou být samozřejmě použity i v případě jednání v krajní nouzi.

²⁸ § 55 odst. 4, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

²⁹ § 5, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

³⁰ § 51 odst. 1, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

9. STANDARDIZOVANÝ ZÁZNAM SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA, ZÁZNAM O VYHODNOCENÍ SITUACE DÍTĚTE A RODINY, INDIVIDUÁLNÍ PLÁN OCHRANY DÍTĚTE

1. uveďte, který předpis upravuje povinnost vést SZSP a komu je uložena
2. vysvětlete, co je účelem SZSP a co má podle vyhlášky obsahovat
3. uveďte, kdo, kdy a proč vyhotovuje záznam o vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny
4. vysvětlete, co je obsahem a cílem individuálního plánu ochrany dítěte

9. 1. Uveďte, který předpis upravuje povinnost vést SZSP a komu je uložena

Povinnost vést Standardizovaný záznam sociálního pracovníka³¹ (dále jen „SZSP“) ukládá: ZSS³²

- zaměstnancům obce zařazeným do obecního úřadu obce s rozšířenou působností jako sociální pracovníci
- zaměstnancům kraje zařazeným do krajského úřadu jako sociální pracovníci ZHN³³
- zaměstnancům obcí, kteří jsou zařazeni do pověřených obecních úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností jako sociální pracovníci,
- zaměstnancům státu, kteří jsou zařazeni k výkonu práce v újezdních úřadech jako sociální pracovníci.

9. 2. Vysvětlete, co je účelem SZSP a co má podle vyhlášky obsahovat

SZSP je nástroj používaný sociálními pracovníky k systematickému a jednotnému zaznamenávání informací o klientech a jejich situacích. Tento záznam pomáhá zajistit, aby byly všechny důležité údaje o klientovi a jeho potřebách důsledně a přesně evidovány.

Hlavními cíli SZSP jsou:

- Zajištění konzistence: Pomáhá udržovat jednotný přístup k zaznamenávání informací napříč různými sociálními pracovníky a institucemi.
- Zlepšení komunikace: Umožňuje efektivnější sdílení informací mezi sociálními pracovníky a dalšími odborníky, což může vést k lepší koordinaci péče o klienta.
- Podpora rozhodování: Poskytuje strukturované a přehledné informace, které mohou sociálním pracovníkům pomoci při rozhodování o nejvhodnějších intervencích a opatřeních pro klienta

SZSP by měl obsahovat několik klíčových informací, které pomáhají zajistit komplexní a konzistentní evidenci o klientovi a jeho situaci. Mezi tyto informace patří:

- Osobní údaje klienta (v případě neanonymního klienta): Jméno, příjmení, datum narození, adresa, kontaktní údaje.
- Sociální anamnéza: Informace o rodinném stavu, vzdělání, zaměstnání, sociálních vztazích a životních podmínkách.
- Zdravotní stav: Relevantní informace o zdravotním stavu klienta, včetně případných diagnóz, léčby a potřebné péče.
- Sociální problémy a potřeby: Popis aktuálních problémů, se kterými se klient potýká, a jeho potřeby v oblasti sociální péče.

³¹ Vyhláška č. 332/2013 Sb., o vzoru Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka

³² § 93a, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

³³ § 64 odst. 3, zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

- Plán intervence: Navrhované kroky a opatření, které mají být podniknuty k řešení problémů klienta, včetně cílů a očekávaných výsledků.
- Záznamy o průběhu a výsledcích intervencí: Dokumentace všech provedených intervencí, jejich průběhu a dosažených výsledků.
- Hodnocení a doporučení: Pravidelné hodnocení pokroku klienta a případná doporučení pro další postup.

Tyto informace pomáhají sociálním pracovníkům lépe porozumět situaci klienta a efektivněji plánovat a poskytovat potřebnou podporu.

9. 3. Uved'te, kdo, kdy a proč vyhotovuje záznam o vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

Účelem vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny jako metody sociální práce je získat **komplexní pohled na situaci dítěte a jeho rodiny**.

Fáze vyhodnocování situace dítěte a rodiny

1. fáze

úkolem pracovníka OSPOD je zjistit, zda se jedná o dítě, na něž je zaměřena sociálně-právní ochrana, tedy zda se jedná o dítě uvedené v § 6 ZSPOD. Pokud se vyskytne případ, jehož řešení nesnese odkladu, a není tudíž možno provést hlubší vyhodnocení s analýzou, je třeba okamžitě přistoupit k opatřením.

2. fáze

pokud je dítě aktuálně zabezpečeno a jedná se o dítě, na něž je zaměřena sociálně-právní ochrana, přistoupí pracovník OSPOD k hlubšímu a podrobnějšímu vyhodnocení, jehož zaměření je v souladu s § 1 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení ZSPOD.

3. fáze

přehodnocování – pravidelné a spojené s hodnocením účinku zvolených opatření (zda navrhovaná opatření jsou zvolena správně a zda jsou naplňována).

Vyhodnocování situace dítěte zahrnuje zjištění míry ohrožení práv a zájmů dítěte; vymezení sociálních, zdravotních nebo jiných rizik, kterým je dítě vystaveno; posouzení úrovně tělesného a duševního vývoje dítěte s ohledem na věk dítěte; zhodnocení průběhu vzdělávání dítěte a předpokladů k dalšímu vzdělávání; určení a posouzení individuálních potřeb a zájmů dítěte; vymezení vlastností a určení schopností dítěte, popřípadě předpokladů k jejich získání; zjištění a zohlednění názoru a přání dítěte s ohledem na věk dítěte a jeho rozumové vyspělosti; další skutečnosti nezbytné pro hodnocení situace dítěte v konkrétním případě.

Vyhodnocování situace rodiny zahrnuje analýzu situace rodiny a rodinného prostředí; analýzu příčin krize v rodině; zhodnocení vztahu rodiče a dítěte; určení potřeb rodiny; určení možností rodiny, především vztahových, ekonomických a sociálních; určení výchovných kompetencí a předpokladů rodičů k výchově dítěte a zhodnocení možných rizik ve výchově dítěte; posouzení materiálních a finančních podmínek života rodiny; další skutečnosti nezbytné pro hodnocení situace rodiny v konkrétním případě.

Vyhodnocování širšího prostředí rodiny zahrnuje určení možností v širší rodině, včetně vztahových, ekonomických a sociálních možností a jejich využitelnosti pro rodinu; určení možností v širším sociálním prostředí rodiny, včetně dostupnosti a kvality sociálních, zdravotních, výchovně vzdělávacích a komunitních služeb a bezpečnosti lokality; další skutečnosti nezbytné pro širší prostředí rodiny v konkrétním případě.

Vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny se neprovádí, když OSPOD vykonává funkci kolizního opatrovníka v řízení o úpravě poměrů nebo když je jasné, že není třeba žádné intervence a systematické sociální práce.

Poznatky z vyhodnocování se promítají do individuálního plánu ochrany dítěte (IPOD).

9. 4. Vysvětlíte, co je obsahem a cílem individuálního plánu ochrany dítěte

Základní metody systematické sociální práce používané při řešení situace dítěte a rodiny upravuje ZSPOD³⁴ a vyhláška³⁵.

Zásada systematickosti a promyšlenosti postupů orgánů sociálně-právní ochrany dětí je zakotvena v ZSPOD³⁶. Jednotlivá opatření by měla být vzájemně provázaná a doplňovat se, přičemž prioritu mají ta, která zajišťují řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte v rodinném prostředí. Pokud to není možné, je preferováno náhradní rodinné prostředí. Všechny postupy jsou realizovány s využitím metod sociální práce a přístupů odpovídajících současným vědeckým poznatkům.

Sociálně-právní ochrana dětí je založena na jasně definovaných cílech, multidisciplinárním přístupu a koordinační roli OSPOD vůči dalším subjektům, které pracují s ohroženým dítětem.

Tyto principy jsou naplňovány **třemi základními metodami sociální práce**:

- vyhodnocováním situace dítěte a rodiny,
- tvorbou IPOD
- a organizací případových konferencí.

Společným znakem všech těchto metod je aktivní zapojení rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu, stejně jako samotného dítěte. Při řešení situace se zdroje podpory hledají primárně v rámci rodiny.

OSPOD může využívat i další metody sociální práce, které nejsou výslovně uvedeny v ZSPOD. Jedná se například o rodinnou konferenci, která vychází z principu ponechání odpovědnosti za vlastní situaci na rodině. Tato metoda přináší postupy, které umožňují aktivizovat vlastní rozhodování a zdroje vedoucí k řešení. Jedná se tedy o to, aby byla rodina podpořena v tom, aby si v první fázi řešení svého problému uměla pomoci sama a využila k tomu zdroje celé rodiny.

Individuální plán ochrany dítěte (IPOD)

Účelem IPOD je na základě zjištěných poznatků naplánovat další práci s ohroženým dítětem a jeho rodinou, kdy tato práce by měla vést k pomoci ohroženému dítěti i jeho rodině.

Cílem je posílení funkcí rodiny, přijetí opatření, která umožní dítěti zůstat v rodině nebo umožní co nejrychlejší navrácení do rodiny.

IPOD se zpracovává na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a musí být vypracováván od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany, nejpozději do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence OSPOD. V tomto plánu by měly být vymezeny oblasti, v nichž dítě čelí ohrožení, jakož i příčiny ohrožení, jimiž jsou specifické potřeby dítěte a jeho rodiny, které rodiče neumí naplnit. V IPOD se stanovují nezbytné kroky, které budou reagovat na identifikované příčiny ohrožení dítěte a které povedou k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny. Dále by měl IPOD stanovit časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem, odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.

³⁴ § 10 odst. 3 a 5, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

³⁵ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

³⁶ § 9a odst. 2, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

IPOD se zpracovává s důrazem na přijetí opatření, která umožní setrvání dítěte v péči rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Musí být též **pravidelně aktualizován**, zejména v situacích, kdy je uloženo výchovné opatření, nařízena ústavní výchova, ochranná výchova nebo kdy je dítě svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, do pěstounské péče nebo jiné náhradní výchovy.

Pokud je v rodině **více dětí**, na něž je zaměřena sociálně-právní ochrana, **musí být IPOD vypracován pro každé z dětí individuálně**, a to se zaměřením na jeho individuální potřeby.

V rámci IPOD **pracovník OSPOD koordinuje řešení situace ohroženého dítěte**, neboť do pomoci dítěti a rodině jsou zapojeny další osoby, ať již se jedná o osoby dítěti blízké, osoby pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí, případně o poskytovatele sociálních nebo zdravotních služeb.

Samotný obsah IPOD je upřesněn vyhláškou³⁷.

³⁷ §2, vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

10. SOCIÁLNÍ KURATELA A JEJÍ VÝKON

1. uveďte, které předpisy upravují výkon sociální kurately a kdo ji vykonává
 2. jmenujte skupiny, na které se výkon sociální kurately zaměřuje, a nástroje, kterými je vykonávána
 3. objasněte, čím se jednotlivé úpravy výkonu kurately podle okruhu dotčených osob odlišují
-

10. 1. Uveďte, které předpisy upravují výkon sociální kurately a kdo ji vykonává

Sociální kuratela – kurátor pro děti a mládež (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

Na základě ZSPOD sociální kuratelu vykonává kurátor pro děti a mládež, který je zaměstnancem obce s rozšířenou působností (dále jen „ORP“) zařazeným do jejího obecního úřadu a který se při výkonu sociální kurately pro děti a mládež a s ní spojených práv a povinností prokazuje služebním průkazem zaměstnance OSPOD.

Na každém obecním úřadě ORP tak musí být v rámci organizační struktury vytvořena alespoň jedna specializovaná pracovní pozice kurátora pro děti a mládež. Počet a rozsah úvazků kurátora pro děti a mládež musí být na obecním úřadě ORP nastaven tak, aby byl naplněn minimální personální standard vyplývající ze závazné úpravy standardů kvality pro poskytování sociálně-právní ochrany dětí v příloze k prováděcí vyhlášce³⁸, podle které může kurátor pro děti a mládež pracovat maximálně se 40 rodinami.

Sociální kurátor (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

Prostřednictvím sociálního kurátora zajišťuje obecní úřad obce s rozšířenou působností výkon přenesené působnosti v rámci činností sociální práce ve prospěch osob uvedených v § 92 písm. b) ZSS.

Náležitosti průkazu zaměstnance obce (a zaměstnance kraje či Magistrátu hlavního města Prahy) oprávněného k výkonu činností sociální práce jsou stanoveny v § 39 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení ZSS.

³⁸ Vyhláška č. 473/2012 Sb., Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí – příloha č. 1 viz kritérium 8d.

10. 2. Jmenujte skupiny, na které se výkon sociální kurately zaměřuje a nástroje, kterými je vykonávána

Kurátor pro děti a mládež

Dle ZSPOD jsou cílovou skupinou kurátora pro děti a mládež zejména děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití, opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte. I v tomto případě je nutno aplikovat materiální korektiv § 6 ZSPOD poslední věty, že výše uvedené skutečnosti (užívání alkoholu, zanedbávání školní docházky apod.) trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj, zdraví či život dítěte.

Hlavní činnosti kurátora pro děti a mládež

- spolupráce s dalšími sociálními pracovníky napříč sektory,
- spolupráce s relevantními aktéry (např. Probační a mediační služba, ÚP ČR),
- terénní práce, tzn. vyhledávání a navazování kontaktů s dětmi a dospívajícími v jejich přirozeném prostředí,
- poskytování pomoci a podpory při překonávání jejich nepříznivé sociální situace s cílem umožnit jim sociální začleňování a poskytnout ochranu před sociálním vyloučením,
- návštěvy dětí s uloženou ochrannou výchovou nebo uložených ochranným léčením ústavním, dále mladistvých vzatých do vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody,
- poskytování pomoci zaměřené na obnovu narušených sociálních vztahů, začlenění do rodinného a sociálního prostředí a prevenci opakování protiprávní činnosti,
- účast na přestupkovém řízení vedeném proti mladistvým,
- účast na řízení o činech jinak trestných u dětí mladších 15 let.

V případě dětí v ochranné výchově nebo v ústavním ochranném léčení plní kurátor pro děti a mládež roli dohledového orgánu nad zákonností realizace těchto ochranných opatření soudu pro mládež a roli ochránce práv dítěte, k čemuž přispívá zejména povinnost navštěvovat nejméně jednou za 3 měsíce dítě, jemuž byla uložena ochranná výchova ústavní ochranné léčení a navštívit nejméně jednou za 3 měsíce rodiče dítěte, jemuž byla uložena ochranná výchova. Kurátor pro děti a mládež má povinnost oznámit případné zjištění, že zařízení porušilo povinnosti vyplývající z právních předpisů (zejména ZSPOD, zákona o výkonu ústavní ochranné výchovy a zákon o specifických zdravotních službách) obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, zřizovateli zařízení a soudu pro mládež, který uložil ochrannou výchovu nebo ústavní ochranné léčení.

Dále má kurátor povinnost poskytnout rodiči nebo jiné osobě odpovědné za výchovu pomoc po umístění dítěte do zařízení pro výkon ochranné výchovy (zprostředkování odborné poradenské pomoci, pomoc při komunikaci s orgány sociálního zabezpečení a ÚP ČR apod.). Po propuštění dítěte ze zařízení pro výkon ochranné výchovy nebo ústavního ochranného léčení či po propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody práce kurátora nekončí, musí nadále spolupracovat s dítětem a jeho rodinou. V případě zletilosti dítěte by mělo dojít k převzetí práce sociálním kurátorem působícím na úřadu ORP. Spolupráce kurátora pro děti a mládež a sociálního kurátora by měla být průběžná, převzetí případu je třeba s dostatečným předstihem zejména s ohledem řešení otázek bydlení, dalšího vzdělávání, finančního zajištění atd.

Po zvážení všech přínosů a rizik možnost uložit rodičům dítěte nebo jiným osobám odpovědným za výchovu povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, má pravomoc uložit

dítěti jeho rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu tzv. výchovné opatření a má též možnost se v zákonem daných případech obrátit s návrhem na soud.

Sociální kurátor:

Za stěžejní cílovou skupinu, se kterou sociální kurátor pracuje, lze považovat:

- osoby, proti kterým je vedeno trestní řízení a osoby před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „VTOS“),
- osoby ve výkonu vazby (dále jen „VV“) a VTOS,
- osoby propuštěné z VV nebo VTOS,
- osoby ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy,
- osoby, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby,
- osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností,
- osoby propuštěné po ukončení léčby chorobných závislostí ze zdravotnického zařízení, psychiatrické nemocnice nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti,
- osoby, které nemají uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že jsou osobami bez přístřeší.

V rámci výkonu sociální práce a svěřené agendy spolupracuje sociální kurátor mimo obvyklé partnery sociální práce dále nejčastěji:

- s dalšími sociálními pracovníky na ORP,
- s Vězeňskou službou ČR,
- se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy,
- s Probační a mediační službou ČR,
- se sociálními službami,
- s ÚP ČR,
- s ČSSZ.

Hlavní činnosti sociálního kurátora

- spolupráce s dalšími sociálními pracovníky napříč sektory,
- vyhledávání a navazování kontaktů s potencionálními klienty (depistáž v místě působení sociálního kurátora, psaní depistážních dopisů do věznic...) zaměřené především na výše uvedené cílové skupiny,
- jednání a případová práce s klienty **osobně** (v terénu, v kanceláři, ve věznicích, v zařízeních ústavní nebo ochranné výchovy...), **telefonicky**, **pomocí papírové korespondence** (hlavně s osobami ve VV a VTOS), **online** (např. formou Skype rozhovorů s klienty ve VV nebo VTOS),
- pomoc a podpora při zajištění financí (ÚP, ČSSZ, uplatnění nároků a řešení pohledávek),
- pomoc a podpora při hledání zaměstnání,
- pomoc a podpora při zajištění bydlení,
- pomoc a podpora při zajištění sociální služby,
- pomoc se zprostředkováním pomoci dalších subjektů (finanční poradenství, adiktologická pomoc, psychologická pomoc, zdravotnická zařízení...),
- ve spolupráci s kolegy sociálními pracovníky OSPOD vypracování individuálního plánu mladého dospělého (IPMD),
- podpora kontaktu a fungování rodin s osobami ve VV nebo VTOS.

Nástroje práce

Případová konference

Případová konference představuje metodu sociální práce, která je již dnes běžně využívána v praxi OSPOD. Jedná se nejen o způsob projednání situace ohroženého dítěte s rodiči nebo

i se samotným dítětem, ale rovněž o účinný nástroj multidisciplinární spolupráce při řešení případu ohroženého dítěte, který umožňuje zapojení dalších pomáhajících a zúčastněných subjektů a osob.

OSPOD je povinen pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, a to ve spolupráci s rodiči a jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dalšími přizvanými osobami, zejména zástupci škol, školských zařízení, zařízení poskytovatelů zdravotních služeb, orgánů činných v sociální oblasti, orgánů policie, státních zástupců, odborných pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče, poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob.

V průběhu konání případové konference dochází k rychlému předávání informací a zároveň hledání vhodných řešení pomoci rodině a dítěti s aktivním zapojením všech zúčastněných subjektů nejen do samotného jednání a hledání řešení, ale zejména vedoucí k následné trvalé aktivizaci všech zúčastněných subjektů, zejména pak rodičů a, s ohledem na věk, i samotného dítěte.

Při samotném jednání by měli mít všichni účastníci, včetně pracovníků OSPOD, rovné postavení, což je značným motivačním prvkem k větší otevřenosti i ke vzájemné spolupráci. Z toho důvodu je vhodné jako facilitátora nebo moderátora jednání zvolit osobu, která je na řešení daného případu nezávislá, není podjatá nebo ovlivněná svou dřívější prací s rodinou. Výsledkem případové konference může být též zpracování IPOD. Vhodné je v daných intervalech v rámci následných případových konferencí kontrolovat plnění dohodnutých postupů, případně tyto navržené postupy aktualizovat nebo měnit podle potřeb.

OSPOD je povinen uspořádat případovou konferenci vždy před podáním návrhu soudu na některé z opatření, kterým se zasahuje do rodičovské zodpovědnosti rodičů nebo kterým se dítě svěřuje do náhradní péče, s výjimkou případů, kdy je uspořádání případové konference fakticky nemožné nebo zjevně bezúčelné. Uspořádání případové konference pak bude přicházet v úvahu ještě v průběhu soudního řízení o svěření dítěte do náhradní péče.

Účast přizvaných odborníků a zástupců ostatních orgánů a subjektů na případové konferenci je dobrovolná, neboť případovou konferenci je třeba pořádat na principu spolupráce všech dotčených subjektů s tím, že OSPOD plní roli koordinátora zúčastněných subjektů, nikoliv roli orgánu, který ostatním subjektům ukládá autoritativně úkoly a povinnosti.

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny

Umožňuje podrobně analyzovat jejich potřeby, rizika a zdroje podpory. Důležitou součástí této práce je také **individuální plánování**, jehož cílem je vytvoření konkrétního postupu a opatření směřujících k zajištění co nejlepšího zájmu dítěte. Dalším zásadním nástrojem jsou případové konference, které poskytují prostor pro spolupráci všech zainteresovaných stran, jako jsou rodiče, odborníci a další osoby, jež mohou dítěti a rodině pomoci. Dále využívá metody a nástroje sociální práce jako jsou rodinné konference, terénní sociální práce, doporučení a naplánování využití sociální služby, pomoc či nasměrování při řešení finančních, bytových problémů atd. Tímto komplexním přístupem kurátor zajišťuje efektivní a cílenou podporu dětem v náročných životních situacích.

10. 3. Objasněte, čím se jednotlivé úpravy výkonu kurately podle okruhu dotčených osob odlišují

Kurátor pro děti a mládež se zaměřuje na práci s dětmi a mladistvými, přičemž se řídí ZSPOD. Při práci s dětmi a mladistvými je nutné rozlišit míru rizika, kdy je již nutný veřejnoprávní zásah v podobě sociálně-právní ochrany dítěte, a kdy nikoli, jelikož sociální kurátela nemůže dopadat na všechny případy, kdy dítě např. zanedbává školní docházku nebo

zneužívá návykové látky. Vždy je nutné vycházet z principu přiměřeného, resp. nepřiměřeného rizika. Pokud by např. dítě chodilo „za školu“, a jiné problémy by dítě nemělo, nelze ho považovat za ohrožené dítě, na které by měla dopadat sociálně-právní ochrana.

Kurátor pro děti a mládež při své práci vždy zaměřuje svou pozornost na uspokojení potřeb dítěte, nikoli na potřeby jiných osob či institucí, jako jsou rodiče, škola nebo společnost. Tyto zájmy jsou chráněny jinými aktéry systému péče o ohrožené děti, než je OSPOD.

Zároveň nelze vůči dítěti či mladistvému uplatňovat nadměrná preventivní opatření, která by mohla vést k nepřiměřenému omezování jeho práv a svobod. Kurátor tak vždy usiluje o to, aby jeho postupy byly přiměřené a respektovaly potřeby a zájmy dítěte.

Kurátor rovněž odpovídá za kvalitní výkon procesních činností spojených se svou rolí, přičemž dbá na to, aby všechny postupy byly prováděny v souladu s platnou legislativou a nejvyššími standardy odborné péče.

V případě starších dětí, které ukončily povinnou školní docházku, se práce kurátorů blíží práci sociálních kurátorů s dospělými klienty. Od určitého stupně rozumové vyspělosti nelze dětem nutit opatření určená pro jejich ochranu proti jejich vůli.

Intervence OSPOD musí vycházet z principu dobrovolnosti a nabídky podpory prostřednictvím „měkkých“ nástrojů. Donucovací oprávnění se musí omezit jen na ty nejzávažnější případy, obdobně jako v případě dospělých. Bude se jednat například o případy, kdy bude bezprostředně ohrožen život dítěte nebo mu bezprostředně hrozí závažná újma na zdraví nebo kdy bude dítě v důsledku duševní poruchy bezprostředně ohrožovat sebe nebo své okolí. Zákonným opatřením v takových případech však není ústavní výchova, ale zdravotní či sociální detence.

Jak už bylo uvedeno, v rámci výkonu sociální kurately pro děti a mládež hrají obecní úřady ORP důležitou roli v systému soudnictví ve věcech mládeže, které je upraveno Zákonem o soudnictví ve věcech mládeže (ZSM)³⁹ a podpůrně se řídí též obecnou úpravou trestního zákoníku a trestního řádu. V ZSM jsou stanoveny odchylky v úpravě trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů, kteří spáchali trestný čin (provinění) v době od 15. do 18. roku věku, jsou zde zakotveny druhy výchovných, ochranných a trestních opatření, která lze mladistvým pachatelům provinění za jejich trestnou činnost uložit, a dále jsou zde upraveny rovněž zvláštnosti trestního řízení vedeného proti mladistvým pachatelům provinění. Vedle trestního řízení proti mladistvým pachatelům provinění a opatření ukládaných těmto pachatelům zahrnuje ZSM rovněž úpravu opatření, která lze uložit trestně neodpovědným dětem mladším 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. O uložení opatření trestně neodpovědným dětem mladším 15 let však soudy pro mládež nerozhodují v trestním řízení, ale v rámci občanského soudního řízení, na které vedle speciální úpravy zákona o soudnictví ve věcech mládeže podpůrně dopadá obecná úprava občanského soudního řádu a zákona o zvláštních řízeních soudních.

Obecní úřad ORP (zastoupený kurátorem pro děti a mládež) má v soudnictví ve věcech mládeže podle úpravy ZSM zejména následující práva a povinnosti:

- Musí být bezodkladně vyrozuměn o zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého a o zahájení trestního stíhání proti mladistvému.
- Poskytuje orgánům činným v trestním řízení součinnost při přezkoumání trvání důvodů vazby mladistvého a při posuzování, zda důvody vazby trvají nebo zda se nezměnily, a také zda nelze další výkon vazby mladistvého nahradit jiným opatřením, např. stanovením dohledu nebo svěřením mladistvého do péče důvěryhodné osoby.

³⁹ Zákon č. 218/2003 Sb.–Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

- Je orgány činnými v trestním řízení povinně dožádán o zjištění poměrů mladistvého. Vedle OSPOD může být zjištění poměrů mladistvého uloženo rovněž Probační a mediační službě. Obecní úřad ORP vypracovává pro potřeby orgánů činných v trestním řízení písemnou zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a aktuální životní situaci mladistvého. Tato zpráva musí popisovat věk mladistvého, stupeň jeho zralosti, dále jeho postoj k provinění a jeho ochotu zajistit nápravu způsobených škod nebo odčinění dalších následků, rodinné poměry mladistvého, včetně vztahu mladistvého k jeho rodičům, stupeň vlivu rodičů na mladistvého a vztah mezi mladistvým, jeho širší rodinou a blízkým sociálním okolím, záznamy o školní docházce, jeho chování a prospěchu ve škole, a je-li zaměstnán, i skutečnosti významné pro posouzení jeho chování v zaměstnání. Zpráva případně obsahuje také přehled předchozích provinění mladistvého a opatření vůči němu použitých, jakož i popis jejich výkonu, včetně způsobu chování mladistvého. Obecní úřad ORP může ve své zprávě na základě zhodnocení osobnosti, chování a poměrů mladistvého navrhnout rovněž opatření, která by podle jeho stanoviska bylo vhodné mladistvému za jeho provinění uložit tak, aby tato opatření byla přiměřená a působila výchovně.
- Musí být vyrozuměn o konání hlavního líčení nebo veřejného zasedání v trestním řízení proti mladistvému obžalovanému. Pověřený zástupce obecního úřadu ORP (kurátor pro děti a mládež) má právo účastnit se u soudu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, ačkoliv jinak je jednání soudu neveřejné a ze zákona probíhá s vyloučením veřejnosti. Vedle zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí se mohou jednání u soudu účastnit pouze obžalovaný mladistvý, jeho dva důvěrníci, obhájce, zákonní zástupci, opatrovník a příbuzní mladistvého v přímém pokolení, jeho sourozenci, manžel nebo druh, poškozený, jeho zmocněnec a důvěrník, zúčastněná osoba a její zmocněnec, zákonní zástupci a opatrovníci poškozeného a zúčastněné osoby, svědci, znalci, tlumočníci, úředníci Probační a mediační služby a zástupce školy nebo výchovného zařízení, ve kterém je mladistvý umístěn. Soud pro mládež může výjimečně připustit účast veřejnosti při jednání soudu jen na návrh samotného mladistvého.
- Pověřený zaměstnanec obecního úřadu ORP, který je přítomen při jednání soudu pro mládež, má právo činit návrhy na doplnění dokazování, na uložení určitých opatření mladistvému nebo jiné návrhy, klást otázky vyslychaným osobám (mladistvému, svědkům nebo znalcům) a má rovněž právo závěrečné řeči po skončení dokazování soudu, které mu náleží po závěrečné řeči mladistvého nebo jeho obhájce.
- Obecnímu úřadu ORP musí být doručen opis rozsudku soudu pro mládež v trestním řízení proti mladistvému. Dále se tomuto orgánu doručuje také opis usnesení, proti kterému lze podat stížnost nebo kterým bylo rozhodnuto o zastavení trestního stíhání, přerušení trestního stíhání nebo postoupení věci, pokud nebyl zástupce OSPOD přítomen při vyhlášení usnesení.
- Obecní úřad ORP je oprávněn podat opravný prostředek ve prospěch mladistvého, a to i proti jeho vůli. Může se jednat o podání odvolání proti rozsudku soudu pro mládež, o podání stížnosti proti usnesení orgánů činných v trestním řízení, podání dovolání nebo návrhu na povolení obnovy řízení. OSPOD má tzv. samostatné obhajovací právo, což znamená, že opravný prostředek ve prospěch mladistvého podává svým jménem a nezávisle na postoji mladistvého, jeho zákonného zástupce, opatrovníka nebo obhájce. V souladu s tím také obecnímu úřadu ORP samostatně lhůta pro podání odvolání nebo stížnosti. Zároveň však platí, že stížnost proti usnesení, odvolání proti rozsudku nebo návrh na povolení obnovy řízení podané ve prospěch mladistvého OSPOD, obhájcem, zákonným zástupcem anebo opatrovníkem, mohou být vzaty zpět jen s výslovným souhlasem mladistvého.
- Obecní úřad ORP je při výkonu rozhodnutí soudu pro mládež oprávněn podat návrh na změnu nebo zrušení výchovných opatření, upuštění od výkonu ochranné výchovy, pokud pominuly důvody jejího uložení, propuštění mladistvého z ochranné výchovy před dosažením zletilosti, podmíněné umístění mladistvého mimo výchovné zařízení, pokud jeho převýchova dostatečně pokročila, nebo prodloužení ochranné výchovy do 19 let v zájmu mladistvého.

Pokud jde o **mladistvé, kteří jsou v průběhu trestního stíhání vzati soudem do vazby nebo je jim jako trestní opatření uloženo nepodmíněné odnětí svobody**, základní pravidla pro spolupráci věznic s OSPOD ve vztahu k těmto mladistvým jsou upravena rámcově v ZSPOD a v podrobnostech v zákoně o výkonu vazby, a v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody, ve spojení s prováděcími vyhláškami k těmto zákonům. Hlavní principy výkonu vězeňství u nezletilých dětí, ze kterých musí vnitrostátní zákonná úprava vycházet, jsou však zakotveny již v čl. 37 Úmluvy o právech dítěte. Úmluva o právech dítěte zejména stanoví, že **uvěznění dítěte se používá pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu**. S každým dítětem zbaveným osobní svobody musí být zacházeno s lidskostí, s úctou k jeho vrozené důstojnosti a způsobem, který bere ohled na věk a potřeby dítěte. Nezletilé dítě musí být ve věznici umístěno odděleně od dospělých obviněných nebo odsouzených a musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou. Každé nezletilé dítě zbavené osobní svobody má také zaručeno právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci.

Zákonná úprava platná v ČR plně respektuje principy vyjádřené v Úmluvě o právech dítěte, když ZSM uplatňuje zásadu posloupnosti ukládaných opatření a způsobů řešení trestné činnosti mladistvých (tzv. zásada subsidiarity trestního postihu). Z této zásady vyplývá, že trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody představuje u mladistvých výjimečné a nejzazší opatření trestněprávního postihu, nelze-li sledovaného účelu dosáhnout uložením výchovných a ochranných opatření mladistvému anebo uložením alternativních trestních opatření, která nejsou spojena s omezením svobody mladistvého (např. obecně prospěšné práce, domácí vězení, podmíněné odsouzení).

Mladiství obvinění a odsouzení musí být ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestního opatření odnětí svobody umístěni ve zvláštních odděleních věznic nebo ve specializované věznici pro mladistvé, tj. odděleně od dospělých obviněných nebo odsouzených. Soud pro mládež může rozhodnout o tom, že se mladistvý ve výkonu odnětí svobody přeřadí do oddělení nebo do věznice pro dospělé odsouzené nejdříve poté, kdy mladistvý dovrší 19. rok svého věku.

V případě mladistvých ve VV nebo VTOS spolupracují obecní úřady ORP zejména se sociálními zaměstnanci Vězeňské služby, kteří jsou ve věznicích vyčleněni pro poskytování sociálních služeb obviněným a odsouzeným. Tito sociální pracovníci věznic poskytují mladistvým zejména sociální poradenství, jsou v kontaktu s kurátory pro děti a mládež a samozřejmě úzce spolupracují také s rodiči mladistvého nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte.

Pokud jde o vzdělávání mladistvého ve věznici, věznice je zejména povinna zabezpečit mladistvému plnění povinné školní docházky, pokud ji mladistvý nedokončil. Ohledně dalšího vzdělávání mladistvého po ukončení povinné školní docházky se stanoví forma a zaměření přípravy mladistvého na budoucí povolání v rámci programu zacházení s mladistvým. Cílem je zabezpečit mladistvému získání takové pracovní kvalifikace, která je nezbytná pro jeho soběstačný život. K formě a obsahu přípravy mladistvého na budoucí povolání požádá věznice o vyjádření zákonného zástupce mladistvého, pokud s mladistvým ve výkonu trestu udržuje styk, a obecní úřad ORP. Vyjádření rodičů a OSPOD však není pro věznici závazné. Možnosti přípravy na budoucí povolání z hlediska předpokladů a schopností mladistvého může kurátor pro děti a mládež projednat s mladistvým i během návštěvy ve věznici (viz níže). Naopak k zařazení mladistvého do práce se vyjádření zákonného zástupce mladistvého ani OSPOD již vůbec nevyžaduje.

Do rozsahu návštěv, na které má mladistvý právo ve věznici přijímat, se nezapočítávají návštěvy pověřeného zaměstnance obecního úřadu ORP (kurátora pro děti a mládež), který je povinen navštěvovat mladistvého ve výkonu vazby a ve výkonu odnětí svobody nejméně jednou za 3 měsíce. Návštěvy zaměstnance OSPOD mají specifický a nezastupitelný účel – návštěvy jsou součástí sociální práce s dítětem a umožňují v pravidelných intervalech

projednat nejen aktuální potřeby a problémy dítěte, ale rovněž jeho vyhlídky a další osud po propuštění z vazby nebo z výkonu trestu. Během návštěvy kurátora pro děti a mládež u mladistvého ve věznici by měla být projednána zejména aktuální situace mladistvého, komunikace mladistvého s rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu, průběh a forma vzdělávání mladistvého ve věznici a v neposlední řadě také řešení situace mladistvého po jeho propuštění z výkonu vazby nebo z výkonu odnětí svobody z hlediska zajištění návazné péče o dítě, vhodného bydlení, přípravy na budoucí povolání, zaměstnání nebo uplatnění nároků v oblasti sociálního zabezpečení. Kurátor pro děti a mládež je oprávněn při návštěvě ve věznici hovořit s mladistvým bez přítomnosti třetí osoby.

Vedle věznic se mohou mladiství starší 15 let nacházet rovněž v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy, které je spravováno Vězeňskou službou ČR, a to na základě rozhodnutí soudu pro mládež o uložení zabezpečovací detence jako ochranného opatření. Soud pro mládež může uložit zabezpečovací detenci v případě, že mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, ve stavu vyvolaném duševní poruchou nebo se ve stavu nepřičetnosti dopustil činu jinak trestného, a to za předpokladu, že je pobyt mladistvého na svobodě nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Na rozdíl od mladistvých ve věznicích není příslušný obecní úřad ORP povinen provádět pravidelné návštěvy mladistvého chovance v detenčním ústavu nejméně jednou za 3 měsíce, nicméně ústav je povinen umožnit zaměstnanci OSPOD průběžný kontakt s chovancem mladším 18 let, včetně umožnění osobní návštěvy tohoto chovance v detenčním ústavu a rozhovoru s ním bez přítomnosti třetí osoby.

Další skupinou dětí, na které se zaměřuje sociální kuratela pro děti a mládež, jsou **mladiství pachatelé přestupků**, zejména jde-li o opakované či soustavné páchání přestupků. Mladistvý pachatel přestupku (tj. pachatel, který byl v době spáchání přestupku starší 15 let a mladší 18 let), ačkoliv v době projednávání přestupku ještě nemusí být plně svéprávný, je způsobilý vystupovat v řízení o přestupku a hájit se v něm samostatně, aniž by musel být povinně zastoupen zákonným zástupcem nebo opatrovníkem. To znamená, že mladistvý má v tomto správním řízení procesní způsobilost. V případě, že přestupek mladistvého není vyřešen uložením pokuty příkazem na místě, musí správní orgán příslušný k projednání přestupku vyzoomět zákonného zástupce mladistvého obviněného a OSPOD o zahájení řízení o přestupku.

Vedle toho má zákonný zástupce mladistvého a příslušný OSPOD rovněž právo

- navrhnout důkazy a činit jiné návrhy po celou dobu řízení,
- na poskytnutí informací o řízení potřebných k hájení práv a oprávněných zájmů mladistvého obviněného,
- vyjádřit v řízení své stanovisko,
- nahlížet do spisu,
- účastnit se ústního jednání a být přítomen při všech úkonech v řízení,
- vyjádřit se před vydáním rozhodnutí k jeho podkladům,
- na oznámení rozhodnutí,
- podat odvolání ve prospěch mladistvého obviněného proti rozhodnutí o přestupku nebo proti rozhodnutí o schválení dohody o narovnání a
- podat žádost o obnovu řízení nebo o vydání nového rozhodnutí.

Zákonný zástupce mladistvého obviněného má také právo zvolit mladistvému obviněnému zmocněnce.

V případě, že je za tentýž skutek obviněn také zákonný zástupce mladistvého obviněného a nemá-li mladistvý jiného zákonného zástupce nebo opatrovníka, vykonává práva výše vyjmenovaná procesní práva pouze OSPOD, a nikoliv též zákonný zástupce mladistvého.

Totéž platí i v situaci, kdy vznikne důvodná obava, že zákonný zástupce nebo opatrovník mladistvého obviněného nebude řádně hájit zájmy mladistvého obviněného.

V rámci úpravy dokazování je pak zakotveno také právo zákonného zástupce a OSPOD klást při jednání otázky účastníkům řízení, svědkům a znalcům s tím, že dotazovaná osoba má však právo odmítnout odpovědět a nesmí být tázána za stejných podmínek jako svědek. Je však třeba zdůraznit, že zákonní zástupci mladistvého ani OSPOD nemají postavení účastníků řízení, ačkoliv jim zákon přiznává obdobná procesní práva jako účastníkovi řízení. Důvodová zpráva k zákonu o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich k tomu uvádí: „Tato práva může zákonný zástupce, opatrovník a orgán SPOD vykonávat ve prospěch mladistvého obviněného, bez jeho vůle i proti jeho vůli. Nejedná se tedy o zastoupení, smyslem je jen podpora práv a oprávněných zájmů mladistvého obviněného v řízení o přestupku ze strany jeho zákonného zástupce, opatrovníka a OSPOD.“

V řízení o přestupku mladistvého platí, že příslušný správní orgán, který toto řízení s mladistvým vede, je povinen vždy nařídit ústní jednání. Správní orgán předvolá k ústnímu jednání mladistvého obviněného (případně též další účastníky řízení) a o konání ústního jednání vyrozumí rovněž zákonného zástupce mladistvého a příslušný OSPOD (viz výše). Jelikož místní příslušnost správního orgánu se v řízení o přestupku primárně odvíjí od místa spáchání přestupku, může dojít k tomu, že ústní jednání o přestupku mladistvého se bude konat mimo obvod obecního úřadu ORP, v jehož obvodu je mladistvý hlášen k trvalému pobytu.

Lze uplatnit dožádání, aby se ústního jednání o přestupku mladistvého účastnil zaměstnanec obecního úřadu ORP, v jehož obvodu se ústní jednání koná. Obecní úřad ORP příslušný podle místa trvalého pobytu mladistvého však v každém případě musí vždy obdržet konečné rozhodnutí správního orgánu v řízení proti mladistvému pachateli přestupku. Doručení rozhodnutí ve věci je významné vzhledem k tomu, že pokud je mladistvý uznán vinným ze spáchání přestupku, je oprávněn podat odvolání proti rozhodnutí ve prospěch mladistvého také zákonný zástupce nebo opatrovník mladistvého a OSPOD, jemuž náleží tzv. samostatné obhajovací právo, což znamená, že odvolání proti rozhodnutí o přestupku může podat ve prospěch mladistvého svým jménem a bez ohledu na postup mladistvého a jeho zákonného zástupce.

Ve vztahu k dětem mladším 15 let, u kterých nemůže vzniknout odpovědnost za přestupek, neupravuje zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich žádná zvláštní opatření, jež by bylo možno těmto dětem uložit mimo přestupkové řízení za protiprávní čin, který by jinak byl přestupkem. Pokud však správní orgán příslušný k projednání přestupku odloží usnesením věc z toho důvodu, že podezřelý z přestupku v době spáchání skutku nedovršil 15. rok svého věku, je povinen tuto skutečnost oznámit OSPOD (obecnímu úřadu ORP) a zákonnému zástupci nebo opatrovníkovi dítěte. V oznámení o odložení věci pro nedostatek věku uvede informace o všech podstatných skutečnostech, které správní orgán při prověřování protiprávního skutku dítěte mladšího 15 let zjistil. Stejný postup je upraven i pro situaci, kdy až po zahájení řízení správní orgán usnesením zastaví řízení o přestupku z důvodu nedostatku věku pachatele přestupku.

Je pak na posouzení rodičů a příslušného OSPOD, jak tyto informace vyhodnotí a zareagují na ně. Obecní úřad ORP musí v souladu ZSPOD vyhodnotit, zda protiprávní skutek dítěte mladšího 15 let, který by jinak byl přestupkem, je způsobilý nepřiměřeně ohrozit vývoj dítěte. Jako postačující přitom mohou být posouzena výchovná opatření, k nimž přistoupí rodiče v rámci výkonu své rodičovské odpovědnosti podle občanského zákoníku (OZ)⁴⁰. Pokud nikoliv, může OSPOD přistoupit k projednání věci s dítětem mladším 15 let, a jestliže by ani

⁴⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník - §857 a §884

toto projednání nepostačovalo, může obecní úřad ORP v nejzávažnějších případech zahájit řízení o uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc nebo u uložení výchovného opatření.

Sociální kurátor „pro dospělé“ dle § 92 písm. b) ZSS vykonává sociální práci s osobami na dobrovolné bázi. Každé osobě, která projeví zájem o spolupráci se sociálním kurátorem „pro dospělé“, je poskytnutá náležitá pomoc a podpora v rámci sociální práce. Sociální kurátor spolupracuje s dalšími aktéry podpory a pomoci a snaží se pomocí různých nástrojů sociální práce s osobou řešit její nepříznivou životní situaci.

V rámci depistáže se snaží namotivovat osoby k další spolupráci pro zlepšení její situace (vyhledávání osob v terénu, psaní depistážních dopisů do věznic...).

V rámci sociální práce je důležité pro sociálního pracovníka být propojen s dalšími aktéry v terénu a spolupracovat s nimi na řešení nepříznivé situace osoby.

11. DRUHY A FORMY SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

1. popište pojem „sociální služba“ a jmenujte předpisy, které upravují její základní parametry
 2. jmenujte formy a druhy sociálních služeb
 3. jmenujte příklady preventivních služeb a služeb péče a podrobněji je popište
 4. definujte základní činnosti a úkony druhů sociálních služeb
-

11. 1. Popište pojem „sociální služba“ a jmenujte předpisy, které upravují její základní parametry

Sociální službou se podle zákona o sociálních službách (ZSS) rozumí činnost nebo soubor činností, které zajišťují pomoc a podporu osobám s cílem jejich sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Tento právní rámec přispívá k efektivnímu financování a realizaci sociálních služeb, které pomáhají osobám v nepříznivé sociální situaci.

Prostřednictvím sociálních služeb je zajišťována pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí informace, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, psycho a socioterapie, pomoc při prosazování práv a zájmů apod.

Cílem sociálních služeb je především podpora rozvoje nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti uživatele, usnadnění jeho návratu do vlastního domácího prostředí a obnovení či zachování původního životního stylu. Sociální služby se také zaměřují na rozvoj schopností uživatelů a na umožnění, aby vedli, pokud je to možné, samostatný a nezávislý život.

Dalším důležitým cílem je snižování sociálních a zdravotních rizik, která mohou souviset se způsobem života uživatelů, a tím přispět k jejich celkové stabilitě a kvalitě života.

Základním právním předpisem v oblasti sociálních služeb je ZSS. Tento zákon stanovuje podmínky pro poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám, které se nacházejí v nepříznivé sociální situaci, a to prostřednictvím sociálních služeb a PnP.

Zároveň upravuje podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v této oblasti, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činností v sociálních službách. Tento právní rámec zajišťuje efektivní a kvalitní poskytování pomoci lidem, kteří ji potřebují, a zároveň nastavuje jasná pravidla a standardy pro všechny zúčastněné subjekty.

Tento zákon dále upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pokud vykonává činnost v sociálních službách nebo podle zvláštních právních předpisů při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, u poskytovatelů zdravotních služeb, ve věznicích, v zařízeních pro zajištění cizinců a v azylových zařízeních.

Základním prováděcím předpisem v oblasti sociálních služeb je vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení ZSS⁴¹, která stanovuje způsob hodnocení schopnosti zvládat základní životní potřeby v souvislosti s posuzováním nároku na PnP.

Dále upravuje rozsah jednotlivých úkonů poskytovaných v rámci základních činností sociálních služeb, vymezuje zdravotní stavy, které vylučují poskytování sociálních služeb, a stanovuje požadavky na kvalifikační kurz pro pracovníky v sociálních službách. Vyhláška také specifikuje pravidla pro hodnocení plnění standardů kvality, náležitosti průkazů zaměstnanců obcí a krajů oprávněných k výkonu činností sociální práce a podmínky pro zpracování střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb.

⁴¹ Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

Tímto způsobem vyhláška zajišťuje jednotné a transparentní postupy v oblasti poskytování a organizace sociálních služeb.

Dalším významným předpisem je nařízení vlády o provedení § 101a ZSS⁴². Toto nařízení upravuje pravidla poskytování dotací, včetně stanovení termínů dotačního řízení a vymezení neuznatelných nákladů.

11. 2. Jmenujte formy a druhy sociálních služeb

Sociální služby jsou poskytovány **ve třech základních formách**, případně v jejich kombinaci. První z nich jsou služby **pobytové**, které zahrnují ubytování v zařízeních sociálních služeb, kde je uživateli poskytována komplexní podpora. Druhou formou jsou služby **ambulantní**, které jsou určeny pro osoby docházející do zařízení sociálních služeb, nebo které jsou do těchto zařízení doprovázeny či dopravovány. Třetí variantou jsou služby **terénní**, jež jsou poskytovány přímo v přirozeném sociálním prostředí uživatele, což umožňuje zohlednit jeho individuální potřeby a situaci.

Sociální služby lze podle cíle a zaměření rozdělit do tří základních skupin:

Sociální poradenství

zahrnuje základní sociální poradenství, skrze které poskytuje každý (přímo nebo zprostředkovaně) poskytovatel sociálních služeb potřebné informace přispívající k řešení nepříznivé sociální situace osob⁴³. Tuto základní sociální službu není nutné registrovat. Do této oblasti také spadá odborné sociální poradenství, které je zaměřeno na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob a zejména je poskytováno v poradnách pro rodinu, seniory, obětem domácího násilí nebo trestných činů. Součástí této služby může být půjčování kompenzačních pomůcek pro osoby se zdravotním postižením. Tato služba již podléhá povinné registraci⁴⁴.

Služby sociální péče

napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost s cílem umožnit zapojení do běžného života společnosti⁴⁵, popř. v případech, kdy to vylučuje jejich stav, jim zajistit důstojné prostředí a zacházení. Mezi tyto služby patří např. osobní asistence, pečovatelská služba, tísňová péče, odlehčovací služby, domovy pro seniory nebo osoby se zdravotním postižením aj.

Služby sociální prevence

napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob. Cílem je napomáhat osobám k překonání nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Do těchto služeb patří zejména raná péče, azylové domy, domy na půl cesty, nízkoprahová zařízení, noclehárny nebo intervenční centra.

11. 3. Jmenujte příklady preventivních služeb a služeb péče a podrobněji je popište

Mezi služby sociální prevence patří tyto služby:

- Raná péče
- Telefonická krizová pomoc
- Tlumočnické služby
- Azylové domy
- Domy na půl cesty
- Kontaktní centra

⁴² Nařízení vlády č. 98/2015 Sb., o provedení § 101a zákona o sociálních službách

⁴³ viz § 37, odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁴ viz § 37, odst. 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁵ viz § 38 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

- Krizová pomoc
- Intervenční centra
- Nízkoprahová denní centra
- Noclehárny
- Služby následné péče
- Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením
- Sociálně terapeutické dílny
- Terapeutické komunity
- Terénní programy
- Sociální rehabilitace
- Centrum duševního zdraví

Pro podrobnější popis jednotlivých služeb prevence viz ZSS.

Příklad:

Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z VTOS nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.

Služba obsahuje tyto základní činnosti: poskytnutí ubytování; zprostředkování kontaktu se společenským prostředím; sociálně terapeutické činnosti; pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.

Mezi služby sociální péče patří tyto služby:

- Osobní asistence
- Pečovatelská služby
- Tísňová péče
- Průvodcovské a předčitatelské služby
- Podpora samostatného bydlení
- Odlehčovací služby
- Centra denních služeb
- Denní stacionáře
- Týdenní stacionáře
- Domovy pro osoby se zdravotním postižením
- Domovy pro seniory
- Domovy se zvláštním režimem
- Chráněné bydlení

Pro podrobnější popis jednotlivých služeb sociální péče viz ZSS.

Příklad:

Tísňová péče je terénní služba, kterou se poskytuje nepřetržitá distanční hlasová a elektronická komunikace s osobami vystavenými stálému vysokému riziku ohrožení zdraví nebo života v případě náhlého zhoršení jejich zdravotního stavu nebo schopností.

Služba obsahuje tyto základní činnosti: poskytnutí nebo zprostředkování neodkladné pomoci při krizové situaci; sociálně terapeutické činnosti; zprostředkování kontaktu se společenským prostředím; pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

11. 4. Definujte základní činnosti a úkony druhů sociálních služeb

Základní činnosti při poskytování sociálních služeb zahrnují:

- **Pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu** – asistence při oblékání, stravování, hygieně, pohybu apod.

- **Pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro hygienu** – podpora při koupání, používání WC, péči o vzhled.
- **Stravování** – zajištění nebo dovoz jídla, pomoc při konzumaci.
- **Ubytování** – zajištění bydlení v pobytových službách, udržování čistoty.
- **Odborné sociální poradenství** – poskytování informací a podpory při řešení životních situací.
- **Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti** – podpora samostatnosti, trénink paměti, volnočasové aktivity.
- **Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím** – podpora sociálních vazeb, doprovod k lékaři, na úřady apod.
- **Sociálně terapeutické činnosti** – rehabilitace, terapie k rozvoji dovedností a začlenění.
- **Pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů** – podpora při jednání s úřady, zastupování, právní pomoc.

12. REGISTRACE A FINANCOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

1. popište způsob financování sociálních služeb
2. popište role jednotlivých aktérů v procesu financování sociálních služeb
3. jmenujte sociální služby, které jsou poskytovány za úhradu a bez úhrady
4. vyjmenujte a popište alespoň tři registrační podmínky k oprávnění poskytovat sociální služby a uveďte, kdo rozhodnutí vydává a kdo plnění těchto podmínek kontroluje
5. vyjmenujte a popište alespoň tři přestupky, kterých se poskytovatel sociálních služeb může dopustit

12. 1. Popište způsob financování sociálních služeb

Financování sociálních služeb pochází z několika hlavních zdrojů. Blíže toto určuje § 101a ZSS.

Krajům poskytuje MPSV v souladu s rozpočtovými pravidly územních rozpočtů účelově určené dotace na financování běžných výdajů souvisejících s poskytováním základních druhů a forem sociálních služeb v rozsahu stanoveném základními činnostmi u jednotlivých druhů sociálních služeb.

Kraj předkládá MPSV žádost o poskytnutí dotace na příslušný rozpočtový rok. Součástí žádosti jsou základní identifikační údaje, popis způsobu rozdělení a čerpání dotace podle odstavce, požadovaná výše dotace na příslušný rozpočtový rok a předpokládaný požadavek na výši dotace na následující 2 rozpočtové roky. Součástí žádosti je střednědobý plán rozvoje sociálních služeb kraje, který obsahuje ekonomickou analýzu v plánu identifikovaných potřeb a způsob jejich finančního zajištění.

Výši dotace kraji stanoví ministerstvo ve výši procentního podílu kraje na celkovém ročním objemu finančních prostředků vyčleněných ve státním rozpočtu na podporu sociálních služeb pro příslušný rozpočtový rok.

Žádosti o dotace ze státního rozpočtu, průběžný přehled i konečný přehled o jejich čerpání je realizován prostřednictvím softwaru, který plně zajišťuje ministerstvo. Přehled o průběžném čerpání předkládá kraj ministerstvu do 31. 5. příslušného roku, konečný přehled o čerpání pak do 31. 3. následujícího roku.

O poskytnutí a výši finančních prostředků na jednotlivé registrované sociální služby rozhoduje zastupitelstvo kraje, prostřednictvím přidělení dotace službám. Služby žádají o dotace prostřednictvím stejného softwaru spravovaného ministerstvem a to do 31. 10. předešlého roku, využití dotace vykazují do 30. 6. následujícího roku.

Další zdroje financování služeb jsou zejména:

- **Úhrady od uživatelů** – klienti využívající služby (např. domovy pro seniory) si částečně hradí náklady sami, a to za pobyt a stravu (regulováno vyhláškou, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách⁴⁶).
- **Příjmy od zdravotních pojišťoven** – pokud má poskytovatel služeb uzavřeny zvláštní smlouvy se zdravotními pojišťovnami ČR, jelikož je v souladu s § 36 ZSS poskytovatelem zdravotní péče, hradí zdravotní pojišťovny poskytovateli řádně indikovanou, provedenou

⁴⁶ Vyhláška č. 505/2006 Sb., Vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

a vykázanou zdravotní péčí za osobu, která je jejich pojistníkem a je zároveň klientem sociální služby poskytovatele.

- **Dary a sponzorské příspěvky** – poskytovatelé sociálních služeb (organizace, instituce, obce, církve, neziskové organizace) získávají peníze i od soukromých dárců či firem.
- **Evropské fondy a projekty** – některé služby jsou financovány z evropských dotací.

12. 2. Popište role jednotlivých aktérů v procesu financování sociálních služeb

V procesu financování sociálních služeb se podílí několik klíčových aktérů, každý s odlišnou rolí:

Stát (MPSV, kraje, obce)

- Přiděluje dotace na provoz sociálních služeb.
- Určuje pravidla financování a kontroluje jejich dodržování.
- Kraje a obce poskytují dotace a příspěvky podle místních potřeb.

Poskytovatelé sociálních služeb

- Provozují sociální služby a zajišťují péči pro uživatele.
- Žádají o dotace a spravují přidělené finanční prostředky.
- Stanovují úhrady za služby v rámci zákonných limitů.

Uživatelé sociálních služeb

- Částečně hradí služby (např. za pobyt a stravu v domově pro seniory).
- Mohou získat příspěvky (např. příspěvek na péči) na úhradu služeb. V případě pobytových služeb dle § 73 odst. 4 je příspěvek v plné výši příjmem poskytovatele, slouží na úhradu poskytované péče.

Zdravotní pojišťovny

- Na základě uzavřených zvláštních smluv mezi poskytovatelem a příslušnou zdravotní pojišťovnou hradí lékařem indikovanou, řádně poskytnutou a vykázanou zdravotní péči poskytovanou v rámci sociálních služeb (např. domov pro seniory a další služby dle § 36 ZSS).

Evropská unie a další externí donátoři

- Poskytují finanční prostředky prostřednictvím grantů a projektů.

Soukromí dárci a sponzoři

- Přispívají na financování sociálních služeb formou darů či sponzoringu.

12. 3. Jmenujte sociální služby, které jsou poskytované za úhradu a bez úhrady

Úhrady určuje ZSS a dále tuto rozpracovává prováděcí vyhláška⁴⁷.

Služby poskytované bez úhrady jsou dle § 72 ZSS:

- sociální poradenství,
- raná péče,
- telefonická krizová pomoc,
- tlumočnické služby, krizová pomoc,
- služby následné péče, s výjimkou základních činností,
- sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi,
- sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, terénní programy,
- sociální rehabilitace, s výjimkou základních činností,
- sociální služby v kontaktních centrech a nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež,

⁴⁷ Vyhláška č. 505/2006 Sb., Vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

- služby sociálně terapeutických dílen, s výjimkou základní činnosti,
- sociální služby intervenčních center,
- sociální služby center duševního zdraví.

Pobytové služby poskytované za úhradu dle § 73 ZSS:

- týdenních stacionářích, domovech pro osoby se zdravotním postižením,
- domovech pro seniory,
- domovech se zvláštním režimem,
- pobytové služby v zařízeních odlehčovacích služeb,
- pobytové služby v centrech sociálně rehabilitačních služeb.

V pobytových službách hradí osoba úhradu za ubytování, stravu a za péči poskytovanou ve sjednaném rozsahu. Úhrada za péči poskytovanou v domovech pro osoby se zdravotním postižením, domovech pro seniory, domovech se zvláštním režimem je ve výši přiznaného příspěvku.

Za pobytové služby poskytované nezaopatřenému dítěti v týdenních stacionářích a domovech pro osoby se zdravotním postižením hradí rodiče dítěte nebo rodič, kterému bylo dítě svěřeno rozhodnutím soudu do péče, popřípadě jiná fyzická osoba povinná výživou dítěte, úhradu za stravu a za péči poskytovanou ve sjednaném rozsahu.

Za pobytové služby poskytované v týdenních stacionářích nezaopatřenému dítěti, které je svěřeno do péče fyzické osoby, která má z tohoto důvodu nárok na dávky pěstounské péče podle zvláštního právního předpisu, hradí úhradu tato fyzická osoba.

Je-li dítě umístěno do domova pro osoby se zdravotním postižením na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy, výchovného opatření nebo předběžného opatření, stanoví úhradu za stravu a za péči rozhodnutím obecní úřad obce s rozšířenou působností příslušný podle místa trvalého nebo hlášeného pobytu dítěte. Rodiče se na hrazení úhrady podílejí rovným dílem, není-li dále stanoveno jinak. Úhrada se na žádost osoby, která je povinna hradit úhradu, popřípadě z podnětu zařízení sociálních služeb nestanoví, jestliže doloží, že tato osoba nebo osoba s ní společně posuzovaná je příjemcem dávek podle zákona o hmotné nouzi.

Úhrada se na žádost osoby, která je povinna úhradu hradit, popřípadě z podnětu zařízení sociálních služeb, rovněž nestanoví nebo se snižuje, jestliže tato osoba doloží, že po zaplacení úhrady by její příjem nebo její příjem a příjem osob s ní společně posuzovaných poklesl pod součet částky životního minima podle zákona o životní a existenční minimum a částky normativních nákladů na bydlení podle zvláštního právního předpisu.

Terénní a ambulantní služby poskytované za úhradu:

- osobní asistence,
- pečovatelské služby,
- tísňové péče,
- průvodcovských a předčitatelských služeb,
- podpory samostatného bydlení,
- odlehčovacích služeb,
- služeb v centrech denních služeb,
- služeb v denních stacionářích,
- centrum sociálně rehabilitačních služeb,
- služeb v chráněném bydlení.

V terénních a ambulantních službách hradí osoby úhradu za základní činnosti v rozsahu stanoveném smlouvou. Maximální výše úhrady stanoví prováděcí právní předpis.

Pečovatelská služba se s výjimkou nákladů za poskytnutou stravu poskytuje bez úhrady. Výčet osob, které toto mohou čerpat, je dostupný v § 75 odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Úhrada za poskytování sociálních služeb

- v azylových domech,
- v domech na půl cesty,
- v terapeutických komunitách,
- zařízeních následné péče

je v souladu s prováděcím předpisem za ubytování a stravu.

Základní činnosti mimo poskytnutí ubytování a poskytnutí stravy jsou v těchto službách **bez úhrady**.

Za poskytování sociálních služeb v sociálně terapeutických dílnách hradí osoby úhradu za stravu v rozsahu stanoveném smlouvou. Maximální výši úhrady stanoví prováděcí právní předpis.

Za poskytování sociálních služeb v noclehárnách hradí osoby úhradu ve výši stanovené poskytovatelem.

Za poskytování sociálních služeb v nízkoprahových denních centrech hradí osoby úhradu za stravu ve výši stanovené poskytovatelem.

12. 4. Vyjmenujte a popište alespoň tři registrační podmínky k oprávnění poskytovat sociální služby a uveďte, kdo rozhodnutí vydává a kdo plnění těchto podmínek kontroluje

Podmínky poskytování sociálních služeb v ČR upravuje ZSS. Sociální služby lze, až na výjimky, poskytovat jen na základě oprávnění k poskytování sociálních služeb, které vzniká rozhodnutím o registraci. Podle ZSS se registrace nevyžaduje, poskytuje-li osobě pomoc osoba blízká nebo asistent sociální péče, který tuto činnost nevykonává jako podnikatel. Dále registrace nevyžaduje u poskytování sociálních služeb ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče. Při poskytování sociálních služeb jsou však tyto poskytovatelé lůžkové péče povinni dodržovat povinnosti stanovené poskytovatelům sociálních služeb.

Samotné **podmínky registrace** stanoví § 79 ZSS, zde např.:

- podání písemné žádosti o registraci obsahující předepsané náležitosti,
- odborná způsobilost všech fyzických osob, které budou přímo poskytovat sociální služby,
- bezúhonnost jednak všech fyzických osob, které budou přímo poskytovat sociální služby, tak i právnické osoby, která bude poskytovat sociální služby (a bezúhonné se pro tyto účely považují fyzická osoba a právnická osoba, které nebyly odsouzeny pro úmyslný trestný čin, ani trestný čin spáchaný z nedbalosti v souvislosti s vykonáváním činností při poskytování sociálních služeb nebo činností s nimi srovnatelných, anebo fyzická osoba a právnická osoba, jejichž odsouzení pro tyto trestné činy bylo zahazeno nebo se na ně z jiných důvodů hledí, jako by nebyly odsouzeny), dále zajištění hygienických podmínek, zajištění personálních, materiálních a technických podmínek dle poskytovaného druhu služby, doložení vlastnického práva k užívání objektu.

Nad rámec dokladů dle § 79 odst. 5 je poskytovatel sociálních služeb povinen před započatím jejich poskytování uzavřít pojistnou smlouvu pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou při poskytování sociálních služeb; toto pojištění musí být sjednáno po celou dobu, po kterou poskytuje sociální služby.

O registraci rozhoduje krajský úřad příslušný podle místa trvalého nebo hlášeného pobytu fyzické osoby nebo sídla právnické osoby, popř. podle umístění organizační složky zahraniční

právnícké osoby na území ČR; je-li zřizovatelem poskytovatele sociálních služeb MPSV, rozhoduje o registraci toto ministerstvo (dále jen „registrující orgán“). Registrující orgán vydá rozhodnutí o registraci, jestliže žadatel prokáže, že splňuje podmínky stanovené zákonem.

Rozhodnutí o registraci pozbývá platnosti, jestliže poskytovatel sociálních služeb nezapočne poskytovat sociální služby ve lhůtě do 6 měsíců od právní moci rozhodnutí o registraci. Registrace je nepřevoditelná a pozbývá platnosti dnem zániku právnické osoby nebo dnem úmrtí fyzické osoby.

Kontrolu plnění podmínek stanovených pro registraci kontroluje ten registrující orgán, který vydal poskytovateli sociálních služeb rozhodnutí o registraci. Registrující orgán je oprávněn ukládat poskytovatelům sociálních služeb opatření k odstranění nedostatků zjištěných při této kontrole. Poskytovatel sociálních služeb je povinen splnit tato uložená opatření ve lhůtě stanovené registrujícím orgánem.

Registrující orgán je oprávněn provádět kontrolu i u fyzických a právnických osob, kterým nebylo vydáno rozhodnutí o registraci, nasvědčující-li skutečnosti tomu, že u těchto osob jsou poskytovány sociální služby bez oprávnění k jejich poskytování.

12. 5. Vyjmenujte a popište alespoň tři přestupky, kterých se poskytovatel sociálních služeb může dopustit

Oblast přestupků, jichž se může poskytovatel sociálních služeb dopustit, upravují § 106–108 ZSS.

Nejvyšší pokuta je stanovena za poskytování sociální služby bez registrace, a to ve výši 2 milionů Kč.

Dále je kontrolováno dodržování podmínek registrace a poskytování sociální služby. U registrovaných služeb jsou stanoveny přestupky a výše pokut cca v rozmezí od 10 000 Kč do 500 000 Kč.

Mezi přestupky patří např.:

- poskytovatel neposkytuje sociální služby v rozsahu stanoveném v rozhodnutí o registraci;
- nevede záznamy o plánování průběhu poskytování sociální služby;
- nevede evidenci žadatelů o sociální službu;
- odmítne s osobou uzavřít smlouvu o poskytnutí sociální služby v rozporu se ZSS (tj. odmítne uzavřít smlouvu z jiných důvodů, než určuje § 91 odst. 3 ZSS);
- nepodá informaci o použití opatření omezujících pohyb osob. nevede evidenci nebo neumožní nahlížení do evidence o použití opatření omezujících pohyb osob;
- osoba blízká, asistent sociální péče, poskytovatel sociálních služeb neohlásí úmrtí oprávněné osoby, příjemce PnP, které byla poskytována péče či byla poskytovatelem péče a je příjemcem PnP. příslušné krajské pobočce ÚP ČR ve lhůtě do 8 dnů;
- nesplní lhůtu k podání žádosti o zrušení, tj. nedodrží stanovenou lhůtu zrušení registrace nejméně 3 měsíce přede dnem ukončení činnosti.

13. SÍŤ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

1. uveďte, kdo vykonává správu v oblasti sociálních služeb
 2. uveďte, jakou působnost mají jednotliví aktéři při zajišťování sociálních služeb
 3. shrňte, které dokumenty upravují definici a proces sestavování střednědobého plánu; popište proces sestavování plánu a jeho obsah
-

13. 1. Uveďte, kdo vykonává správu v oblasti sociálních služeb

Státní správu v oblasti sociálních služeb podle zákona o sociálních službách vykonávají tyto instituce:

- MPSV – řídí a kontroluje systém sociálních služeb na celostátní úrovni, vytváří legislativu a rozděluje finance.
- Krajské úřady – dohlíží na sociální služby v jednotlivých krajích, udělují registrace poskytovatelům a rozdělují část finančních prostředků.
- Obecní úřady obcí s rozšířenou působností – schvalují a kontrolují poskytování sociálních služeb na místní úrovni, rozhodují o příspěvku na péči (PnP).
- Institut posuzování zdravotního stavu – posuzuje zdravotní stav lidí pro účely přiznání PnP nebo invalidního důchodu.
- ÚP ČR (krajské pobočky a pobočka pro Prahu) – spravuje dávky, jako je PnP, a pomáhá lidem najít vhodné sociální služby.

13. 2. Uveďte, jakou působnost mají jednotliví aktéři při zajišťování sociálních služeb

Orgány veřejné správy v oblasti výkonu sociální práce a jejich kompetence

Obecní úřad ORP má širokou škálu povinností v oblasti sociálních služeb. Zajišťuje pomoc osobám, kterým není poskytována sociální služba a které se nacházejí v situaci, kdy by neposkytnutí okamžité pomoci mohlo ohrozit jejich život nebo zdraví. Tuto pomoc poskytuje v nezbytném rozsahu, přičemž místní příslušnost je určena místem trvalého nebo hlášeného pobytu osoby.

Dále koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením, například z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy, výkonu trestu, ohrožení trestnou činností jiné osoby, nebo jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. V této oblasti úzce spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, Vězeňskou službou ČR, Probační a mediační službou ČR, správními úřady a územními samosprávnými celky.

Na základě oznámení poskytovatele zdravotních služeb zjišťuje, zda je nezbytné poskytnout osobě umístěné ve zdravotnickém zařízení služby sociální péče, a zprostředkovává jejich poskytnutí. Pokud to není možné, informuje o této skutečnosti poskytovatele zdravotních služeb, v jehož zařízení se osoba nachází. Na území svého správního obvodu dále koordinuje poskytování sociálních služeb a realizuje činnosti sociální práce, které směřují k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob. Přitom spolupracuje s krajskou pobočkou ÚP ČR a krajským úřadem.

Základním cílem činností sociálních pracovníků na obecních úřadech je zajištění, respektive podpora sociálního fungování klienta (jednotlivce, skupiny či komunity) v životě obce. Jejich role je udržet rovnováhu ve vztahu klient a jeho prostředí (obec). Intervence sociálního

pracovníka při porušení této rovnováhy může směřovat jak směrem ke klientovi, tak i směrem ke změně života v obci (viz Doporučený postup MPSV 1/2018⁴⁸).

Sociální pracovník na obecním úřadě poskytuje odbornou podporu a pomoc včetně poradenství širokému spektru osob v nepříznivé sociální situaci a jejich blízkým. Je nejbližší potřebným občanům a často může být jedním z prvních odborníků, kterého člověk sám či jeho rodina se svými problémy osloví. Navenek však působí i jako úředník, a proto je nutné, aby vytvářel důvěryhodnou nabídku pro veřejnost, že je k dispozici pro pomoc při řešení rozmanitých situací klientů, připraven spolupracovat a komunikovat. Pozice sociálních pracovníků – zaměstnanců úřadů bývá často komplikovaná v tom, že zájmy klienta a zájmy veřejné instituce (obecního úřadu) mohou stát proti sobě.

MPSV v Doporučeném postupu 1/2018 zdůrazňuje, aby sociální pracovník obecního úřadu svoji činnost vykonával převážně v přirozeném prostředí klientů a mezi doporučenými činnostmi jmenuje např. depistáž, sociální šetření, mapování potřeb, poradenství, i koordinaci činností v rámci inter- a multidisciplinární spolupráce a tvorbu koncepčních a metodických materiálů.

Sociální pracovníci jsou v souvislosti s výkonem činností sociální práce povinni vést Standardizovaný záznam sociálního pracovníka, který je součástí Jednotného informačního systému práce a sociálních věcí.

Krajský úřad zajišťuje, ve spolupráci s ostatními poskytovateli sociálních služeb a příslušným obecním úřadem obce s rozšířenou působností, poskytnutí sociálních služeb v případech, kdy poskytovatel sociálních služeb ukončil svou činnost z důvodu zrušení registrace, pozbytí její platnosti nebo z jiného důvodu. Tato pomoc je zaměřena na osoby, které byly dosud těmito službami zajišťovány, nacházejí se v bezprostředním ohrožení svých práv a zájmů a nejsou schopny samostatně zajistit pokračování poskytování služeb. Dále koordinuje poskytování sociálních služeb osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, a při této činnosti spolupracuje s obecními úřady ORP. Na území svého správního obvodu rovněž koordinuje poskytování sociálních služeb a realizuje i koordinuje činnosti sociální práce, které směřují k řešení nepříznivých sociálních situací a k sociálnímu začleňování osob. Do agendy sociálních pracovníků, zaměstnanců krajského úřadu nebo MHMP spadá především koordinace a odborné a metodické vedení sociálních pracovníků, kteří vykonávají odpovídající činnosti sociální práce na obecních úřadech, a to v celém správním území, včetně veřejnosprávní kontroly.

Podle Doporučeného postupu 1/2018 se zároveň očekává, že sociální pracovníci krajských úřadů pravidelně vyhodnocují situaci ve svém území a na základě těchto poznatků a zkušeností předávají podněty ke změnám nástrojů řešení nepříznivé sociální situace jak na úrovni lokální, tak i regionální, a také upozorňují na systémové nedostatky sociální ochrany osob za účelem přijetí účinných opatření na úrovni národní.

Také sociální pracovníci, zaměstnanci krajských úřadů jsou zákonem oprávněni k výkonu činností sociální práce s (potencionálními) klienty. MPSV doporučuje, aby sociální pracovník krajského úřadu v takovém případě zajistil především základní anebo odborné sociální poradenství a nezbytné činnosti, a po domluvě se sociálním pracovníkem příslušného obecního úřadu mu případ přenechal k řešení.

Obdobnou roli pak zastává MPSV ve vztahu k jednotlivým krajským úřadům a MHMP, a k ÚP ČR. Navíc disponuje pravomocemi zpracovávat strategické a koncepční materiály na národní úrovni, včetně legislativních návrhů.

⁴⁸ Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/DP_1_2018.pdf/bcc5621b-b0de-2103-99b9-8667d30a3546

Obec zjišťuje potřeby poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na svém území, zajišťuje dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na svém území, spolupracuje s dalšími obcemi, kraji a s poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci osobám, popřípadě zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a osobou, může zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli sociálních služeb na území obce a za účasti osob, kterým jsou poskytovány sociální služby, spolupracuje s krajem při přípravě a realizaci střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje; za tím účelem sděluje kraji informace o potřebách poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na území obce, o možnostech uspokojování těchto potřeb prostřednictvím sociálních služeb a o jejich dostupných zdrojích, spolupracuje s krajem při určování sítě sociálních služeb na území kraje; za tím účelem sděluje kraji informace o kapacitě sociálních služeb, které jsou potřebné pro zajištění potřeb osob na území obce a spoluvytváří podmínky pro zajištění potřeb těchto osob.

Kraj zjišťuje potřeby poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na svém území, zajišťuje dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na svém území, spolupracuje s obcemi, s dalšími kraji a s poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci osobám, popřípadě zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a osobou, zpracovává střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s obcemi na území kraje, se zástupci poskytovatelů sociálních služeb a se zástupci osob, kterým jsou poskytovány sociální služby, a informuje obce na území kraje o výsledcích zjištěných v procesu plánování; při zpracování plánu kraj přihlíží k informacím obce a k údajům uvedeným v registru, sleduje a vyhodnocuje plnění plánů rozvoje sociálních služeb za účasti zástupců obcí, zástupců poskytovatelů sociálních služeb a zástupců osob, kterým jsou sociální služby poskytovány, informuje ministerstvo o plnění plánů rozvoje sociálních služeb, zajišťuje dostupnost poskytování sociálních služeb na svém území v souladu se střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb, určuje síť sociálních služeb na území kraje.

MPSV řídí a kontroluje výkon státní správy v oblasti sociálních služeb, včetně činností sociální práce v oblasti sociálních služeb, zpracovává národní strategii rozvoje sociálních služeb, sleduje a vyhodnocuje její plnění a ve spolupráci s kraji určuje parametry dostupnosti sociálních služeb.

13. 3. Shrňte, které dokumenty upravují definici a proces sestavování střednědobého plánu; popište proces sestavování plánu a jeho obsah

ZSS definuje střednědobý plán rozvoje sociálních služeb jako **strategický dokument obce nebo kraje schválený na dobu tří let, který je výsledkem aktivního zjišťování potřeb osob na území obce nebo kraje a hledání způsobů jejich uspokojování s využitím dostupných zdrojů**; jeho obsahem je souhrn a výsledky podkladových analýz a dat, popis způsobu zpracování plánu včetně vymezení spolupráce s obcemi, s poskytovateli sociálních služeb a osobami, kterým jsou sociální služby poskytovány, popis a analýza dostupných zdrojů a potřeb osob, kterým jsou sociální služby určeny, včetně ekonomického vyhodnocení, strategie zajišťování a rozvoje sociálních služeb obsahující popis budoucího žádoucího stavu a opatření, jejichž prostřednictvím by mělo být tohoto stavu dosaženo, povinnosti zúčastněných subjektů, postup sledování a vyhodnocování plnění plánu včetně způsobu, jakým lze provést změny v poskytování sociálních služeb a způsob zajištění sítě sociálních služeb na území kraje; střednědobý plán rozvoje sociálních služeb může být doplněn akčními plány zpracovanými na období jednoho roku, které vycházejí ze střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb.

Definice upravuje vstupy a podmínky tvorby plánu a výsledek a jeho ověření (aktivní zjišťování potřeb obyvatel území, hledání způsobu jejich uspokojování, využívání analýz a dat, princip spolupráce všech aktérů – samospráv, poskytovatelů sociálních služeb i uživatelů sociálních

služeb, konkrétní popis budoucího žádoucího stavu v oblasti a ekonomické vyhodnocení pro poskytování konkrétních služeb, způsob tvorby plánu, evaluace a indikátory). ZSS umožňuje, aby byl plán doplňován jednoletými akčními plány.

Kraj je subjektem, který zajišťuje dostupnost poskytování sociálních služeb na svém území v souladu se střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb a určuje síť sociálních služeb na území kraje. Kraj dále zpracovává střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s obcemi na území kraje, se zástupci poskytovatelů sociálních služeb a se zástupci osob, kterým jsou poskytovány sociální služby, a informuje obce na území kraje o výsledcích zjištěných v procesu plánování; při zpracování plánu kraj sleduje a vyhodnocuje plnění plánů rozvoje sociálních služeb za účasti zástupců obcí, zástupců poskytovatelů sociálních služeb a zástupců osob, kterým jsou sociální služby poskytovány, informuje ministerstvo o plnění plánů rozvoje sociálních služeb.

Oproti tomu má **obec** na rozdíl od kraje pouze možnost (tedy ne povinnost) zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli sociálních služeb na území obce a za účasti osob, kterým jsou poskytovány sociální služby, nicméně spolupracuje s krajem při přípravě a realizaci střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje; za tím účelem sděluje kraji informace o potřebách poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na území obce, o možnostech uspokojování těchto potřeb prostřednictvím sociálních služeb a o jejich dostupných zdrojích. Obec také spolupracuje s krajem při určování sítě sociálních služeb na území kraje; za tím účelem sděluje kraji informace o kapacitě sociálních služeb, které jsou potřebné pro zajištění potřeb osob na území obce a spoluvytváří podmínky pro zajištění potřeb těchto osob.

Střednědobý plán je povinnou součástí žádosti o dotaci kraje.

Proces sestavování plánu, jeho obsah a povinné přílohy jsou uvedeny ve vyhlášce kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách⁴⁹.

Součástí střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb je také **síť sociálních služeb definovaná** jako „souhrn sociálních služeb, které v dostatečné kapacitě, náležité kvalitě a s odpovídající místní dostupností napomáhají řešit nepříznivou sociální situaci osob na území kraje a které jsou v souladu se zjištěnými potřebami osob na území kraje a dostupnými finančními a jinými zdroji“.

⁴⁹ Část sedmá, vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

14. KVALITA SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

1. uveďte, kdo může činnosti v sociálních službách vykonávat, a popište jejich kvalifikační předpoklady včetně povinnosti jejich dalšího vzdělávání
 2. jmenujte předpisy, které upravují kvalitu v sociálních službách/sociálních služeb
 3. popište, jakým způsobem tyto předpisy upravují pojem kvalita, povinnosti poskytovatele a standardy kvality sociálních služeb a uveďte příklady
 4. popište systém kontroly kvality sociálních služeb a možné sankce
-

14. 1. Uveďte, kdo může činnosti v sociálních službách vykonávat, a popište jejich kvalifikační předpoklady včetně povinnosti jejich dalšího vzdělávání

Výkon povolání sociálního pracovníka reguluje ZSS, pokud vykonává činnost v sociálních službách nebo podle zvláštních právních předpisů při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, u poskytovatelů zdravotních služeb, ve věznicích, v zařízeních pro zajištění cizinců a v azylových zařízeních. Kvalifikační předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka (viz otázka 7).

Zaměstnavatel je povinen zabezpečit sociálnímu pracovníkovi další vzdělávání v rozsahu nejméně 48 hodin za dva kalendářní roky. Rozsah vzdělávání se krátí, pokud pracovní poměr sociálního pracovníka u téhož zaměstnavatele netrvá celý kalendářní rok nebo v případě nepřítomnosti v práci v rozsahu delším než jeden kalendářní měsíc. Povinnost zabezpečení dalšího vzdělávání se nevztahuje na zaměstnance ve zkušební době.

14. 2. Jmenujte předpisy, které upravují kvalitu v sociálních službách/sociálních služeb

Kvalitu v sociálních službách v Česku upravují tyto hlavní předpisy:

ZSS – základní právní norma, která stanovuje podmínky poskytování sociálních služeb, jejich financování a kontrolu kvality. Kvalita se podle tohoto zákona ověřuje při výkonu inspekce pomocí standardů kvality sociálních služeb, které jsou souborem kritérií, jejich prostřednictvím je definována úroveň kvality poskytování sociálních služeb v oblasti personálního a provozního zabezpečení sociálních služeb a v oblasti vztahů mezi poskytovatelem a osobami. Plnění standardů kvality se hodnotí systémem bodů a jejich obsah a bodové hodnocení stanoví prováděcí právní předpis⁵⁰.

ZSS doplňuje a podrobnosti k němu upravuje **vyhláška** č. 505/2006 Sb. – doplňuje ZSS a specifikuje standardy kvality sociálních služeb (např. individuální plánování, ochrana práv uživatelů).

14. 3. Popište, jakým způsobem tyto předpisy upravují pojem kvalita, povinnosti poskytovatele a standardy kvality sociálních služeb a uveďte příklady

V úvodních ustanoveních ZSS jsou definovány základní zásady, včetně požadavku na kvalitní sociální služby. Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob, vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat klienty k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob. Přednost mají takové formy poskytování sociálních služeb, které podporují setrvávání osoby v jejím přirozeném sociálním prostředí.

⁵⁰ Příloha č. 2 Obsah standardů kvality sociálních služeb k vyhlášce č. 505/2006 Sb.

Kvalita se podle ZSS ověřuje při výkonu inspekce pomocí **standardů** kvality sociálních služeb, které jsou souborem kritérií v oblasti personálního a provozního zabezpečení sociálních služeb a v oblasti vztahů mezi poskytovatelem a osobami. Plnění standardů kvality se hodnotí systémem bodů a jejich obsah a bodové hodnocení stanoví prováděcí právní předpis⁵¹.

Povinnosti poskytovatele, které jsou následně i východiskem pro standardy kvality sociálních služeb, jsou definovány v zákoně. Upravují, co je poskytovatel povinen plnit v průběhu poskytování sociálních služeb. Jsou zaměřeny zejména na zajištění ochrany práv klientů sociálních služeb, zajištění řádného průběhu poskytování sociální služby a poskytování služeb podle individuálních potřeb a cílů osob, kterým jsou sociální služby poskytovány.

Poskytovatel je povinen:

- zajišťovat dostupnost informací o druhu, místě, okruhu osob, jimž poskytují sociální služby, o kapacitě poskytovaných sociálních služeb a o způsobu poskytování sociálních služeb, a to způsobem srozumitelným pro všechny osoby,
- informovat zájemce o sociální službu o všech povinnostech, které by pro něho vyplývaly ze smlouvy o poskytování sociálních služeb, o způsobu poskytování sociálních služeb a o úhradách za tyto služby, a to způsobem pro něj srozumitelným,
- vytvářet při poskytování sociálních služeb takové podmínky, které umožní osobám, kterým poskytují sociální služby, naplňovat jejich lidská i občanská práva, a které zamezí střetům zájmů těchto osob se zájmy poskytovatele sociální služby,
- zpracovat vnitřní pravidla zajištění poskytované sociální služby, včetně stanovení pravidel pro uplatnění oprávněných zájmů osob, a to ve formě srozumitelné pro všechny osoby,
- zpracovat vnitřní pravidla pro podávání a vyřizování stížností osob, kterým poskytují sociální služby, na úroveň služeb, a to ve formě srozumitelné pro všechny osoby,
- plánovat průběh poskytování sociální služby podle osobních cílů, potřeb a schopností osob, kterým poskytují sociální služby, vést písemné individuální záznamy o průběhu poskytování sociální služby a hodnotit průběh poskytování sociální služby za účasti těchto osob, je-li to možné s ohledem na jejich zdravotní stav a druh poskytované sociální služby, nebo za účasti jejich zákonných zástupců nebo opatrovníků a zapisovat hodnocení a jeho výstupy do písemných individuálních záznamů,
- vést evidenci žadatelů o sociální službu, se kterými nemohl uzavřít smlouvu o poskytnutí sociální služby,
- dodržovat standardy kvality sociálních služeb,
- uzavřít s osobou smlouvu o poskytnutí sociální služby, pokud tomu nebrání důvody,
- v případě, že poskytují sociální službu v domovech pro osoby se zdravotním postižením, přednostně poskytnout sociální službu dítěti, kterému byla soudem nařízena ústavní výchova, výchovné opatření nebo předběžné opatření,
- neprodleně písemně oznámit obecnímu úřadu ORP ukončení poskytování pobytové služby sociální péče osobě, která se může bez další pomoci a podpory ocitnout v situaci ohrožující její život a zdraví, pokud tato osoba s takovým oznámením souhlasí.

Standardy kvality sociálních služeb upravuje příloha č. 2 prováděcího předpisu⁵² pro tyto okruhy:

Standard č. 1	Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb
Standard č. 2	Ochrana práv osob
Standard č. 3	Jednání se zájemcem o sociální službu
Standard č. 4	Smlouva o poskytování sociální služby
Standard č. 5	Individuální plánování průběhu sociální služby

⁵¹ Vyhláška č. 350/2021 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů.

⁵² Příloha č. 2 Obsah standardů kvality sociálních služeb k vyhlášce č. 505/2006 Sb.

Standard č. 6	Dokumentace o poskytování sociální služby
Standard č. 7	Stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby
Standard č. 8	Návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje
Standard č. 9	Personální a organizační zajištění sociální služby
Standard č. 10	Profesní rozvoj zaměstnanců
Standard č. 11	Místní a časová dostupnost poskytované sociální služby
Standard č. 12	Informovanost o poskytované sociální službě
Standard č. 13	Prostředí a podmínky
Standard č. 14	Nouzové a havarijní situace
Standard č. 15	Zvyšování kvality sociální služby

Povinnosti a kritéria standardů kvality sociálních služeb kontroluje **inspekce** poskytování sociálních služeb. Inspekce se provádí u poskytovatelů sociálních služeb, kterým bylo vydáno rozhodnutí o registraci, a u poskytovatelů sociálních služeb uvedených v § 84 ZSS.

Předmětem inspekce u poskytovatelů sociálních služeb je

- plnění povinností poskytovatelů sociálních služeb,
- kvalita poskytovaných sociálních služeb,
- plnění povinnosti vést evidenci

a v některých případech také posouzení, zda smlouva o poskytnutí sociální služby obsahuje potřebné náležitosti smlouvy, a zda je výše úhrady sjednána v souladu se ZSS.

V §107 jsou uvedeny přestupky, kterých se může poskytovatel sociálních služeb dopustit i za neplnění povinností poskytovatele (viz podotázka 12.5).

15. ÚMLUVA O PRÁVECH OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

1. vysvětlíte kontext přijetí Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením
 2. uveďte klíčové principy Úmluvy
 3. vysvětlíte způsob monitorování plnění Úmluvy
 4. popište oblasti, jejichž plnění v ČR nahlíží závěrečná doporučení Výboru jako problematické
-

15. 1. Vysvětlíte kontext přijetí Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením

V roce 2006 přijalo Valné shromáždění OSN text Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (dále jen „Úmluva“). Úmluva je významnou mezinárodní smlouvou o lidských právech a základních svobodách. Je založena na principu rovnoprávnosti a zaručuje osobám se zdravotním postižením (dále jen „osoby se ZP“) plné uplatnění všech lidských práv a podporuje jejich aktivní zapojení do života společnosti. Ve Sbírce mezinárodních smluv byla Úmluva vyhlášena pod č. 10/2010 Sb. m. s.⁵³

Ve svém čl. 1 odst. 2 definuje Úmluva pojem „osoba se ZP“, a to tak, že: **„Osoby se ZP zahrnují osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.“**

Úmluva v článku 4 stanoví obecné závazky smluvních stran, které zahrnují přijetí všech odpovídajících legislativních, administrativních a jiných opatření nezbytných pro provádění práv uznaných Úmluvou. Smluvní strany jsou rovněž povinny přijmout opatření, včetně legislativních, ke změně nebo zrušení existujících zákonů, předpisů, zvyklostí a praktik, které způsobují diskriminaci osob se ZP. Ochrana a podpora lidských práv těchto osob musí být zohledňována ve všech politikách a programech. Dále se smluvní strany zavazují zdržet se jednání nebo postupů, které jsou v rozporu s Úmluvou, a zajistit, aby veřejné orgány a instituce jednaly v souladu s jejími ustanoveními.

Součástí závazků je také přijetí opatření k odstranění diskriminace na základě zdravotního postižení ze strany jednotlivců, organizací či soukromých firem. Úmluva rovněž ukládá povinnost provádět nebo podporovat výzkum a vývoj univerzálně navržených výrobků, služeb, vybavení a zařízení, které by vyžadovaly minimální přizpůsobení a náklady při uspokojování potřeb osob se ZP, a podporovat jejich dostupnost i začlenění univerzálního designu do vytvářených norem a směrnic. Dále je nutné podporovat výzkum, vývoj, dostupnost a využívání nových technologií, včetně informačních a komunikačních technologií, kompenzačních pomůcek a podpůrných technologií, přičemž upřednostňovány mají být cenově dostupné technologie.

Smluvní strany mají zajistit, aby osoby se ZP měly přístup k informacím o kompenzačních pomůckách, zařízeních a podpůrných technologiích, včetně nových technologií, a také o dalších formách pomoci, podpůrných službách a zařízeních. Dalším závazkem je podpora školení odborníků a zaměstnanců, kteří pracují s osobami se ZP, v oblasti práv uznaných Úmluvou, s cílem zlepšit poskytování pomoci a služeb garantovaných těmito právy.

Články 5 až 32 Úmluvy pak obsahují úpravu zajištění práv v konkrétních oblastech života osob se ZP, přitom se zaměřují na řešení specifických otázek a podmínek vyplývajících ze zdravotního postižení.

⁵³ [10/2010 Sb. m. s. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením](#)

Jde o tyto oblasti:

- Rovnost a nediskriminace,
- Ženy se zdravotním postižením,
- Děti se zdravotním postižením,
- Zvyšování povědomí,
- Přístupnost,
- Právo na život,
- Rizikové situace a humanitární krize,
- Rovnost před zákonem,
- Přístup ke spravedlnosti,
- Svoboda a osobní bezpečnost,
- Ochrana proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání,
- Ochrana před vykořisťováním, násilím a zneužíváním,
- Ochrana osobní integrity,
- Svoboda pohybu a státní příslušnost,
- Nezávislý způsob života a zapojení do společnosti,
- Osobní mobilita,
- Svoboda projevu a přesvědčení a přístup k informacím,
- Respektování soukromí,
- Respektování obydlí a rodiny,
- Vzdělávání,
- Zdraví,
- Habilitace a rehabilitace,
- Práce a zaměstnávání,
- Přiměřená životní úroveň a sociální ochrana,
- Účast na politickém a veřejném životě,
- Účast na kulturním životě, rekreace, volný čas a sport,
- Statistika a získávání dat a Mezinárodní spolupráce.

Zároveň s textem Úmluvy byl na uvedeném Valném shromáždění OSN přijat i text **Opčního protokolu** k Úmluvě (dále jen „Opční protokol“), umožňující smluvním státům uznat pravomoc Výboru OSN pro práva osob se zdravotním postižením (dále jen „Výbor OSN pro práva osob se ZP“) zabývat se stížnostmi jednotlivců nebo skupin jednotlivců na porušení práv vyplývajících z jednotlivých ustanovení Úmluvy.

Opční protokol byl ve Sbírce mezinárodních smluv vyhlášen pod č. 33/2021 Sb. m. s.⁵⁴

Řízení před Výborem OSN pro práva osob se ZP jménem státu zajišťuje **vládní zmocněnec pro zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva**.

15. 2. Uveďte klíčové principy Úmluvy

Účelem Úmluvy je podporovat, chránit a zajišťovat plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami se ZP a podporovat úctu k jejich přirozené důstojnosti.

Úmluva je postavena na obecných zásadách, které jsou uvedeny v článku 3. Mezi tyto zásady patří respekt k lidské důstojnosti a nezávislosti, který zahrnuje uznání práva každého jednotlivce na samostatné rozhodování a autonomii. Zásadní je také zákaz diskriminace, který zajišťuje rovné zacházení a ochranu před jakýmkoli znevýhodněním na základě zdravotního postižení. Úmluva klade důraz na plné a účinné zapojení a začlenění osob se ZP do společnosti, čímž podporuje jejich aktivní účast ve všech oblastech života.

⁵⁴ 33/2021 Sb. m. s. Opční protokol k Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením

Další zásadou je respektování odlišnosti a přijímání osob se ZP jako součásti lidské různorodosti a přirozenosti. Úmluva také podporuje rovnost příležitostí, která zajišťuje všem lidem stejné šance bez ohledu na jejich zdravotní stav. Zásada přístupnosti zdůrazňuje nutnost odstranění bariér, které brání osobám se zdravotním postižením v plném užívání práv a svobod.

Rovnost žen a mužů je dalším klíčovým principem, který se snaží odstranit genderové nerovnosti a zajistit rovné zacházení pro všechny. V neposlední řadě Úmluva zdůrazňuje respekt k vyvíjejícím se schopnostem dětí se zdravotním postižením a jejich právu na zachování identity, čímž podporuje jejich rozvoj a plnohodnotné začlenění do společnosti.

15. 3. Vysvětlete způsob monitorování plnění Úmluvy

Zajištění provádění Úmluvy v ČR

Nedílnou součástí implementace Úmluvy je vytvoření vnitrostátních podmínek, které usnadní provádění a monitorování Úmluvy. Tuto povinnost stanoví Úmluva ve svém článku 33, podle něhož mají smluvní strany vytvořit přinejmenším dvě, popřípadě tři struktury, které budou sloužit k zajištění efektivní implementace a sledování plnění Úmluvy. První strukturou je kontaktní místo, označované jako „Focal point“, které slouží jako centrální bod pro koordinaci aktivit týkajících se Úmluvy na národní úrovni. Druhou strukturou je koordinační mechanismus, který zajišťuje spolupráci mezi různými vládními institucemi a organizacemi, jež se podílejí na provádění Úmluvy. Třetí strukturou je monitorovací mechanismus, jehož úkolem je pravidelně sledovat a vyhodnocovat, jak jsou ustanovení Úmluvy plněna, a poskytovat doporučení pro zlepšení. Tyto tři mechanismy jsou klíčové pro efektivní zajištění práv osob se ZP v souladu s Úmluvou.

Gestorem implementace Úmluvy a subjektem odpovědným za zajištění jejího provádění v ČR je od roku 2007 MPSV. Spolugestorem koordinace implementace Úmluvy je sekretariát Rady vlády pro osoby ZP.

Kontaktní místo Úmluvy

V souladu s čl. 33 odst. 1 mají smluvní strany Úmluvy ustanovit v rámci státní správy a v souladu s vlastní strukturou řízení jedno nebo několik kontaktních míst pro záležitosti týkající se provádění této úmluvy. Kontaktní místo je třeba ustanovit v rámci státní správy, z organizačních důvodů je tímto kontaktním místem zpravidla gestor Úmluvy. Dle doporučení vysokého komisaře OSN pro lidská práva mají úkoly kontaktního místa zahrnovat několik klíčových činností. Mezi ně patří podpora a zvyšování povědomí o právech osob se ZP, jak jsou vymezená v Úmluvě. Kontaktní místo se rovněž podílí na rozvoji a vytváření akčních plánů pro realizaci Úmluvy, což zahrnuje strategické kroky k zajištění plnění jejích cílů. Dále je jeho úkolem sledovat a reportovat pokrok v naplňování Úmluvy, což pomáhá zajišťovat transparentnost a odpovědnost. Kontaktní místo také zajišťuje komunikaci s mezinárodními organizacemi, zahraničními kontaktními místy a dalšími zahraničními subjekty, což usnadňuje mezinárodní spolupráci. Nakonec slouží jako „kanál“ pro komunikaci mezi reprezentací osob se zdravotním postižením a vládou nebo příslušnými vládními institucemi, čímž podporuje participaci těchto osob na rozhodovacích procesech. V ČR je kontaktním místem MPSV. Prakticky všechny aktivity MPSV v oblasti osob se ZP spadají do působnosti kontaktního místa Úmluvy.

Monitorovací mechanismus Úmluvy

Novelou zákona o Veřejném ochránci práv⁵⁵, byl s účinností od 1. ledna 2018 jako nezávislý monitorovací mechanismus Úmluvy ustanoven Veřejný ochránce práv (VOP).

V rámci monitorování naplňování Úmluvy na vnitrostátní úrovni provádí ochránce výzkumy a výzkumná šetření, navštěvuje zařízení, v nichž žijí osoby se ZP, zajišťuje osvětové aktivity v oblasti práv osob se ZP, úzce spolupracuje s osobami se ZP a jejich organizacemi a stejně tak s Výborem OSN pro práva osob se ZP.

Za účelem zapojení osob se ZP do sledování naplňování Úmluvy zřizuje ochránce svůj poradní orgán. Poradní orgán předkládá ochránci systémová témata v oblasti ochrany práv osob se ZP, poskytuje ochránci konzultace a praktické informace, podílí se na připomínkování právních předpisů ochráncem a zaujímá stanoviska k jeho strategickým dokumentům týkajícím se práv osob se ZP. Poradní orgán má 11 členů. Jeho členy jsou jak osoby se ZP, tak i osoby hájící práva osob se ZP. Při jmenování členů poradního orgánu přihlíží ochránce zejména k jejich odbornosti a angažovanosti v oblasti ochrany práv osob se ZP.

15. 4. Popište oblasti, jejichž plnění v ČR nahlíží závěrečná doporučení Výboru jako problematické

V souladu s čl. 35 Úmluvy předložila v říjnu 2011 ČR Výboru OSN pro práva osob se ZP Úvodní zprávu České republiky o opatřeních přijatých k plnění závazků podle Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (dále jen „Úvodní zpráva“).

V roce 2015 přijal Výbor OSN pro práva osob se ZP závěrečná doporučení k dosud první zprávě o plnění závazků, které z úmluvy vyplývají. Ta obsahují řadu opatření a námětů členů výboru – expertů na problematiku osob se ZP, jak lépe naplňovat jednotlivé články Úmluvy a tím přispět ke zlepšení postavení osob se ZP v ČR. Pokud jde o oblasti, pro které formuloval Výbor svá znepokojení v Závěrečných doporučeních, lze uvést především **tyto systémové problémy**:

- Výbor vyzývá smluvní stranu, aby ratifikovala opční protokol k Úmluvě.
- Výbor smluvní straně doporučuje, aby byla Úřadu veřejného ochránce práv svěřena pravomoc nezávislého monitorovacího mechanismu na vnitrostátní úrovni podle čl. 33 odst. 2 Úmluvy a v souladu s principy týkajícími se postavení vnitrostátních institucí na podporu a ochranu lidských práv (tzv. Pařížské principy), spolu s přidělením odpovídajících finančních a lidských zdrojů.
- Výbor naléhavě vyzývá smluvní stranu, aby hledisko zdravotního postižení začlenila do stávajících politik a aby posílila opatření na ochranu osob se zdravotním postižením, zejména pak žen a dívek se zdravotním postižením, před vykořisťováním, násilím a zneužíváním, včetně bezpečných a podpůrných komunitních služeb, tím, že bude shromažďovat údaje o násilí páchaném na osobách se zdravotním postižením a bude provádět výzkum této problematiky.
- Výbor konstatuje, že různé definice zdravotního postižení a osob se ZP v právních předpisech smluvní strany (mimo jiné v zákoně o zaměstnanosti a ve školském zákoně) vycházejí z medicínského modelu přístupu ke zdravotnímu postižení a nejsou v souladu s ustanoveními Úmluvy.
- Výbor vyzývá smluvní stranu, aby v souladu s ustanoveními čl. 5 Úmluvy změnila své právní předpisy a rozšířila zákaz odepření přiměřených úprav na další oblasti kromě zaměstnanosti a pracovněprávních vztahů.

⁵⁵ Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv

- Výbor vyzývá smluvní stranu, aby upustila od koncepce rezidenční ústavní péče pro děti se zdravotním postižením, aby zintenzivnila úsilí o rozvoj podpůrných služeb pro tyto děti a jejich rodiny v místních komunitách, s jasně stanoveným harmonogramem a konkrétními kritérii pro jejich provedení, která budou účinně a pravidelně monitorována. Výbor rovněž žádá smluvní stranu, aby přijala ochranná opatření s cílem zabezpečit právo chlapců a dívek se zdravotním postižením na to, aby s nimi byly projednány všechny záležitosti, které se jich týkají, a zaručit jim účinnou pomoc s přihlédnutím k jejich zdravotnímu postižení a věku.
- Výbor vyzývá smluvní stranu, aby změnila svůj občanský zákoník a jeho ustanovení plně harmonizovala s čl. 12 Úmluvy, jak je rozpracován v Obecném komentáři výboru č. 1, a aby uznala plnou svéprávnost všech osob se všemi druhy zdravotního postižením a aby zvýšila dostupnost nápomoci při rozhodování a prováděla příslušné ustanovení občanského zákoníku.
- Výbor naléhavě vyzývá smluvní stranu, aby upustila od praxe chirurgické kastrace a jakéhokoli druhu nucené léčby coby formy trestu u osob se ZP zbavených svobody.
- Výbor naléhavě vyzývá smluvní stranu, aby okamžitě zakázala a zabránila používání mechanických a chemických omezovacích prostředků u osob s psychosociálním postižením v psychiatrických léčebnách a aby posílila monitorování a kontrolu těchto zařízení s cílem zabránit této praxi.
- Výbor naléhavě vyzývá smluvní stranu, aby zrušila praxi sterilizace bez svobodného a informovaného souhlasu osoby se ZP a aby odpovídajícím způsobem změnila ustanovení občanského zákoníku a zákona o zdravotní péči. Výbor rovněž vyzývá smluvní stranu, aby v souladu s doporučeními Výboru pro lidská práva (CCPR/C/CZE/CO/3) a Výboru pro odstranění diskriminace žen (CEDAW/C/CZE/CO/5) poskytla obětem nucené sterilizace opravné prostředky.
- Výbor naléhavě vyzývá smluvní stranu, aby posílila proces deinstitucionalizace a vyčlenila dostatečné zdroje na rozvoj podpůrných služeb v místních komunitách, které by v souladu s čl. 19 Úmluvy všem osobám se ZP bez ohledu na jejich postižení, pohlaví nebo věk umožnily svobodně si zvolit, s kým, kde a v jakých životních podmínkách budou žít.

V rámci plnění požadavku zaslat Výboru OSN pro práva osob se ZP písemné **vyjádření** o plnění některých závěrečných doporučení vypracovalo MPSV, a to na základě podkladů dodaných Ministerstvem zdravotnictví a Ministerstvem spravedlnosti, materiál obsahující souhrnnou informaci o stanoviscích k předmětným doporučením, který předložilo v červnu 2016 pro informaci členů vlády.

Informace obsahovala **následující stanoviska** ČR k naplňování dotčených doporučení Výboru:

- používání omezovacích prostředků je běžným postupem i v jiných státech Evropy. Česká republika nemůže jejich používání v psychiatrických léčebnách zakázat zcela, neboť nemá alternativní možnosti pro případy odvrácení bezprostředního ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti pacienta nebo jiných osob. Je si však vědoma závažnosti této problematiky a podniká veškeré kroky k tomu, aby zabránila zneužívání a nadužívání těchto prostředků v praxi, a to zejména legislativními úpravami, metodickým vedením a kontrolami poskytovatelů zdravotních služeb,
- ČR plní doporučení, neboť provedení sterilizace bez svobodného a informovaného souhlasu pacienta není od 1. dubna 2012, tj. po nabytí účinnosti zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách právně možná,
- ve světle doporučení týkajícího se nucené sterilizace analyzovalo Ministerstvo spravedlnosti právní úpravu a zhodnotilo, že úprava informovaného souhlasu a možnosti opravných prostředků poškozených nejsou ve stávajícím znění v rozporu s Úmluvou ani s předmětným závěrečným doporučením Výboru. Z těchto důvodů proto Česká republika nepovažuje novelizaci občanského zákoníku za nutnou ani vhodnou.

Pokud jde o opravné prostředky určené ženám, které podstoupily nedobrovolnou sterilizaci, zde došlo oproti původnímu stanovisku ČR k výrazné změně, když dne 1. ledna 2022 nabyl účinnosti zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů, který umožňuje dotčeným osobám uplatnit nárok na odškodnění. Ministerstvo zdravotnictví pak na svém webu zveřejnilo informaci o tom, jak Postupovat při podání žádosti o přiznání nároku na poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem.

16. ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

1. vysvětlíte kontext přijetí Úmluvy o právech dítěte
 2. uvedte klíčové zásady Úmluvy
 3. vysvětlíte způsob monitorování plnění Úmluvy
 4. popište oblasti, jejichž plnění v ČR nahlíží závěrečná doporučení Výboru jako problematické
-

16. 1. Vysvětlíte kontext přijetí Úmluvy o právech dítěte

Nejvýznamnější mnohostrannou mezinárodní smlouvou na poli ochrany práv dětí, která je součástí právního řádu České republiky, je Úmluva o právech dítěte. Úmluva o právech dítěte byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 1989 a v platnost vstoupila o rok později. Bývalá ČSFR podepsala Úmluvu o právech dítěte v roce 1990, Úmluva o právech dítěte⁵⁶ vstoupila pro ČSFR v platnost v roce 1991 a **od roku 1993 je závazná pro ČR.**

Základním východiskem Úmluvy je postavení dítěte jako držitele práv a odmítnutí přístupu k dítěti jako k objektu ochrany a péče.

16. 2. Uvedte klíčové zásady Úmluvy

Mezi **základní principy** Úmluvy o právech dítěte patří:

Vymezení pojmu „dítě“ (článek 1 Úmluvy):

„Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“ Ve vnitrostátní úpravě je toto vymezení promítnuto v ZSPOD⁵⁷.

Zákaz diskriminace (článek 2 Úmluvy)

*„1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.“*

Ve vnitrostátní úpravě je tento článek promítnut v ZSPOD⁵⁸.

Princip ochrany nejlepšího zájmu a blaha dítěte (čl. 3 odst. 1, 2 Úmluvy)

*„1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů,*

⁵⁶ Sdělení č. 104/1991 Sb., federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

⁵⁷ §2 odst. 1, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁵⁸ §2 odst. 2 a 3, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.“

V ZSPOD⁵⁹ je tento princip promítnut.

Ochrana rodiny jako přirozeného prostředí pro výchovu dítěte (preambule Úmluvy)

„(...) rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti (...) v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění...“

Práva dítěte zakotvená v Úmluvě o právech dítěte lze rozdělit do několika skupin. Mezi základní patří občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní práva. Dále lze rozlišit práva platná pro všechny děti bez rozdílu a zvláštní práva dětí ve specifických situacích, například pro děti uprchlíky, zdravotně postižené děti nebo děti náležející k menšinám.

Práva dítěte se také dělí podle oblastí, kterých se týkají. Práva na přežití zahrnují například právo na život, jméno, státní příslušnost a zdravotní péči. Práva na rozvoj zahrnují svobodu myšlení, přístup k informacím, vzdělání a právo na odpočinek. Ochranná práva zajišťují ochranu před oddělením od rodičů, násilím, vykořisťováním, zneužíváním a dalšími formami ohrožení. Práva na účast umožňují dětem vyjadřovat své názory, získávat a šířit informace, sdružovat se a účastnit se kulturního života.

Úmluva OSN o právech dítěte je rozdělena do několika částí. Obsahuje preambuli, základní principy a ustanovení o právu na život. Věnuje se občanským právům a svobodám, ochraně rodiny a obecné ochraně dětí. Dále zahrnuje zdravotní a sociální práva, právo na vzdělání a rozvoj, včetně volného času. Zvláštní ochrana je určena uprchlíkům, zdravotně postiženým dětem, příslušníkům menšin, dětem v trestním řízení a dětem v ozbrojených konfliktech. Součástí úmluvy jsou také pravidla pro její uskutečňování a monitoring, stejně jako závěrečná ustanovení o jejím přijetí a platnosti.

K jednotlivým zásadám vydal Výbor pro práva dítěte podrobné obecné komentáře⁶⁰.

Koncept nejlepšího zájmu dítěte je podle Výboru OSN pro práva dítěte představuje tříslůžkový koncept, v němž je třeba na nejlepší zájem dítěte nahlížet jako na:

- **Hmotné právo:** Jedná se o právo dítěte na to, aby při zvažování různých zájmů s cílem učinit rozhodnutí o sporných otázkách byl vždy posouzen a jako přední hledisko uplatněn jeho nejlepší zájem, a záruka, že toto právo bude realizováno ve všech případech, kdy má být přijato rozhodnutí týkající se konkrétního dítěte, skupiny blíže určených nebo neurčených dětí nebo dětí obecně. Článek 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte stanoví vnitřní závazek pro všechny smluvní strany, je přímo aplikovatelný a může být uplatněn v soudním řízení.
- **Základní zásada interpretace práva:** Pokud určité právní ustanovení umožňuje více výkladů, měl by být zvolen výklad, který účinně naplňuje nejlepší zájem dítěte. Základním interpretačním rámcem jsou práva zakotvená v Úmluvě o právech dítěte a jejích Opčních protokolech.
- **Procesní pravidlo:** Kdykoli má být učiněno rozhodnutí, které ovlivní konkrétní dítě, skupinu blíže určených nebo neurčených dětí nebo děti obecně, musí tento rozhodovací proces zahrnovat vyhodnocení možného (pozitivního i negativního) dopadu takového rozhodnutí na toto dítě nebo děti. Posouzení a určení nejlepšího zájmu dítěte vyžaduje procesní záruky. Z odůvodnění rozhodnutí musí být zřejmé, že právo dítěte na zohlednění

⁵⁹ §5, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁶⁰ Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rfp/vybory/pro-prava-ditete/uvod-55932/>

jeho nejlepšího zájmu (jako hmotné právo) bylo vzato v potaz. V tomto ohledu jsou orgány s rozhodovací pravomocí (např. soudy, OSPOD, orgány činné v trestním řízení apod.) povinny vysvětlit, jak bylo toto právo při jejich rozhodování v konkrétní věci respektováno, tedy co bylo v daném případě posouzeno jako nejlepší zájem dítěte, na jakých kritériích je rozhodnutí založeno a jak byl nejlepší zájem dítěte poměřen s jinými hledisky.

Výraz „**přední hledisko**“ při uplatňování nejlepšího zájmu dítěte znamená, že nejlepší zájem dítěte nesmí být posuzován na stejné úrovni jako všechna ostatní hlediska. Tato silná pozice je ospravedlněna zvláštní situací dítěte z hlediska jeho závislosti, zralosti a právního postavení a často i absence hlasu. Děti mají objektivně menší šanci než dospělí, aby přesvědčily o svých zájmech, a osoby zapojené do rozhodování, které se dětí týká, si musí být jejich zájmů výslovně vědomy. Nejlepší zájem dítěte je speciálně posílen ve věcech osvojení dítěte, kde nemá být jen „předním hlediskem“, ale „prvořadým hlediskem“.

Nejlepší zájem dítěte se poté, co je posouzen a určen, může dostat **do střetu** s jinými zájmy nebo právy (např. jiných dětí, veřejnosti, rodičů atd.). Případné střety mezi nejlepším zájmem dítěte posouzeným u jednotlivce a zájmem skupiny dětí nebo dětí obecně je třeba řešit případ od případu, pečlivě vyvažovat mezi zájmy všech stran a hledat přijatelný kompromis. Stejně je třeba postupovat, pokud jsou práva jiných osob v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. V případě, že sladění není možné, budou muset orgány a osoby s rozhodovací pravomocí analyzovat a zvažovat práva všech zainteresovaných stran, přičemž musí mít na paměti, že právo dítěte na to, aby jeho nejlepší zájem byl uplatněn jako přední hledisko, znamená, že **nejlepší zájem dítěte má vysokou prioritu** a není tedy jen jedním z mnoha hledisek.

Posuzování zájmu dítěte je jedinečná činnost, prováděná ve světle konkrétních okolností každého dítěte či skupiny dětí. Tyto okolnosti souvisejí s individuálními vlastnostmi každého dítěte nebo dětí, jako je zejména věk, pohlaví, úroveň vyspělosti, zkušenosti, příslušnost k menšinové skupině, fyzické, smyslové či mentální postižení, stejně jako sociální a kulturní prostředí, ve kterém se dítě či děti nacházejí, přítomnost či absence rodičů, zda s nimi dítě žije; kvalita vztahů mezi dítětem a jeho příbuznými či vychovateli, bezpečnost prostředí, existence jiné kvalitní alternativy dostupné v rodině, širší rodině či u opatrovníků atd.

Podle Výboru OSN pro práva dítěte je při posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte důležité zohlednit **několik faktorů**. Patří mezi ně názory dítěte, jeho identita a ochrana rodinného prostředí, včetně udržování vztahů. Dále je nutné zajistit péči, ochranu a bezpečí dítěte, přihlídnout k jeho zranitelnému postavení a respektovat jeho právo na zdraví a vzdělání.

Tzv. **participační práva dítěte** jsou podrobněji rozvedena v Obecném komentáři Výboru OSN pro práva dítěte č. 12 o právu dítěte být slyšeno, který stanoví, že toto právo je jedním ze čtyř obecných principů a základních hodnot Úmluvy o právech dítěte. Rozsah „záležitostí, které se jej dotýkají,“ je nutno chápat široce, děti by měly být slyšeny vždy, když jejich názor může zlepšit kvalitu rozhodnutí. Není stanoven žádný minimální věkový limit pro to, kdy už je dítě schopno formulovat své názory. Naopak všechny státní orgány by vždy měly nejprve předpokládat, že dítě toho schopno je, a tento předpoklad eventuálně teprve poté v konkrétním případě vyvrátit. Rozhodnutí, zda má být dítě slyšeno osobně, nebo prostřednictvím zástupce či příslušného orgánu, je na dítěti samém. **Výbor doporučuje, aby dítěti byla dána příležitost k osobnímu slyšení všude, kde je to jen možné. Pokud už je slyšení dítěte provedeno skrze zástupce, je nanejvýš důležité, aby názory dítěte byly zástupcem tlumočeny správně.**

Mezi základní práva dítěte náleží rovněž **právo na zajištění náhradní péče** v případě, že je dítě dočasně nebo trvale zbaveno svého rodinného prostředí nebo ve svém vlastním zájmu nemůže být v tomto prostředí ponecháno. Odpovědnost za zabezpečení odpovídající náhradní péče takovému dítěti nese stát. **Na prvním místě se přitom preferuje svěřením dítěte**

do některé z forem náhradní rodinné péče a teprve není-li možné náhradní rodinnou péči dítěti zajistit, lze **v nutných případech** umístit dítě **do vhodného zařízení péče o děti**.

K Úmluvě o právech dítěte byly postupně přijaty **3 Opční protokoly**:

- Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o zapojování dětí do ozbrojených konfliktů;
- Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii;
- Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postupu předkládání oznámení – (vysvětlení: Opční protokol umožňuje podávat oznámení jednotlivce s cílem projednání případu jednotlivce Výborem OSN pro práva dítěte). Možnost obrátit se s individuálním případem na Výbor OSN pro práva dítěte je možné až po vyčerpání všech dostupných opravných prostředků v ČR (po zamítavém nálezů nebo odmítavém usnesení Ústavního soudu ČR).

16. 3. Vysvětlete způsob monitorování plnění Úmluvy

Dohled nad dodržováním Úmluvy o právech dítěte ze strany jednotlivých smluvních států zajišťuje **Výbor OSN pro práva dítěte se sídlem v Ženevě**.

Smluvní státy předkládají Výboru pro práva dítěte **každých 5 let pravidelné zprávy o opatřeních**, která přijaly při vnitrostátním provádění Úmluvy o právech dítěte, **a o pokroku, kterého bylo dosaženo při naplňování závazků vyplývajících z Úmluvy o právech dítěte**.

Vedle tzv. periodického přezkumu zavedl třetí Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte **možnost podávání individuálních oznámení (stížností)** k Výboru OSN pro práva dítěte na porušení práv dítěte, která jsou zaručena Úmluvou nebo opčními protokoly k Úmluvě, v jednotlivých konkrétních kauzách. Podmínkou podání oznámení (stížnosti) k Výboru OSN pro práva dítěte je předchozí vyčerpání všech dostupných vnitrostátních opravných prostředků a dále skutečnost, že k tvrzenému porušení práv dítěte došlo poté, kdy Třetí opční protokol vstoupil v platnost ve vztahu k dotčenému státu. Příslušným orgánem, který je za ČR pověřen předkládat Výboru OSN pro práva dítěte vyjádření k podaným stížnostem, je Ministerstvo spravedlnosti.

16. 4. Popište oblasti, jejichž plnění v ČR nahlíží závěrečná doporučení Výboru jako problematické

V roce 2021 vydal Výbor OSN pro práva dítěte Závěrečná doporučení k 5. a 6. pravidelné zprávě České republiky o plnění Úmluvy o právech dítěte. Kritizoval v nich zejména dlouhodobé nedostatky systému péče o děti a vyzval Českou republiku k uvedení situace do souladu s Úmluvou.

Konkrétně Výbor pro práva dítěte důrazně a opakovaně doporučil ČR zejména **sjednocení systému péče o ohrožené děti** pod jeden rezort, **zlepšení koordinace mezi jednotlivými orgány** (OSPOD, soudy, policie, školy apod.), **posílení všestranné podpory rodin s dětmi** v plnění jejich práv a povinností spojených s výchovou dětí, **opuštění dosavadní praxe umísťování dětí do ústavní péče** a zajištění vhodného náhradního rodinného prostředí pro ohrožené děti, **vytvoření instituce dětského ombudsmana**, zlepšení sběru dat a **pravidelné proškolení všech odborníků pracujících s dětmi o právech dítěte**.

17. SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ

1. popište pojem „sociálně-právní ochrana dětí“ a jmenujte předpisy, které ji upravují
 2. uveďte, které orgány či instituce tuto ochranu zajišťují
 3. vysvětlete nástroje, jimiž sociálně-právní ochranu vykonávají
-

17. 1. Popište pojem „sociálně-právní ochrana dětí“ a jmenujte předpisy, které ji upravují

ZSPOD stanovuje, že sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu. Tato ochrana zahrnuje i ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění. Dále sem patří působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, což může zahrnovat podporu a pomoc rodinám, které čelí krizovým situacím, aby mohly plně vykonávat svou rodičovskou roli. Součástí sociálně-právní ochrany je také zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. Tato opatření mají za cíl zajistit dítěti stabilní a bezpečné prostředí, které podporuje jeho zdravý a harmonický vývoj.

Toto obecné vymezení je pak konkretizováno jednak okruhem dětí, na něž se sociálně-právní ochrana vztahuje, jednak okruhem správních činností, které se při tom realizují:

Okruh oprávněných osob, tedy dětí tzv. sociálně ohrožených, blíže demonstrativně stanovuje formálně ZSPOD tak, že „sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti,

- jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;
- které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěření dítěte do její výchovy;
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
- které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
- na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
- které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
- které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu“;

přičemž tento formální výčet doplňuje materiálním znakem, který musí být naplněn vždy: **„pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí“.**

ZSPOD blíže vymezuje účel a cíl veškeré SPO tak, že „Poskytování sociálně-právní ochrany dětem podle § 6 spočívá v poskytování pomoci a podpory při překonávání jejich nepříznivé sociální situace s cílem umožnit jim sociální začleňování a poskytnout jim ochranu před sociálním vyloučením.“ Tím odkazuje jednak na okruh dětí, na které se sociálně-právní

ochrana zaměřuje, jednak na definice nepříznivé sociální situace, sociálního začleňování a sociálního vyloučení podle zákona o sociálních službách.

Sociálně-právní ochrana dětí je pak realizována především prostředky sociální práce, a to zejména v terénní formě, přičemž zahrnuje především preventivní a poradenskou činnost a opatření na ochranu dětí, spočívající mj. v postavení obecního úřadu ORP jako orgánu „veřejné žaloby“, ve zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, v dozoru („sledování“) dětí v náhradní péči. Sociálně-právní ochrana dětí zahrnuje i další úkoly, především v trestním a přestupkovém řízení vedeném proti mladistvému a v dozoru nad výkonem trestních sankcí nad mladistvými. Obecní úřady ORP plní v rámci sociálně-právní ochrany dětí i úkoly v oblasti hromadného veřejného poručení a opatrovnictví nezletilých.

17. 2. Uveďte, které orgány či instituce tuto ochranu zajišťují

ZSPOD vyjmenovává, které orgány jsou věcně příslušné na úseku sociálně-právní ochrany dětí, přičemž funkční příslušnost k výkonu jednotlivých činností upravují kompetenční ustanovení dále napříč celým zákonem.

Krajské úřady

mají v oblasti náhradní rodinné péče několik klíčových úkolů. Náhradní rodinnou péči především **zprostředkovávají**. Dále sem patří **vydávání oprávnění** k poskytování služeb sociálně-právní ochrany („pověření k poskytování sociálně-právní ochrany fyzickými nebo právníckými osobami“). Krajské úřady také **vykonávají kontrolní a dozorové pravomoci** nad výkonem sociálně-právní ochrany, kterou provádějí obecní úřady v jejich správním obvodu. To zahrnuje sledování a hodnocení činnosti obcí v oblasti zajištění ochrany práv dětí, zajištění náhradní rodinné péče a poskytování dalších služeb souvisejících s ochranou dětí. Krajské úřady **působí jako odvolací orgán**, tam kde obce s rozšířenou působností vydávají správní rozhodnutí. Odvolacím orgánem je i v případě rozhodování o odvolání proti rozhodnutí ředitele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a některých právech a povinnostech účastníků souvisejících s pobytem dítěte v zařízení.

Obecní úřady ORP

realizují podstatnou část kompetencí na úseku sociálně-právní ochrany, příkladem lze uvést: **poradenská a preventivní činnost, veřejné opatrovnictví a poručení, sledování dětí umístěných v náhradní rodinné péči a v ústavním zařízení, šetření v domácnosti, podávání návrhů k soudu** apod.

Obecní úřady a újezdní úřady plní činnosti v oblasti preventivní a poradenské, opatření na ochranu dětí, spolupráce s obcemi s rozšířenou působností, monitorování nepříznivých vlivů, vyhledávání ohrožených dětí. Újezdní úřady jsou příslušné k tomu, aby na území vojenských újezdů plnily úkoly obecních úřadů na úseku sociálně-právní ochrany dětí.

MPSV

má ve vztahu k sociálně-právní ochraně dětí **specifické kompetence**, které vyplývají z několika právních předpisů. Tyto kompetence jsou stanoveny zejména v kompetenčním zákoně⁶¹, který určuje role a odpovědnosti jednotlivých ministerstev a dalších orgánů státní správy. Dále se kompetence MPSV vztahují k obecným předpisům, jako je krajské zřízení podle zákona o krajích⁶², který upravuje organizaci krajských úřadů a jejich činnost, a také k ustanovením ZSPOD, který konkrétně vymezuje úkoly a pravomoci v oblasti ochrany práv dětí a náhradní rodinné péče. Tyto právní rámce umožňují MPSV koordinovat, dozorovat a podporovat systém sociálně-právní ochrany dětí na národní úrovni.

⁶¹ kompetenční zákon – zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných předních orgánů státní správy ČR

⁶² Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (ÚMPOD)

byl založen jako správní úřad s celostátní působností pro zajištění výkonu sociálně-právní ochrany ve vztahu k cizině za podmínek stanovených ZSPOD. Nadřízeným orgánem úřadu je MPSV.

Pomoc poskytovaná úřadem se zaměřuje na několik základních oblastí. První z nich je vymáhání výživného na základě mezinárodních smluv nebo jinak zajištěné vzájemnosti, což zajišťuje splnění povinností vyplývajících z mezinárodního práva. Dále úřad provádí **řízení o návrat protiprávně přemístěných nebo zadržovaných dětí**, což je v souladu s mezinárodními normami na ochranu práv dětí. Zabezpečuje také právo styku s dítětem, což zahrnuje **opatření k umožnění kontaktu mezi rodiči a dětmi, pokud to je v nejlepším zájmu dítěte**. V oblasti mezinárodního osvojení úřad **zprostředkovává adopce podle Haagské Úmluvy** o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, včetně udělování souhlasu s adopcemi do ciziny. Dále úřad chrání nezletilé osoby, a to například vystupováním **v pozici kolizního opatrovníka** v případech, kdy je potřeba chránit zájmy dítěte. V některých specifických případech poskytuje ochranu i osobám zletilým. Kromě toho úřad poskytuje **konzultace** ve věcech, které spadají do jeho působnosti, a zprostředkovává styk se zahraničními orgány v mezích své pravomoci.

ÚP ČR

poskytuje státní příspěvek na výkon pěstounské péče a provádí inspekci kvality poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami.

Působnost dalších subjektů

v sociálně-právní ochraně podle ZSPOD zahrnuje obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny, tedy tzv. pověřené osoby.

Komise pro sociálně-právní ochranu dětí mají povahu zvláštního orgánu obce. Koordinují výkon ve svém správním obvodu; navrhují a posuzují preventivní programy na ochranu týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí; mohou pořádat případové konference; na žádost tajemníka obecního úřadu posuzují jednotlivé případy.

Další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany **pověřeny** (pověřené osoby).

Podle ZSPOD pověřené osoby v sociálně-právní ochraně:

- poskytují žadatelům o zařazení do evidence žadatelů a zájemcům o osvojení nebo pěstounskou péči odborné poradenství související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče,
- provádějí přípravy žadatelů o zařazení do evidence žadatelů a zájemců o osvojení nebo pěstounskou péči k přijetí dítěte do rodiny,
- posuzují psychickou způsobilost žadatelů o zařazení do evidence žadatelů a zájemců o osvojení nebo pěstounskou péči,
- poskytují osobě, s níž uzavřely dohodu o výkonu pěstounské péče, odbornou poradenskou a další pomoc a podporu při výkonu pěstounské péče a sledují výkon pěstounské péče a poskytují pomoc osobě, jíž byl blíže určen obsah a zaměření povinnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě,
- zřizují a provozují zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc podle,
- poskytují služby dětem ohroženým násilím.

O pověření rozhoduje krajský úřad na žádost.

Podle ZSPOD platí:

Pověřená osoba je povinná

- oznámit orgánu, který rozhodl o vydání pověření, změny skutečností rozhodných pro vydání pověření nebo pozastavení činností uvedených v pověření, s výjimkou údajů, které jsou náležitostí rozhodnutí o vydání pověření, a to do patnáctého dne kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, ve kterém změny nastaly, a doložit tyto změny příslušnými doklady,
- informovat osoby, jež mají zájem o poskytnutí sociálně-právní ochrany nebo jimž je tato ochrana poskytována, o všech povinnostech, které by pro ně vyplývaly z poskytování sociálně-právní ochrany, o způsobu poskytování sociálně-právní ochrany a o úhradách za tyto služby, a to způsobem pro ně srozumitelným,
- vytvářet při poskytování sociálně-právní ochrany takové podmínky, které umožní osobám, kterým poskytují sociálně-právní ochranu, naplňovat jejich lidská a občanská práva a které zamezí střetům zájmů těchto osob se zájmy pověřené osoby,
- poskytnout osobě sociálně-právní ochranu; tuto ochranu není povinná poskytnout, neposkytuje-li sociálně-právní ochranu, o kterou osoba žádá, a to i s ohledem na rozsah odpovídající vydanému pověření; nemá-li dostatečnou kapacitu k poskytnutí sociálně-právní ochrany, o kterou osoba žádá, nebo osobě, která požádala o poskytnutí sociálně-právní ochrany, účinně vypověděla v době kratší než 6 měsíců před podáním žádosti smlouvu o poskytnutí téže služby sociálně-právní ochrany z důvodu porušování povinností vyplývajících z této smlouvy; přizpůsobit rozsah a formu pomoci a podpory individuálně určeným potřebám osob, jimž jsou poskytovány, působit na tyto osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je v možnostech využívání běžně dostupných zdrojů pro zabránění sociálnímu vyloučení a pro zabránění vzniku závislosti na poskytované sociálně-právní ochraně; plánovat průběh poskytování sociálně-právní ochrany podle osobních cílů, potřeb a schopností osob, kterým poskytují sociálně-právní ochranu, vést písemné individuální záznamy o průběhu poskytování sociálně-právní ochrany a hodnotit průběh poskytování sociálně-právní ochrany za účasti těchto osob, je-li to možné s ohledem na jejich věk, zdravotní stav a rozsah odpovídající vydanému pověření, nebo za účasti jejich zákonných zástupců nebo opatrovníků a zapisovat hodnocení a jeho výstupy do písemných individuálních záznamů.
- Povinnosti se nevztahují na pověřenou osobu oprávněnou posuzovat psychickou způsobilost zájemců o osvojení nebo pěstounskou péči. Pověřená osoba podle věty první je povinná vykonávat činnost s odbornou péčí odpovídající soudobým vědeckým poznatkům, nezávisle, nestranně a ve sjednané nebo stanovené době.
- Pověřená osoba může poskytovat sociálně-právní ochranu, pokud před započítáním jejího poskytování uzavřela pojistnou smlouvu pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou při poskytování sociálně-právní ochrany. Pojištění musí být sjednáno po celou dobu, po kterou pověřená osoba sociálně-právní ochranu podle tohoto zákona poskytuje. Pověřená osoba je povinná do 15 dnů ode dne uzavření pojistné smlouvy zaslat její kopii orgánu, který pověření vydal.

17. 3. Vysvětlete nástroje, jimiž sociálně-právní ochranu vykonávají

Metody systematické sociální práce používané při řešení situace dítěte a rodiny upravuje ZSPOD⁶³ a vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí⁶⁴.

⁶³ §10 odst. 3 a 5, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁶⁴ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Jednotlivá opatření by na sebe měla navazovat a vzájemně se doplňovat.

Přednost by měla být dána opatřením, která zajišťují řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte v rodinném prostředí, a pokud to není možné, v náhradním rodinném prostředí. Tento postup by měl být prováděn s využitím metod sociální práce a postupů odpovídajících současným vědeckým poznatkům.

Definice jasných cílů sociálně-právní ochrany dětí, multidisciplinární přístup a koordinační role OSPOD vůči dalším subjektům, jenž s ohroženým dítětem pracují, je zajištěna třemi základními metodami sociální práce:

- vyhodnocování situace dítěte a rodiny,
- individuální plán ochrany dítěte
- a případové konference.

Společné znaky metod sociální práce spočívají **v aktivním zapojení rodičů nebo dalších osob odpovědných za výchovu dítěte a také v zapojení samotného dítěte**. Při řešení situace se klade důraz na to, aby byli všichni relevantní účastníci procesu výchovy a péče o dítě aktivně zapojeni do hledání řešení. Zdroje pro řešení vzniklé situace jsou přitom primárně hledány v rodinném prostředí, neboť rodina je považována za základní a nejvýznamnější jednotku, která by měla hrát klíčovou roli v procesu zajištění péče a ochrany práv dítěte.

Pozn: OSPOD může využívat i další metody sociální práce, které nejsou výslovně uvedeny v ZSPOD. Jedná se například o **rodinnou konferenci**, která vychází z principu ponechání odpovědnosti za vlastní situaci na rodině. Tato metoda přináší postupy, které umožňují aktivizovat vlastní rozhodování a zdroje vedoucí k řešení. Jedná se tedy o to, aby byla rodina podpořena v tom, aby si v první fázi řešení svého problému uměla pomoci sama a využila k tomu zdroje celé rodiny.

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny a IPOD viz podotázka 9. 3. a případová konference viz podotázka 10. 2.

18. SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA: KONTROLA

1. popište standardy kvality sociálně-právní ochrany realizované při poskytování sociálně-právní ochrany různými aktéry SPO a uveďte, které předpisy je upravují
 2. popište systém kontroly kvality SPO a možné sankce
-

18. 1. Popište standardy kvality sociálně-právní ochrany realizované při poskytování sociálně-právní ochrany různými aktéry SPO a uveďte, které předpisy je upravují

Vyhláška o provedení některých ustanovení ZSPOD⁶⁵ **upravuje klíčové nástroje sociální práce pro OSPOD**. Tato vyhláška se zaměřuje na **vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny, vytváření individuálního plánu ochrany dítěte, a stanovení standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí**. Dále specifikuje obsah a rozsah přípravy zájemců o náhradní rodinnou péči a vymezuje minimální rozsah poradenství poskytovaného pěstounům v oblasti náhradní rodinné péče.

Ustanovení **ZSPOD stanoví, že orgány sociálně-právní ochrany, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) a pověřené osoby mají povinnost řídit se při výkonu svých činností standardy kvality sociálně-právní ochrany**. Tyto standardy slouží jako kritéria určující úroveň kvality poskytovaných služeb.

Cílem standardizace výkonu sociálně-právní ochrany je vytvoření podmínek pro systematickou práci s rodinami, a to jak vnějších (srovnatelné nároky na poskytování služby, transparentní prostředí pro klienty), tak vnitřních (odpovídající personální zajištění, postupy práce, kontrolní mechanismy atd.).

Kritéria standardů jsou na základě zmocňovacího ustanovení ZSPOD upravena prováděcí vyhláškou o provedení některých ustanovení ZSPOD (přílohy č. 1–4). Standardy kvality jsou závazné nejen pro úřady samosprávných celků, ale rovněž pro orgány sociálně-právní ochrany včetně MPSV, ÚMPOD a ÚP ČR. Plnění standardů kvality sociálně-právní ochrany se hodnotí systémem bodů.

Typy standardů:

- **pro orgány sociálně-právní ochrany**, tedy standardy upravující činnost správního orgánu,
- **pro pověřené osoby** poskytující některé odborné služby v náhradní rodinné péči, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a pro zbývající pověřené osoby, které svým charakterem odpovídají standardům kvality sociálních služeb.

18. 2. Popište systém kontroly kvality SPO a možné sankce

Kontrola výkonu sociálně-právní ochrany správními orgány v přenesené působnosti (obecní, krajské úřady) probíhá podle obecných pravidel, upravených v zákoně o obcích (obecní zřízení) a v zákoně o krajích (krajské zřízení) a v kontrolním řádu.

Kontrola výkonu sociálně-právní ochrany státními orgány (MPSV, ÚMPOD, ÚP ČR) probíhá po přímé linii státní správy jako v ostatních agendách přímého výkonu státní správy.

Jde-li o poskytování služeb podle ZSPOD, pak platí ZSPOD (Kontrola podmínek pro poskytování sociálně-právní ochrany), že krajský úřad, který rozhodl o vydání pověření, nebo krajský úřad, v jehož obvodu pověřená osoba vykonává sociálně-právní ochranu (dále jen

⁶⁵ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

„kontrolní orgán“), kontroluje plnění podmínek pro vydání pověření. Tím není dotčen výkon kontroly prováděný podle zákona o ochraně veřejného zdraví. Přitom je kontrolní orgán je oprávněn ukládat pověřeným osobám opatření k odstranění nedostatků zjištěných při kontrole. Pověřená osoba je povinna splnit uložená opatření ve lhůtě stanovené kontrolním orgánem.

Dále podle ZSPOD platí, že inspekci poskytování sociálně-právní ochrany provádí u pověřených osob MPSV. Předmětem inspekce je kvalita poskytování sociálně-právní ochrany stanovená standardy kvality sociálně-právní ochrany a plnění povinností pověřených osob. Pro postup při této inspekci platí obdobně ustanovení ZSS o postupu při provádění inspekce sociálních služeb.

O sankcích má smysl uvažovat jen v případě poskytování sociálně právní ochrany fyzickými nebo právnickými osobami, pověřenými takovou činností krajským úřadem („poskytování služeb“). Kromě opatření, ukládaných při kontrole, představují sankce především přestupky, upravené v ZSPOD.

Základní přestupek vymezuje ZSPOD: **Fyzická, právnická nebo podnikající fyzická osoba se dopustí přestupku tím, že vykonává bez pověření činnost uvedenou v § 48 odst. 2.** Katalog přestupků, kde je speciálním subjektem pověřená osoba, obsahuje ZSPOD, přestupků, kde je speciálním subjektem pověření osoba pouze jako zřizovatel zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a katalog přestupků, kde je speciálním subjektem přímo ředitel zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jako zaměstnanec pověřené osoby, obsahuje § 59e ZSPOD.

19. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE A HROMADNÉ PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ NEZLETILÝCH

1. popište systém a formy náhradní rodinné péče v ČR
2. vysvětlíte, kterými formami stát podporuje náhradní rodinnou péči (služby, finance), jejich poslání, účel a zodpovědnost v realizaci této podpory
3. uveďte, které vnitrostátní právní předpisy i mezinárodní smlouvy oblast podpory náhradní rodinné péče upravují a stručně objasněte jejich vztah k oblasti náhradní rodinné péče
4. jmenujte předpisy upravující poručenství a opatrovnictví nezletilých
5. vysvětlíte základní východiska zastoupení nezletilých z hlediska jeho účelu a rozsahu obecně, a zvláště pokud je zástupcem poručník nebo opatrovník

19. 1. Popište systém náhradní rodinné péče v ČR

Náhradní rodinná péče (dále jen „NRP“) je forma ne kolektivní péče o ohrožené děti, která je vykonávána náhradními rodiči v jejich rodině, která tak dětem umožňuje vyrůstat v prostředí, které je nejvíce podobné jejich vlastní rodině.

Náhradní péče o dítě, které nemůže z nejrůznějších příčin vyrůstat se svými rodiči, lze rozdělit na náhradní rodinnou péči a ústavní péči.

Náhradní rodinná péče má přednost před péčí ústavní. Podle ZSPOD se proto sociálně-právní ochranou dětí rozumí také zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

19. 2. Vysvětlíte, kterými formami stát podporuje náhradní rodinnou péči (služby, finance), jejich poslání, účel a zodpovědnost v realizaci této podpory

Formy NRP jsou upraveny občanským zákoníkem⁶⁶ (OZ).

Zprostředkování pěstounské péče a osvojení, pěstounská péče na přechodnou dobu, práva a povinnosti při výkonu pěstounské péče, dohody o výkonu pěstounské péče, státní příspěvek na výkon pěstounské péče a dávky pěstounské péče jsou upraveny ZSPOD.

Jednotlivé formy náhradní rodinné péče

Poručenství

O jmenování poručníka rozhoduje soud, a to i bez návrhu, není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost.

S ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jakož i s ohledem na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva, může být výjimečně okruh povinností a práv poručníka vymezen jinak. Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, jmenuje soud poručníkem toho, koho naznačili rodiče, ledaže tato osoba poručenství odmítne. Jinak soud jmenuje poručníkem některou z osob příbuzných nebo blízkých dítěti nebo jeho rodině, ledaže rodič takovou osobu výslovně vyloučil. Není-li takové osoby, jmenuje soud poručníkem jiného vhodného člověka. Fyzická osoba, kterou soud jmenoval, může své jmenování do funkce poručníka odmítnout. Soud pak jmenuje jinou osobu. Poručníkem lze jmenovat jen plně svéprávnou osobu, která způsobem života zaručuje, že je schopna funkci poručníka řádně vykonávat. Před jejím

⁶⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

jmenováním do funkce poručníka soud zjistí, zda její jmenování není v rozporu se zájmem dítěte. Do funkce poručníka může soud jmenovat i dvě osoby; budou jimi zpravidla manželé.

Poručenství zaniká, nabude-li alespoň jeden z rodičů poručenice rodičovskou odpovědnost, popřípadě nabude-li schopnost ji vykonávat. Poručenství rovněž zaniká, nabude-li dítě svéprávnosti, nebo je-li osvojeno. Soud zproští poručníka funkce, požádá-li o to z důležitých důvodů, nebo stane-li se osoba, která funkci poručníka vykonávala, pro výkon funkce poručníka nezpůsobilou. Je-li poručníkem člověk, který o dítě osobně pečuje tak, jako by mu bylo dítě svěřeno trvale do péče, náleží mu hmotné zabezpečení jako pěstounovi. Pečuje-li poručník osobně o dítě, považuje se v oblasti SPO poručenství za pěstounskou péči, a to podle okolností buď za nezprostředkovanou, nebo zprostředkovanou.

Svěření dítěte do péče jiné osoby

Rozhoduje soud na návrh osoby příbuzné či blízké, pokud o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů nebo poručník. Pokud nelze stanovit (adekvátní) výživné, měla by soud dítě svěřit do pěstounské péče. Pečující osoba musí skýtat záruku řádné péče, musí mít bydliště na území ČR a musí souhlasit se svěřením dítěte do osobní péče. Ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte. V oblasti sociálně-právní ochrany se „svěřenectví“ považuje za nezprostředkovanou pěstounskou péči.

Povinnosti a práva pečující osoby vymezí soud – přiměřeně se zde použijí ustanovení o pěstounství (zejm. osobní péče, rozhodování jen v běžných záležitostech dítěte atd.). Rodiče mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o dítěti.

Pěstounská péče (PP)

Do PP se svěřují děti, o něž nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručník, a to na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Rodiče mají vůči dítěti povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi. Rodiče mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o dítěti (ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak). Nejpozději PP zaniká, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak jeho zletilostí. Kdo se má stát pěstounem, musí skýtat záruku řádné péče, mít bydliště na území ČR a musí souhlasit se svěřením dítěte do PP. Ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte. Dítě může být svěřeno do PP buď jednotlivci, nebo do společné pěstounské péče manželům, kteří jsou tak společnými pěstouny.

PP může být **zprostředkovaná** nebo **nezprostředkovaná**. U zprostředkované PP je po absolvování příprav k přijetí dítěte do rodiny a odborného posouzení daná osoba zařazena do evidence pro zprostředkování náhradní rodinné péče. Následně je vybrána jako vhodný náhradní pečovatel pro konkrétní, zcela cizí dítě ze strany oprávněných subjektů, kterými jsou krajské úřady. Naopak nezprostředkovaná PP se týká situací, kdy je osoba dítěti nebo jeho rodině příbuzná či blízká. V takovém případě se podává přímý návrh k soudu na svěřením dítěte do PP, přičemž zprostředkování ze strany státu není potřeba. **Klíčovým rozdílem je vydání oznámení o vhodnosti**, které se vztahuje výhradně na zprostředkované pěstouny.

Práva a povinnosti pěstouna (platí pro PP i pěstounskou péči na přechodnou dobu – PPPD) – dle OZ (osobní péče, rozhodování jen v běžných záležitostech, běžná správa jmění dítěte, povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými) + dle ZSPOD (např. právo na zajištění tzv. respitu v rozsahu alespoň 14 dní, povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v rozsahu 24 hodin během 12 kal. měsíců, právo na zajištění odborné pomoci atd.) Tato práva a povinnosti **jsou ve vztahu ke konkrétní pěstounské rodině upravena v dohodě o výkonu pěstounské péče** (tu uzavírá osoba pečující/v evidenci s úřadem či pověřenou osobou, na dohodu náleží

státní příspěvek na výkon pěstounské péče k zajištění služeb a pomoci), případně správním rozhodnutím.

Dávky PP zahrnují jednorázové příspěvky, mezi které patří příspěvek při převzetí dítěte, nově poskytovaný i v případě PPPD, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a jednorázový zaopatřovací příspěvek. Opakované měsíční dávky zahrnují odměnu pěstouna, příspěvek při PP, příspěvek na úhradu potřeb dítěte a opakovaný zaopatřovací příspěvek. Výživné od rodičů přechází na stát, který následně vyplácí dávky PP.

Pěstounská péče na přechodnou dobu upravená v OZ a ZSPOD, je formou péče, kterou může soud na návrh OSPOD svěřit dítě do péče osob evidovaných podle ZSPOD jako způsobilé k jejímu výkonu. Tato péče se poskytuje na dobu, kdy rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat, na dobu, po jejímž uplynutí může matka udělit souhlas k osvojení nebo kdy může rodič tento souhlas odvolat, nebo na dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba. PPPD může trvat nejdéle 1 rok, výjimka je u sourozenců. Na žadatele o PPPD jsou kladeny vyšší nároky, mají delší přípravy k přijetí dítěte do rodiny (72 hodin), náleží mu vyšší odměna pěstouna. PPPD může být požádán obecním úřadem ORP o zajištění neodkladné péče o dítě, a to zpravidla po dobu, než rozhodne soud o návrhu obecního úřadu ORP na předběžné opatření.

Osvojení

Osvojení je statusovým institutem, zakládá se jím příbuzenství (a fiktivní rodičovství) jiným způsobem než na základě pokrevního pouta – totiž rozhodnutím soudu. V oblasti sociálně-právní ochrany se osvojení zařazuje vedle pěstounské péče mezi formy NRP jen z praktického hlediska, neboť z občanskoprávního hlediska není náhradní, resp. jinou formou péče o dítě, ale rovná se péči rodičovské. Mezi osvojitelem a osvojencem totiž vznikají vztahy jako mezi rodičem a dítětem a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele vztahy příbuzenské. Zanikají původní příbuzenské vztahy.

Osvojitelé mají při výchově dítěte v plném rozsahu rodičovskou odpovědnost. Do matriky se namísto rodiče na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení zapisuje osvojitel, popřípadě osvojitelé. Osvojitel je povinen informovat osvojence o skutečnosti osvojení, jakmile se to bude jevit vhodným, nejpozději však do zahájení školní docházky. Osvojitelům ani osvojenci nenáleží žádné zvláštní dávky, jako je tomu u pěstounské péče. Mezi osvojencem a osvojitelem musí být přiměřený věkový rozdíl, osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. Osvojit lze pouze dítě tzv. právně volné – rodiče dali souhlas s osvojením nebo bylo soudem rozhodnuto, že jejich souhlasu není třeba, příp. v dalších případech dle OZ. Nedosáhlo-li dítě věku alespoň 12 let, dá jeho jménem souhlas s osvojením jeho opatrovník, kterým soud zpravidla jmenuje OSPOD. Má-li dojít k osvojení dítěte do ciziny, je k osvojení nezbytný také souhlas ÚMPOD v Brně. Dříve než bude o osvojení rozhodnuto, musí být osvojované dítě v péči osvojitele na jeho náklad. Péče osvojitele o osvojované dítě před osvojením trvá min. 6 měsíců. Jsou-li pro to důležité důvody, soud osvojení na návrh osvojitele nebo osvojence zruší. Osvojení nelze zrušit po uplynutí 3 let od rozhodnutí o osvojení. To neplatí, je-li osvojení v rozporu se zákonem.

Zprostředkování náhradní rodinné péče

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívající ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte a v zajištění osobního seznámení s touto osobou nesmí provádět jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány sociálně-právní ochrany uvedené v ZSPOD (jinak přestupek). Zprostředkování se provádí **jen na žádost fyzické osoby**, která má zájem osvojit dítě nebo je přijmout do pěstounské péče (popř. stát se pěstounem na přechodnou dobu). Žádost se podává u obecního úřadu obce ORP podle místa trvalého pobytu žadatele. ZSPOD vymezuje situace, kdy se zprostředkování neprovádí – rodiče dítěte dali souhlas k osvojení dítěte

předem ve vztahu k určitým osvojitelům anebo podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte.

Zprostředkování pěstounské péče se neprovádí v případě, kdy návrh na svěření dítěte do pěstounské péče podala fyzická osoba k dítěti příbuzná anebo blízká dítěti nebo jeho rodině. Návrh na svěření konkrétního dítěte se podává přímo soudu.

Po shromáždění potřebných podkladů je spis žadatelů předán krajskému úřadu, který shromáždí potřebné důkazy, včetně zprávy o přípravě k přijetí dítěte do rodiny. Krajský úřad následně rozhodne ve správním rozhodnutí o zařazení či nezařazení zájemců do evidence pro zprostředkování osvojení či PP. Pro dítě, kterému je vhodné zprostředkovat NRP, jsou vybíráni vhodní žadatelé (tzv. párování). Po seznámení se s dítětem podávají soudu návrh na svěření dítěte do PP či osvojení. V případě PPPD párování neprobíhá, pokud je třeba dítě svěřit do PPPD, zjistí OSPOD vhodné volné přechodné pěstouny a podává návrh k soudu.

19. 3. Uvedte, které vnitrostátní právní předpisy i mezinárodní smlouvy oblast podpory náhradní rodinné péče upravují a stručně objasněte jejich vztah k oblasti náhradní rodinné péče

Oblast podpory NRP je upravena jak vnitrostátními právními předpisy, tak mezinárodními smlouvami, které Česká republika ratifikovala.

Mezi klíčové právní předpisy patří především **OZ**, který stanovuje základní formy NRP, jejich právní rámec a vztahy mezi pěstouny, osvojiteli a dětmi. Dále **ZSPOD**, který upravuje podmínky poskytování sociálně-právní ochrany dětí, včetně procesu zprostředkování NRP a práv a povinností jednotlivých subjektů.

Mezinárodní rámec poskytuje **Úmluva o právech dítěte**, přijatá OSN v roce 1989, která zdůrazňuje právo dítěte na rodinné prostředí a ochranu v případě, kdy rodiče nejsou schopni zajistit jeho výchovu. Dále je významná **Haagská úmluva** o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, která upravuje podmínky a pravidla mezinárodního osvojení, aby bylo vždy v nejlepším zájmu dítěte. Tyto mezinárodní smlouvy jsou implementovány do českého právního řádu prostřednictvím výše uvedených zákonů a dalších právních předpisů, přičemž zajišťují sladění národního systému NRP s mezinárodními standardy a zásadami ochrany práv dítěte.

19. 4. Jmenujte předpisy upravující poručenství a opatrovnictví nezletilých

Poručenství a opatrovnictví nezletilých jsou upraveny následujícími právními předpisy:

Občanský zákoník (OZ)

Hlavním právním předpisem upravujícím poručenství a opatrovnictví je OZ, konkrétně jeho část týkající se rodinného práva. OZ definuje poručníka jako osobu, která je ustanovena soudem k péči o dítě, pokud rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo nejsou schopni ji vykonávat. Poručník má povinnost chránit zájmy dítěte, vychovávat ho a spravovat jeho majetek, ale nemá vyživovací povinnost.

Opatrovnictví je ustanoveno zejména v situacích, kdy je třeba chránit práva a zájmy nezletilého dítěte v konkrétních záležitostech, například při sporu mezi rodiči, nebo pokud rodiče nemohou dočasně vykonávat rodičovskou odpovědnost.

Zákon o zvláštních řízeních soudních⁶⁷

Tento zákon stanovuje procesní pravidla pro řízení týkající se poručenství a opatrovnictví nezletilých. Upravuje například postupy při jmenování poručníka či opatrovníka soudem a jeho dohled nad výkonem těchto funkcí.

ZSPOD

Tento zákon vymezuje úkoly orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) při poskytování podpory poručníkům a opatrovníkům, včetně dohledu nad péčí o dítě a správou jeho majetku.

Úmluva o právech dítěte (vyhláška č. 104/1991 Sb.)

Tato mezinárodní smlouva, která je součástí českého právního řádu, stanoví, že stát musí zajistit ochranu dítěte v případě, kdy rodiče nemohou vykonávat péči a odpovědnost za jeho výchovu. Poručenství a opatrovnictví slouží k naplnění těchto závazků.

Tyto předpisy společně zajišťují komplexní ochranu zájmů nezletilých v situacích, kdy rodiče nemohou plnit svou roli, a upravují odpovědnost poručníků a opatrovníků i dohled státních orgánů nad jejich činností.

19. 5. vysvětlíte základní východiska zastoupení nezletilých z hlediska jeho a rozsahu obecně, a zvláště pokud je zástupcem poručník nebo opatrovník

Základní východiska zastoupení nezletilých

Zastoupení nezletilých osob vychází z potřeby chránit jejich zájmy, protože nezletilí nemají plnou právní způsobilost k právním úkonům. Účelem zastoupení je zajistit, aby práva nezletilého byla vykonávána, jeho zájmy chráněny a jeho majetek spravován v souladu s jeho potřebami a nejlepšími zájmy. Rozsah zastoupení se liší podle konkrétní situace a funkce, kterou zástupce vykonává.

Zastoupení rodiči

Primárními zákonnými zástupci nezletilých jsou jejich rodiče, kteří vykonávají rodičovskou odpovědnost. Ta zahrnuje právo a povinnost zastupovat dítě ve všech jeho právních záležitostech, spravovat jeho majetek a činit rozhodnutí v jeho nejlepším zájmu. Pokud rodiče tuto odpovědnost z různých důvodů nemohou vykonávat (např. úmrtí, zbavení rodičovské odpovědnosti, omezení svéprávnosti), nastupuje zastoupení poručníkem nebo opatrovníkem.

Zastoupení poručníkem

Poručník je jmenován soudem v případech, kdy rodiče dítěte neexistují, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo jsou dlouhodobě neschopni tuto odpovědnost vykonávat.

Účel zastoupení poručníkem:

Poručník zastupuje nezletilého ve všech právních záležitostech a vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, kromě vyživovací povinnosti, kterou nemá. Spravuje majetek dítěte a chrání jeho zájmy v soudních a jiných řízeních. Poručník se musí řídit pokyny soudu, který nad jeho činností vykonává dohled.

Rozsah zastoupení poručníkem:

Poručník činí rozhodnutí týkající se vzdělání, zdravotní péče, majetkových otázek a dalších důležitých záležitostí dítěte. Je povinen pravidelně podávat soudu zprávy o výkonu své funkce a správě majetku dítěte.

Zastoupení opatrovníkem

Opatrovník je jmenován nebo ustanovován soudem pro specifické situace, kdy je třeba chránit zájmy dítěte, ale není nutné jmenovat poručníka.

⁶⁷ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Účel zastoupení opatrovníkem:

Opatrovník je pověřen zastupováním nezletilého v konkrétních záležitostech, zejména pokud existuje konflikt zájmů mezi dítětem a jeho rodiči (např. spor o výživné, dědictví) nebo pokud rodiče nemohou dočasně vykonávat svou rodičovskou odpovědnost.

Rozsah zastoupení opatrovníkem:

Rozsah pravomocí opatrovníka je přesně vymezen soudem a vztahuje se pouze na situace nebo záležitosti, pro které byl ustanoven. Například může být opatrovník jmenován k zastupování dítěte v soudním řízení, k rozhodnutí o konkrétním právním úkonu nebo k ochraně jeho majetkových práv.

Shrnutí rozdílů mezi poručníkem a opatrovníkem

Poručník zastupuje dítě v plném rozsahu rodičovské odpovědnosti (mimo vyživovací povinnost) a je dlouhodobě odpovědný za jeho celkovou péči.

Oproti tomu **opatrovník plní pouze konkrétní a dočasné úkoly**, které jsou přesně vymezeny soudem.

Oba zástupci jsou pod dohledem soudu a **jejich činnost musí být vždy vedena v nejlepším zájmu dítěte**.

20. ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

1. popište systém ústavní výchovy dětí v ČR, poslání a účel jednotlivých typů zařízení
2. jmenujte, kdo ústavy zřizuje, kdo je financuje, kdo je kontroluje
3. uveďte, které právní předpisy upravují zřizování, provoz, financování a kontrolu a stručně objasněte jejich vztah k oblasti ústavní výchovy
4. vysvětlíte, co je cílem deinstitucionalizace
5. stručně popište proces transformace pobytových služeb

20. 1. Popište systém ústavní výchovy dětí v ČR, poslání a účel jednotlivých typů zařízení

Náhradní péče o dítě, které nemůže z různých důvodů vyrůstat se svými rodiči nebo ve své rodině, se dělí na náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu. **Ústavní výchova se uplatňuje jako krajní řešení**, pokud není možné zajistit náhradní rodinnou péči.

Ústavní péče

Ústavní výchovu nařizuje soud, jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit.

Nařízení ústavní výchovy by v zásadě vždy měla předcházet jiná vhodná opatření (sociální práce s rodinou, využití sociálních služeb, výchovná opatření). Vždy by přitom měly mít přednost náhradní rodinné formy péče. Soud v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, uvádí konkrétní zařízení, do kterého má být dítě umístěno.

Ústavní výchova je vykonávána ve školských zařízeních ústavní výchovy, v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc či domovech pro osoby se zdravotním postižením.

Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu 3 let, v případě zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nejdéle na 6 měsíců, u dětí do 4 let věku nejdéle na dobu 2 měsíců.

Jestliže důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají, lze její trvání i opakovaně prodloužit, vždy však nejdéle na dobu tří let (nikoli však v případě svěření dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kde je pobyt dítěte časově limitován, jak je výše uvedeno).

Soud je povinen nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda nadále trvají důvody pro nařízení ústavní výchovy nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči.

Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, která spadají pod gesci MŠMT, upravuje zákon, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů⁶⁸.

Mezi tato zařízení patří:

- **dětské domovy** – děti s nařízenou ústavní výchovou ve věku 4–18 let bez závažnějších „poruch chování“, vzdělávání probíhá ve školách, které nejsou součástí zařízení
- **dětské domovy se školou** – děti s nařízenou ústavní výchovou, mají-li „závažné poruchy chování“, nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči, nebo děti s uloženou ochrannou výchovou, pakliže nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou. Zpravidla děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky.
- **výchovné ústavy** – pro děti starší 15 let se „závažnými poruchami chování“, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, zvlášť pro chlapce a dívky.

⁶⁸ zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

→ **diagnostické ústavy** – děti s nařízeným předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Škola bývá součástí zařízení. Děti s uloženou ochrannou výchovou (pozn. nejde o náhradní péči, ale trestní opatření!) také na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení umísťuje do dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Dříve takto byly umísťovány i děti s nařízenou ústavní výchovou, tedy museli projít přes diagnostiku, dnes umísťuje přímo soud do konkrétního zařízení. Dříve diagnostické ústavy mohly poskytovat také „preventivně výchovné pobyty“ dětem s poruchami chování na žádost rodičů.

Ústavní zařízení mohou na základě žádosti poskytovat **plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní či ochranné výchovy, pokud se připravuje na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let**, a to na smluvním základě. Smlouva mezi zařízením a nezaopatřenou osobou musí být uzavřena nejpozději do 1 roku od ukončení ústavní nebo ochranné výchovy.

20. 2. Jmenujte, kdo ústavy zřizuje, kdo je financuje, kdo je kontroluje

Právní úprava:

zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, v platném znění

V gesci MPSV jsou domovy pro osoby se zdravotním postižením, které poskytují dlouhodobé pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Služba obsahuje poskytnutí ubytování a stravy, pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. V domovech pro osoby se zdravotním postižením může být vykonávána ústavní výchova, výchovná opatření či předběžná opatření dětí tělesně nebo mentálně postižených.

Náhradní péče o děti je také vykonávána v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP), k jejichž zřízení a provozování je třeba pověření podle ZSPOD. ZDVOP poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Tato ochrana a pomoc se dítěti poskytuje po přechodnou dobu, zpravidla maximálně 6 měsíců. Dítěti do dovršení 4 let věku se poskytuje ochrana a pomoc v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc po přechodnou dobu nepřesahující zpravidla dobu 2 měsíců; to neplatí v případě dítěte do dovršení 4 let věku, u něhož je společné umístění se sourozenci v jeho nejlepším zájmu z důvodu zachování sourozeneckých vazeb.

Dítě může být do ZDVOP umístěno na základě smlouvy s dítětem, které jej již způsobilé smlouvu uzavřít (zpravidla od cca 14 let věku, srov. § 31 OZ) nebo jeho zákonným zástupcem. Je-li dítě ve ZDVOP umístěno na základě rozhodnutí soudu musí sociální pracovník obecního úřadu ORP navštívit dítě alespoň jednou za 3 měsíce. Dítěti může být povolen pobyt mimo ZDVOP u rodičů či osob blízkých.

O poskytování pomoci ve ZDVOP je uzavírána smlouva mezi dítětem a provozovatelem ZDVOP, kde jsou vymezeny konkrétní důvody pro poskytování pomoci, její rozsah, místo a čas poskytování, způsob úhrady za poskytnutí pomoci, prohlášení o zdravotním stavu, doba platnosti a další atributy dle zákona.

Počet dětí v jednom ZDVOP nesmí přesáhnout 20 (výjimku je možné učinit v případě přijímání sourozenců). Jeden zaměstnanec může pečovat současně maximálně o 4 děti umístěné v zařízení. ZDVOP jsou velice často koncipována jako samostatné bytové jednotky (např. Klokánky Fondu ohrožených dětí). ZDVOP však bývají zřizovány také při zdravotnických a školských zařízeních (zejména při dětských domovech pro děti do 3 let věku). Ze zákona náleží za každé dítě umístěné ve ZDVOP zřizovateli státní příspěvek ve výši 39 600 Kč měsíčně, který se snižuje při pobytu dítěte mimo zařízení.

20. 3. uveďte, které právní předpisy upravují zřizování, provoz, financování a kontrolu a stručně objasněte jejich vztah k oblasti ústavní výchovy

Zřizování, provoz financování a kontrolu školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy upravuje **zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních**, který je zvláštním předpisem vůči školskému zákonu⁶⁹ a který pak upravuje otázky prve zmíněným zákonem neupravené. Problematika je dále upravena prováděcími právními předpisy (nařízení vlády a vyhlášky MŠMT) k oběma zákonům. Je-li školské zařízení příspěvkovou organizací, jsou otázky jeho postavení jako subjektu práva upraveny dále „malými“ nebo „velkými“ rozpočtovými pravidly, podle toho, který vykonavatel veřejné správy vystupuje v pozici zřizovatele školského zařízení. Tyto předpisy upravují pouze podrobnosti vlastního poskytování náhradní péče včetně poskytování plného přímého zaopatření svěřeným dětem. Základem pro soudní svěření do péče je OZ.

Zřizování, provoz financování a kontrolu **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc** upravuje ZSPOD a prováděcí vyhláška⁷⁰. Je-li ZDVOP příspěvkovou organizací kraje nebo obce, jsou otázky jeho postavení jako subjektu práva dále upraveny „malými“ rozpočtovými pravidly. Pro výkon rozhodnutí soudu ve ZDVOP platí s ohledem na specifické potřeby svěřených dětí obdobně vybraná ustanovení zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Tyto předpisy upravují pouze podrobnosti vlastního poskytování náhradní péče včetně poskytování plného přímého zaopatření svěřeným dětem. Základem ať pro smluvní, tak pro soudní svěření dítěte do péče jsou pravidla OZ.

Zřizování, provoz financování a kontrolu **domovů pro osoby se zdravotním postižením (DOZP)** upravuje ZSS a prováděcí vyhláška⁷¹. Je-li DOZP příspěvkovou organizací kraje nebo obce, jsou otázky jeho postavení jako subjektu práva dále upraveny „malými“ rozpočtovými pravidly. Pro výkon rozhodnutí soudu v DOZP platí s ohledem na specifické potřeby svěřených dětí přiměřeně vybraná ustanovení zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Tyto předpisy upravují pouze podrobnosti vlastního poskytování náhradní péče včetně poskytování plného přímého zaopatření svěřeným dětem. Základem ať pro smluvní, tak pro soudní svěření dítěte do péče jsou pravidla OZ.

20. 4. Co je cílem deinstitutionalizace

Řada zahraničních i českých výzkumů již od šedesátých let opakovaně poukazuje na negativní dopady ústavní péče na vývoj dětí. Na základě těchto výzkumů provedlo velké množství evropských zemí **transformaci systému péče o ohrožené děti** – deinstitutionalizaci péče – tedy změnu poskytování péče, která byla dříve poskytována ústavem. Ta se přesunula do terénních a preventivních služeb. Pobytová péče je vždy až posledním řešením, **přednost dostává náhradní rodinné péče a poskytování podpory ohroženým rodinám, aby děti**

⁶⁹ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

⁷⁰ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

⁷¹ 505/2006 Sb. - Vyhláška, kterou se provádí zákon o sociálních službách

nemusely být z rodin vůbec odebrány. Právě posílení prevence vede ke snižování počtu dětí v pobytové péči.

Ústavní péče rozhodně není vhodná pro malé děti. **Pro děti do tří let je klíčové navázat pevnou vazbu ke stále pečující osobě – obvykle matce. Tato osoba je většinu času s dítětem a reaguje na jeho potřeby individuálním způsobem. Jedná se o základní potřebu malého dítěte, kterou nejsou pobytová zařízení při sebelepší péči a snaze personálu naplnit.** Dochází k častému střídání personálu, a navíc má většinou jeden vychovatel na starosti větší počet dětí. Dítě zpravidla uspává jiná osoba, než která k němu přijde v noci, když pláče a zase jiná ráno po probuzení. Dítě v dětském domově nevidá „sestřičku“ při běžných činnostech, jaké se odehrávají v rodině, a nemůže si tak vytvářet rodinné modely přirozeným procesem pozorování a nápodobou, jako tomu je v rodině. **Poruchy attachmentu,** které zejména u malých dětí v tomto typu péče vznikají, mají na jejich další vývoj obrovský negativní vliv.

Cíle deinstitucionalizace z Národního akčního plánu:

- **snížit počet dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče,** a to za předpokladu posílení preventivní složky práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami, podpora rozvoje a dostupnosti souvisejících služeb, včetně navýšení počtu kvalifikovaných pracovníků,
- **vytvoření sítě specializovaných ambulantních služeb, včetně specializované péstounské péče,** s těžištěm v profesionální péči orientované na potřeby dítěte a práci s celým rodinným systémem,
- **vzdělávání a proškolení pracovníků zapojených do systému ochrany ohrožených dětí,**
- **transformace, diferenciaci a specializaci jednotlivých typů náhradní výchovné péče pro ohrožené děti.**

20. 5. stručně popište proces transformace pobytových služeb

Během uplynulých let některé dětské domovy v ČR prošly proměnou tzv. „transformací“ a staly se z nich dětské domovy „rodinného typu“.

Každá rodinná skupina čítá 6–8 dětí a obývá vlastní plně vybavenou domácnost. Z toho důvodů se někteří představitelé dětských domovů nebo zřizovatelských odborů mylně domnívají, že jejich zařízení je transformované.

Ve světě je běžnou praxí, že děti, které nemohou být ve své vlastní rodině, vyrůstají v rodině náhradní nebo v rodinných skupinách se samostatným bydlením v komunitě. **Žádný systém péče o ohrožené děti není ideální, ale je důležité, aby nabízel různé možnosti dle individuálních potřeb všech dětí, a to tak, aby se péče, co nejvíce přiblížila rodinnému prostředí.** Byty by přitom neměly být soustředěny v jedné lokalitě (v jednom domě, čtvrti či ulici). Naopak je výhodou, pokud jsou využívány byty na různých místech. Děti pak mohou chodit do různých škol, navštěvují kroužky mimo dětský domov a mají více příležitostí seznámit se s jinými lidmi a s vrstevníky z běžných rodin. Ideální také je, když byt, které děti z dětských domovů obývají, „splyne“ s okolím a není na první pohled rozpoznatelný od jiných domácností v domě. **Dítě pak není vystaveno stigmatizaci.**

Transformace s sebou přináší i změnu „myšlení“ lidí, kteří se o děti starají, a to v kontextu, že život dětí v pobytových zařízeních se co nejvíce podobá rodinnému životu. Dochází ke změně ústavní pobytové péče na ústavní péči komunitní s respektem k individuálním potřebám dětí, jejich historii, ale také k vlastnímu zapojení a aktivnímu spolupodílení dětí do života v domácnosti. V praxi to znamená, že v zařízení není vlastní psycholog, sportovní trenér, vedoucí kroužku, ale jsou využívány služby a možnosti daného regionu. Děti

nepřevychováváme, ale pracujeme s obrovskými zraněními, které si do života přinášejí. **Takto pojatá transformace je vlastně nekončící proces. Přitom je stále nezbytné sledovat, zda nedochází k přenosu ústavních prvků.** „Ústav“ může vzniknout i v bytě s malým počtem obyvatel v dobře dostupné lokalitě a stabilním týmem vychovatelů.

Jaké jsou základní principy transformované domácnosti?

Transformovaná domácnost DD by měla být stavěna na **6 základních principech**:

1. Přejchod od hromadných provozů k běžné domácnosti
2. Individualizace života dítěte
3. Participace dítěte na chodu domácnosti
4. Soukromí a otevřenost prostoru
5. Stabilita prostředí domácnosti
6. Domácnost jako součást komunity

Seznam zkratk

CSR	Corporate social responsibility (podpora sociální odpovědnosti firem)
ČR	Česká republika
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
ČSÚ	Český statistický úřad
ČŠI	Česká školní inspekce
DS	dětská skupina
DVZ	denní vyměřovací základ
EPSP	Evropský pilíř sociálních práv
EU	Evropská unie
IPMD	individuální plán mladého dospělého
IPOD	individuální plán ochrany dítěte
ISP	Integrační sociální podnik
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NNO	nevládní nezisková organizace
NRP	náhradní rodinná péče
ORP	Obec s rozšířenou působností
Osoby ZP	osoby se zdravotním postižením
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník
PP	pěstounská péče
PPM	peněžitá pomoc v mateřství
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
SZSP	standardizovaný záznam sociálního pracovníka
SSZ	Strategie sociálního začleňování 2021–2030
SVL	sociálně vyloučená lokalita
ÚMPOD	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
ÚP ČR	Úřad práce České republiky
ÚV	Úřad vlády
VOP	Veřejný ochránce práv
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
VV	výkon vazby
ZDVOP	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
ZHN	Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
ZSM	Zákon č. 218/2003 Sb.–Zákon o soudnictví ve věcech mládeže
ZSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí
ZSS	Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Seznam odborné literatury ke zvláštní části úřednické zkoušky pro obor státní služby
č. 14 Sociální služby, sociální práce a sociálně-právní ochrana dětí, rodinná politika:

- 1) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- 2) Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- 3) Nařízení vlády č. 98/2015 Sb., o provedení § 101a zákona o sociálních službách.
- 4) Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, ve znění pozdějších předpisů.
- 5) Zákon č. 320/2001 Sb. o finanční kontrole, ve znění pozdějších předpisů.
- 6) Zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. Stránky MPSV: <https://www.mpsv.cz/web/cz/detske-skupiny>.
- 7) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- 8) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, v rozsahu části první a druhé.
- 9) Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.
- 10) Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (část první – obecná část, a část druhá, hlava V – řízení ve věcech rodinněprávních).
- 11) Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
- 12) Pemová, T., R., Ptáček: Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi. Grada Publishing, 2012.
- 13) Širka, Z. Š. Presentace „Úmluva o právech dítěte“, Jabok. Dostupné z: https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=23&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi6nJep3fbfAhVPmbQKHQmxAFs4FBAWMAJ6BAQHEAI&url=https%3A%2F%2Fis.jabok.cz%2Ffel%2FJA10%2Fzima2016%2FTE3372%2Fum%2F2_Umluva_o_pravech_deti_prezentace.pdf&usq=AOvVaw2Rqzab-XtmD8glOckUJqBP.
- 14) Strategii rodinné politiky 2024–2030. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/4552532/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky.pdf/9c99b57b-9668-8a27-4e9c-bf284b7faa32>.
- 15) Manuál k případovým konferencím, vydalo MPSV, 2011. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/manual.pdf/acf5d4a4-2427-aff8-c229-e2a2ce81f5db>.
- 16) Metodika Ministerstva práce a sociálních věcí pro poskytování dotací na sociální služby ze státního rozpočtu krajů a hlavnímu městu Praze. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/dotace-na-poskytovani-socialnich-sluzeb>.
- 17) Metodika rodinné politiky na krajské a místní úrovni, KRP MPSV. Dostupné z: http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/images/novinky/Metodika_RP_2_1.pdf Zkrácená verze dostupná z: http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/images/novinky/Metodika_zkr%C3%A1cen%C3%A1_verze.pdf.
- 18) VÚPSV. Reflexe rodinné politiky – očekávání a postoje, 2020. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_480.pdf.
- 19) VÚPSV. Zpráva o rodině, 2017. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/578124/Zprava_o_rodine.pdf/7e790f82-3a57-f621-09b5-80e52aa59c31.

VÚPSV. Zpráva o rodině, 2020. Dostupné z:
<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd>.

- 20) Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021–2030. Dostupné na:
https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf.
- 21) Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.
- 22) Strategický rámec přípravy na stárnutí společnosti 2021-2025
<https://www.mpsv.cz/web/cz/strategicky-ramec-pripravy-na-starnuti-spolecnosti-2021-2025>
- 23) Macela, M., D., Hovorka, A., Křístek, K., Trubačová, Z., Zárasová, W., Kluwer: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Komentář. 2015.
- 24) Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. m. s.).
- 25) Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (Sdělení MZV č. 34/1998 Sb.m.s.).
- 26) Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (Sdělení MZV č. 43/2000 Sb. m.s.).
- 27) Evropská Úmluva o výkonu práv dětí (Sdělení MZV č. 54/2001 Sb.m.s.).
- 28) Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte zavádějící postup předkládání oznámení (Sdělení MZV č. 28/2016 Sb. m. s.).
- 29) Haagský protokol o právu rozhodném pro vyživovací povinnosti.
- 30) Úmluva o mezinárodním vymáhání výživného na děti a dalších druhů vyživovacích povinností vyplývajících z rodinných vztahů.